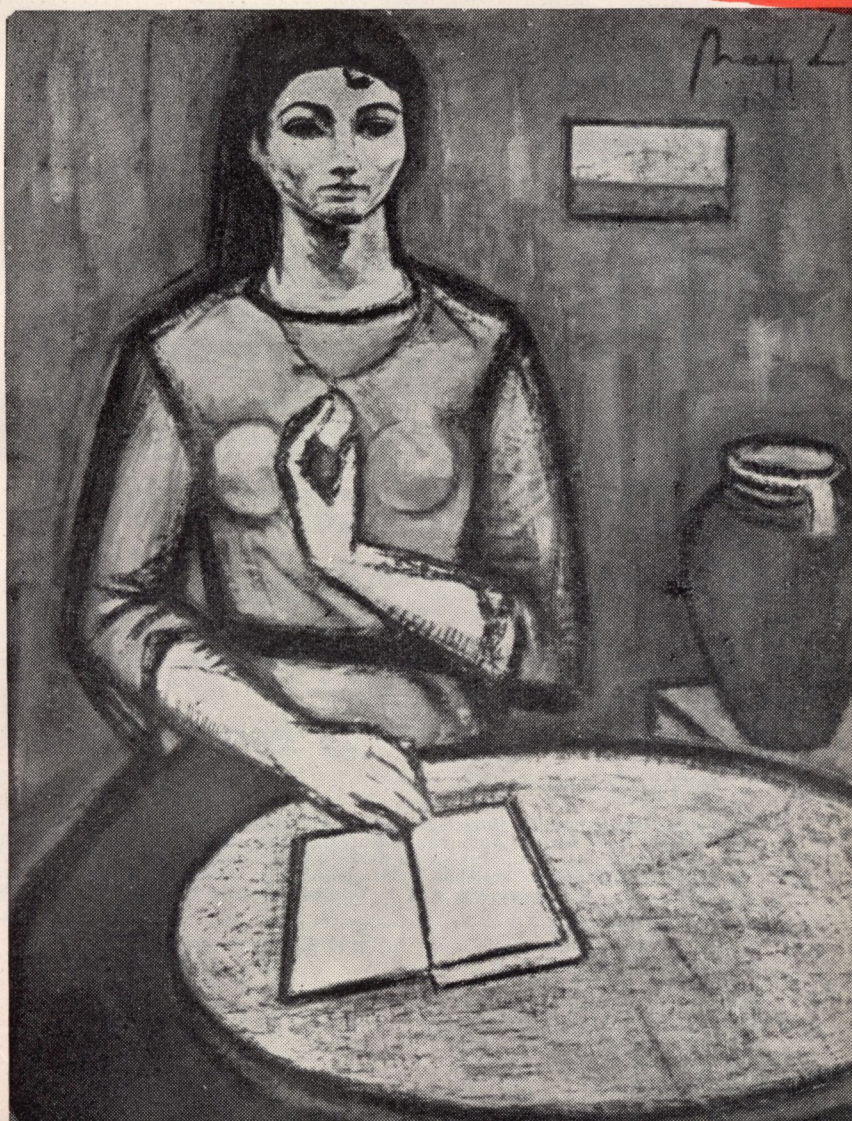

ORF. SZÉCHÉNYI
KÖNYV-
TÁR

61.185

A könyvtáros

1963. ÉVI NOVEMBER HÓ / TIZENHARMADIK ÉVFOLYAM

11

TARTALOM

	Oldal
BEZERÉDY ISTVÁN: 80 éves a szegedi Somogyi Könyvtár	633
PACSAI LÁSZLÓ: Könyvtári együttműködés Tolna megyében	640
KELLNER BÉLA — LIPTÁK PÁL: Tanulmányúton nyugati könyvtárakban II.	642
Könyvtárosok írják (Havrilla János)	645
FISCHER ISTVÁN: A könyvtár és az iskola együttműködése	646
Magyar könyvtárosok és bibliográfusok: Pável Agoston (Kuntár Lajos)	648
B. FAZEKÁS ISTVÁN: Gondolatok az irodalmi ismeretterjesztésről	651
„Olvasni jól” (Vita a FSZEK bibliográfiájáról)	652
Könyvbarátok — akcióban (-gas-)	653
PELEJTEI TIBOR: A szakirodalom népszerűsítésének hírei	655
BAGI JÁNOS: Pest megyei továbbképzési tapasztalatok	656
Kiosztották a „József Attila” olvasómozgalmi pályázat díjait	659
Könyvtári görbe tükör (o—l)	660
NAGY ERNŐ: A szépirodalom osztályozási problémáiról	662
Margó	664
Kérdezz — felelek	666
LUKÁCSY SÁNDOR: „Nyomatott Hálában...”	667

IRODALMI TÁJÉKOZTATÓ

MARÓTI ANDOR: Vita a korszerű műveltségről	669
VERTESY MIKLÓS: Beszélgetés Öveges József professzorral	673
Elsüllyedt irodalom? (-r)	676
TSÁNYI LÁSZLÓ: Ivo Andrić	677
CÜSKÉS TIBOR: Könyvek Baranyáról	679

Könyvismertetések

VARGA JENŐ: A XX. század kapitalizmusa (-ny-)	683
TÖMÖRKÉNY ISTVÁN: Munkák és napok a Tisza partján (-cs-)	683
REMENYIK ZSIGMOND: Északi szél (Szij Rezső)	684
TÖRÖK GYULA: A zöldkőves gyűrű (Birkás Géza)	684
TIMÁR MÁTÉ: Szórtarisznya (Gönczi Imre)	685
ILLYÉS GYULA: Nyitott ajtó (Katona Jenő)	685
A visszhang titka (Bögel József)	686
KONTSZTANTYIN FEGYIN: Máglya (Köves István)	686
MIHAJLO SZTYELMAH: Az ember vére drága (Serés József)	687
JEVGENYIJ JEVTUSENKO: Rakéták és szekerek (Pomogáts Béla)	688
WILLIAM DU BOIS: A fekete láng 3. A színesek világa (L. I.)	689
HANS HERLIN: Mit tettél Káin? (Frank László)	688
GEORGI MARKOV: Férfiak (Somlai Aliz)	689
KINDZIERSZKY EMIL: A gombfocitól az úrhajóig (Fonay Tibor)	690
HALASI MÁRIA: Az utolsó padban (Bozóky Éva)	690
Tanulmányok Budapest múltjából XV. (-or-)	691
E. H. KRAUSE: Az atom nyomában (Batári Gyula)	692
NAGY CZIROK LÁSZLÓ: Budártüzek mellett (-es-)	692
FÁBIÁN FERENC: A Csendes-Oceántól az Adriáig (Bácskai B. Sándor)	693
SZENTMIHÁLYI JÁNOS — VERTESY MIKLÓS: Útmutató a tudományos munka magyar és nemzetközi irodalmához (Horváth Tibor)	693
GOMBOCZ ISTVÁN: A magyar könyvtárak nemzetközi kiadványcseréje (—)	695
Eseménynaptár	695
Hírek	696

Címlapképünk: Nő könyvvel. A XIII. Országos Vasutas Képzőművészeti Kiállítás anyagából (Nagy Lajos miskolci festőművész alkotása)

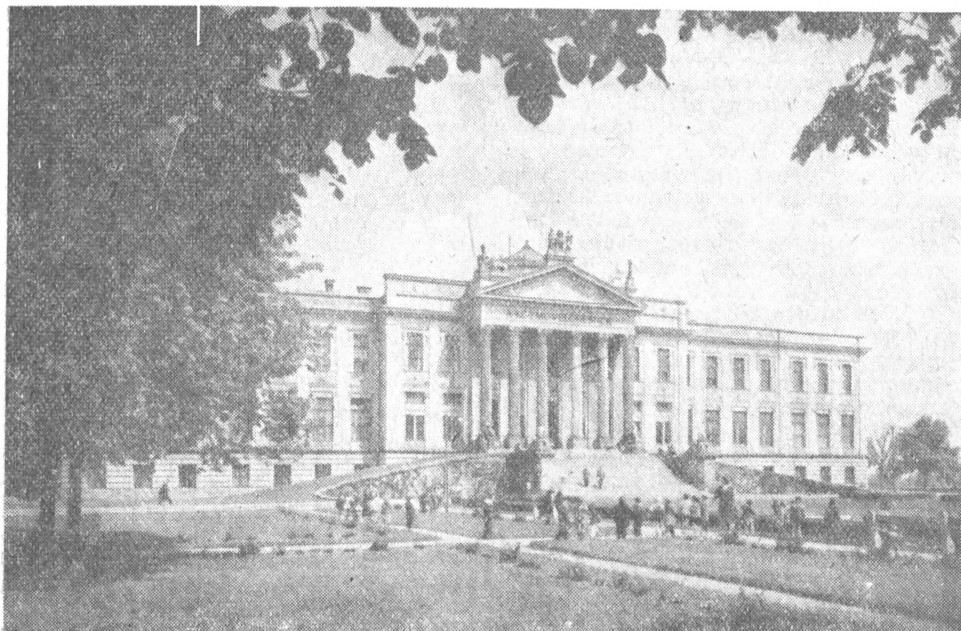
A könyvtáros

XIII. ÉVFOLYAM

11. SZÁM

1963. NOVEMBER

A Művelődésügyi Minisztérium lapja. Szerkesztő bizottság: Barabási Rezső, Csőke Anna, Ebergényi Tibor, Gönczi Imre, Katona Jenő (főszerkesztő), Kellner Béla, Kiss István, Kiss Jenő, Kondor Istvánné, Köhalmi Béla, Páldy Róbert (szerkesztő), Sallai István, Szekeres Pál, Tóth Ferenc, V. Dr. Waldapfel Eszter. — Kiadja a Lapkiadó Vállalat. Felelős kiadó: Sala Sándor, Szerkesztőség és kiadóhivatal: Budapest, VII., Lenin körút 9/11. Telefon: 221-293. Terjeszti a MAGYAR POSTA

A szegedi közművelődési palota. A baloldali szárnyban van a Városi Somogyi Könyvtár

80 ÉVES A SZEGEDI SOMOGYI KÖNYVTÁR

Szeged városi könyvtára, a Somogyi Könyvtár 80 éve kezdte meg működését. A könyvtár alapja *Somogyi Károly* esztergomi kanonok 43 701 kötetes adománya volt. Ezt a könyvgyűjteményt 1880. április 26-án kelt levelében ajánlotta fel az előző év nagy árvizétől romba döntött város „örök tulajdonául”. Szeged háláját azzal fejezte ki, hogy az 1883. október 16-án felavatott intézmény nevében örökítette meg az alapító emlékét.

Az elmúlt évtizedek során az állományában egyre gyarapodó könyvtár híven szolgált a nagy alföldi város kulturális életét. Tevékenységének különös értéket adott, hogy igazgatói sorában olyan kiválóságok követték egymást mint *Reizner János*, *Tömörkény István* és *Móra Ferenc*, akik a könyvtárat és a vele kapcsolatos múzeumot a kor színvonalán felül álló szintre tudták emelni.

Most, a jubileum kapcsán az ő munkásságukra emlékezünk a Somogyi Könyvtár működésének ismertetésében.

„Mikor Szeged romjain az egész művelt világ részvéte eltűnődött, mikor Szegedért paloták és kunyhók, a koronák és ásóok segítséget kezdtek nyújtani, már akkor megérlelődött volt lelkemben az a gondolat, hogy én is hozzájárulok a romok felépítéséhez: odaadom Szegednek könyvtáramat...”

Somogyi Károlynak, a szegediek Széchényi Ferencének imént idézett szavai adnak feleletet arra, miért éppen Szegednek juttatta bámulatos értékűre becsült gyűjteményét, a 43 ezer kötetes könyvtárat, noha azelőtt talán sohasem járt a nagy alföldi városban.

Meglepetés volt — ahogyan az akkor még fiatal szegedi riporter, *Mikszáth*

írta —, hogy „akadt egy ember, egy munkás nagylelkületű pap, ki egész életén át gyűjtögette a szellemi kincseket, ki talán olyan szeretettel ragaszkodott e foliásokhoz, miket egyenként ismert, mintha gyermekei volnának, s ki most élete alkonyán e fejedelmi kincseket mind ideajándékozta Szegednek...”

Három évet kellett azonban várni, hogy a róla elnevezett könyvtár kitarulhasson. Igaz, ez a megnyitás aztán „fejedelmi” módon történt.

A nagy víz ősi, falusi és paraszti állapotából mosta ki Szegedet, de utána romjain a modern polgár város bontakozott ki. Korábban a 70 ezer lakosú város közepén is „malacfürösztő pocsoltyák és

mély nyitott' árkok terpeszkedtek... végtelenül hosszú, rendezetlen, fátlan, kövезetlen utcák voltak itt, amelyeket nyáron házmagasságú porfelhő fedett be, télen pedig nyakig érő sár..." Az elpusztult város újjáépítésével eltelt három év nyomán szép palotásor emelkedett a megzabolázott folyóparton, a víz hátán a híd karcsú íve. Messze magasodott a „kőszínház” és a barokkos tornyú tanács-háza friss épülete. A lebontott vár kövéből szilárd házak sorakoztak fel a széles kőrutak és sugárutak mentén...

Az Esztergomból és Pestről leszállított Somogyi-féle könyvgyűjteményt a két-emeletes *reáliskola*, amely az árvíz alatt a lakosság egyik menedéke volt, fogadta be falai közé.

1883 októberében a király jött a „rekonstrukció” megtekintésére, és ez a ritka alkalom adta a könyvtár megnyitásának díszes keretét.

A vendégkönyv elfakuló névsorában ott találjuk a hivatali nagyságok mellett a kor kulturális és politikai kiválóságainak karakterisztikus kézjegyét.

Nem volt nagyszámú a vendég társaság, mert a könyvtár különben tágas olvasóterme — írja a *Szegedi Napló* — „az ünnepélyes megnyitás alkalmára szükségessé vált berendezésénél fogva igen szűk lett, s ezért kellett a meghívók kibocsátását csupán a tudományos testületek küldöttei, úgy az egyházi és polgári dignitások személyeire szorítani”.

A nagyság és méltóság parádés köréből azonban hiányzott a donator személye. *Somogyi Károly*, az idős esztergomi kanonok, betegkedését hozta fel indokul, — a kortárs riporter finom megfogalmazását idézve: „szerényen félrevonult az ünnepélyek zajától”. A körülmények ismeretében aligha tévedünk, ha elmaradásának okát nem csupán gyengülő egészségi állapotában találjuk. Emlékeztetnünk kell a „rebellis kanonok” szavaira, midőn barátai unszolására sem volt hajlandó a szabadságharc időszakában tanúsított hazafias politikai magatartását kimagyarázni: „...én nem vetem alá magam a purificationnak... jól lehet minden keresetmód és jövedelemtől megfosztva, jövőre is minden kilátásom elveszett. Holott Bécsbe menve valószínűleg én is megkaptam volna egyik üresedésbe jött püspökséget...”.

Csodálható-e, hogy a kor kulturális életében kiemelkedő szerepet vállaló, feddhetetlen jellemű férfiú, a Szent István Könyvkiadó Társulat igazgatója, több egyházi és neveléstudományi lap szerkesztője, a Somogyi Könyvtár megalapítója és számos szociális intézet me-

cénása, akadémiai levelező tag — csupán *kanonok maradt* gazdag élete befejeztéig?

Hiteles külső képet ad róla a fiatal *Mikszáth Kálmán*, aki mint a Szegedi Napló kiküldött munkatársa *találkozott* a könyvtárát Szegednek felajánló Somogyival: „külséjére nézve — írja — igénytelen, sovány, kiaszott alak, s a vörös övdacára is azonnal nem a majestetikus papot, de a pergamenek között megöszült tudóst juttatja eszünkbe. Hangja gyenge, fáradt két szemei szelíden pihennek környezetén”.

Ez a „pillanatkép” azonban önmagában félrevezető lenne.

A „református bordában szőtt”, de még gyermekkorában katolikussá konvertáló Somogyi (családi nevén *Csizmazia*) Károly egyéniségére nemcsak a szívós és fáradhatatlan munkakészség, hanem a rendszerint ezzel járó *hajlíthatatlanság* volt a jellemző. Ő maga mondta: „E tulajdonságot kétségkívül atyám tanítása és példája szilárdította meg jókor bennem, annyira, hogy olykor magam előtt is megmagyarázhatatlan makacsság színt öltöttem, de mégis következetesség volt... Hallgatag erő s alázatos nem engedés.” 40 évvel később *Móra Ferenc*, akkor már a Somogyi Könyvtár és a városi múzeum igazgatója, kísérli meg „ezt a sokrétegű, ellentmondásokban gazdag, mégis harmonikus lelket” írói művészetével felidézni. Őt is megragadja a „nem e világból való” ember, akit ugyan élő mivoltában nem láthatott, de akit — talán nála senki jobban nem tudott jellemében megismerni. „Egy csodálatos emberméh volt — írja —, aki *semmiféle könyv mézét nem hagyta megköstolatlan*, de mindnyája felett ott libegtette finom fulánkját...” A „harcos” alakját látta benne, aki a világi hatalommal szemben kérlelhetetlenül makacs és minden elismerést és ellenvéleményt elutasító, megfélemlíteni semmi sem tudta. „Olyan nyers-nyakas maradt mindvégig, aminők csak az álomemberek tudnak lenni igazi, vagy vélt igazságaik védelmében.”

Ezt a harcosságot felettesei nem nézték jó szemmel, amit csak fokozott a forradalommal rokonszenvező hazafisága, hiszen a szabad sajtón szerkesztett lapot, „olcsó és jó könyveket” nyomtatott a népnek.

Az irodalom szeretete családi örökségként maradt rá. Atyja, az uradalmi gazdatiszt módot talált az irodalommal való foglalkozásra. Kulcsár mellett a *Hasznos Mulatságok*, a *Hazai és Külföldi Tudósítások* munkatársa, s írt néhány önálló művet is. Édesanyjának, Kelemen László húgának, műfordító tevékenység-

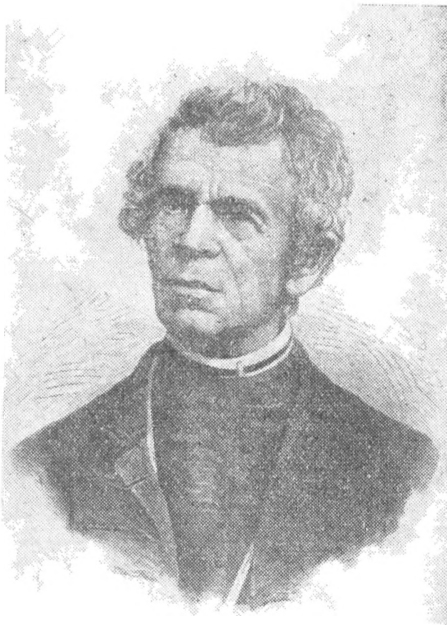
gét Kazinczy dicsérte meg. Érthető, hogy Somogyi lelkének frontja a könyvek felé volt kiejűlvé. „Feláldozott értük mindent — írja Móra —, amihez egy magasrangú papot hozzájuttathatna a jómód: a bútorok pompáját, a fogatot, a választékos asztalt, a kitűnő pinjét, a társasélet varázsát... És kapta érte cserébe... remetesége mindennapos asztaltársainak az emberiség legnagyobb szellemeit...”

Sok nyelvet ismert, s érdeklődésében nem volt a kultúrának, a tudománynak olyan tere, amelyet ő idegennek érzett volna magához. „Minden szakbeli vezetőmunkákat gyűjtött és olvasott, és asztrológiákon, botanikákon, teológiai munkákon, művészethistórián, politikai történelmeken, útleírásokon, regényeken, mindenütt megtalálom kritikáiró ceruzája nyomait” — írja csodálattal Móra, aki gyakran búvárkodta az „alapítványi anyag” 40 ezer kötetét. „Egész életemet jelenti a könyvtáram — vallotta Somogyi azon az első tanácskozáson, amelyet Szeged vezető embereivel folytatott 1880 áprilisában. — Legszebb emlékeim, legmunkásabb napjaim, legviharosabb küzdelmeim fűződnek hozzá. És most szeretettel ajánlom fel Szegednek, amit legjobban szerettem az életben... Liverpoolt a tíz, Hamburgot a tizenhat nagy könyvtára legalábbis annyival vitte előre, mint népe szorgalma. Szegednek kultúrát kell adni addig is, míg egyetemet kap, s ez az én szándékom. Ezért ajánlom fel neki és rajta keresztül hazámnak, amim van.” Ez pedig nem volt kevés.

Somogyi Károly kívánságára szakértő bizottság tekintette meg a felajánlott gyűjteményt.

Az a lelkeshangú beszámoló, mely *Fraknói Vilmos* akadémiai főtítkárnak, *Hunfalvy Pál* akadémiai főkönyvtárnoknak és *Szilágyi Sándornak*, a fővárosi Egyetemi Könyvtár könyvtárnokának jelentése alapján készült, megközelítő képet nyújt a 250 ezer forint értékűre becsült könyvanyagról. „Csalódnék azonban az — írják —, ki azt hiszi, hogy ezen összesen a Somogyi-féle könyvtárhoz hasonló másik könyvtárt egybe állítani lehetne, mert az ősz tudós évtizedek óta a világ minden könyvpiacától Londonig összeköttetésben állott, s így sikerült neki... ritka műveket... megszerezni..., s így a könyvtárban az ókori klasszikusok teljes gyűjteménye, a világi és egyházi történelem... a nyelv és irodalom, földirat, egyházi és polgári jog, a könyvészet, a keleti nyelvek és irodalom, de még az újabb hazai szépirodalom minden kiválóbb terméke... megtalálható.”

A gyűjtemény közelebbi vizsgálata tá-

Somogyi Károly

mogatni látszik a fenti — némileg elfogult — értékelést. A könyvtár alapja és tekintélyes hányada családi örökség volt, melynek továbbfejlesztéséről céltudatosan gondoskodott Somogyi. A kifizetett és megőrzött számlák összege több 70 ezer forintnál. Ime néhány példa: Quaritsch (London) 3811, Scheuring (Lyon) 1257, Butsch (Augsburg) 513, Völcker (Frankfurt) 420, Carlebach (Heidelberg) 391 forint és így tovább... Magyarországon legnagyobb szállítója a Pfeifer Ferdinánd cég.

Somogyi könyvgyűjtő munkájának célját, könyvtárának értékét és jövődő hivatását a következőképpen fejt ki mélyen feltárulkozó, a világról és önmagáról is szóló vallomásában:

„Én nemcsak minden idők és nemzetek irodalmából igyekeztem a legjelesebbet (mi nem egy a legdrágábbal), a leghasználhatóbbat megszerezni, hanem főleg azon korszak jellemző képét akartam az ez időbeli munkákban a leghívebben előtűntetni, mely korszakot, mégpedig mint magyar és kath. pap megéltem. E korszak elég neveztes arra, hogy a világtörténelemben szerepeljen, de honi történetírásunkban bizonyosan örökké egyike marad a legnevezetesebb — leglélekekemelőbb —, és dicsőbbnek, mert dacára az iszonyatos jelenetek és aljas jellemeknek, annyi lelkesedést és önfeláldozást,

önzetlen kitartó hazafiságot alig találunk egyetlen megelőző században is...

És a könyvtárról való véleménye:

„Szerintem egy könyvtár nem pusztá mulatóhely... nem is önző célokra állítandó fel... közhasznúvá kell tenni... (hogy aki) nem képes a jó könyveket megszerezni, e neki is megnyitott intézetben célravezető útmutatást nyerjen.”

„De azért mindent egy könyvtár sem nyújthat napjainkban, a többféle művelt nyelvek annyiféle irodalmat teremtettek, hogy valamennyit egyenlő részrehajthatatlansággal felkarolni lehetetlen. Ezt a párizsi könyvtár sem teheti, mint a British Múzeum sem... a magyar népnek csak magyar földön és magyar érzelmű honfi szerezhethet némileg megfelelőt. Gróf Széchényi is erre törekedett...”

Ilyen átgondolt és megfontolt elhatározással szánta magát a könyvek gyűjtésére, majd arra, hogy Szegednek ajánlja fel végül ezt a gyűjteményt. Sokan voltak pedig, akik óvták, hogy „tövisek közé vet magot, ha Szegednek adja könyvtárát”, de Móra szerint „az ő gyenge szeme látta a tövisek közül kisarjadó erdőt és az álomembernek volt igaza, nem az élet okosainak”.

Elismerésre méltó áldozatot vállalt a város, hogy a „nagy szellemi kincstárnak” méltó helyet biztosítson, amihez egyébként az alapító is ragaszkodott. Ezért húzódott el az adománylevel aláírása, majd a könyvtár megnyitása közel négy évig.

A könyvtár felállításához szükséges berendezés tervét a város rekonstrukciós munkájával megbízott királyi biztosság mérnöki osztálya készítette el *Petsch Ede* műépítész közreműködésével. A bútorzatra szükséges 20 ezer forintot a vámházak és a sópajták építkezésénél takarították meg. A jelentkező pályázók közül a szegedit fogadták el — bár a pesti alacsonyabb kalkulációt készített — azzal a gyakorlati indokolással, hogy a munkálatok ellenőrzése a helyi vállalkozónál jobban érvényesülhet.

A könyvtár működésének első évtizedében a Dugonics téri reáliskola 6 földszinti termék vette igénybe. Ebből egyik a Somogyi-szoba, itt őrizték díszes faragású szekrényben a kéziratokat és incunabulumokat, raritásokat. Antikszerű bútorzatával dolgozószobának tartották fent „a nagynevű alapító számára, ha jelenlétével a hálás Szegedet boldogítandja”. Erre azonban sohasem került sor, és Somogyi őszintén neheztelt a reá költött drága pénz miatt.

A többi raktári termet a falak körül elhelyezett díszes karzatos állványzattal és egy-egy kereszt-állványzattal szerelték

fel, s mivel a középben levő ajtók egybe nyíltak, az olvasóteremből tekintve „... folyosóknak látszanak... és igen szép prospektet nyújtanak az egész könyvtár fölött”. Nagy előnyére szolgált a berendezésnek „az a más könyvtárakban nemigen található körülmény, miszerint a *könyvpolcok alacsonyak, könnyen elérhetőek* és a karzatokon lépcső használata nélkül is igénybe vehetők”.

Az ötablakos sarokszoba volt az *olvasóterem*, közepén négy hosszú olvasóasztal, amely mellett 50 olvasó kényelmesen eltért. A fal körüli karzatos állvány itt is tartozéka a berendezésnek.

Az időközben leszállított és „lajstromozott” gyűjteményt *Reizner János* tette rendezett könyvtári állománnyá. Reizner korábban a város „literátus” főjegyzője volt, akit Somogyi hozzájárulásával választottak meg az első megbízott, Magyar Gábor (a helyi piarista gimnázium igazgatója) lemondása után.

Reizner egész magatartásában és tevékenységben érezhető, hogy benne *hivatássá magasztosult* a Somogyi Könyvtár ügye. A város közgyűléséhez intézett levelében, melyben a felajánlott állást elfogadta, indoklásul írta: „... ifjú korom óta kiváló szeretettel foglalkoztam mindazon tudományágakkal, melyek hazám és a nemzeti irodalom történetének segédtudományát képezik, s ezek között a könyvszettel is...”.

Megbízása szerencsés választást jelentett a kibontakozó városi könyvtár számára. Feladatára készülve különösen a korabeli modern könyvtártudományi elméletekkel foglalkozott, mert nem tartotta már kielégítőnek a *Toldy Ferenc* által hangoztatott elvet, hogy: minden olyan rendszer célirányos, mely szerint a könyvet gyorsan meg lehet találni. Véleménye szerint „ma már a könyvtárak rendezése és címtározásánál is a *tudományos szempontok az irányadók*, s azon elvek, melyeket a könyvtártan szabályai, mint célszerűség és tapasztalaton nyugvókat megállapítottak, s a nevezetesebb európai könyvtárak közhaszonnal alkalmazásba vetek”.

A Somogyi Könyvtár „rendezése, felállítása és címtározása ügyében” készített tervzetét, mely szakrendjében a pesti egyetemi könyvtárnak a szegedi viszonyokhoz módosított „sémá”-ját alkalmazta, bemutatta *id. Szinnyei Józsefnek*, az egyetemi könyvtár „első órénak”, aki néhány apróbb változtatást javasolva helyesnek és használhatónak találta. Nem talált azonban egyértelműre az alapítónál, aki maga is elkészítette egyébként nehézkes és bonyolultsága miatt jogosan kritizált rendezési tervét. Somogyi ugyan ké-

Reizner János

sőbb Reizner tervéhez beleegyezését adta, de mindvégig nehezteléssel emlégette.

A 207 ládában leérkezett mintegy 19 ezer művet (42 ezres kötetszámban) az első elhelyezéskor még nagyságrendben tárolták. Reizner — bár tervezetében az első három főszak (A, B és C) a hit-, a jog- és az államtudomány volt — ezek feldolgozását a kereslet szempontjából nem tartotta azonnal fontosnak. Először a természetrajz és fizika, a történelem és földrajz, a nyelvészet és irodalom, valamint a „könyvészet” körébe tartozó műveket kívánta felhasználhatóvá tenni. A megnyitás időpontjáig egyetlen munkatársával és néhány, csak a nyári szünetben alkalmazott teológus és bölcsész hallgató segítségével 16 822 kötetből készített betűsoros „alaplímpót” és „szaklímpót”.

Az elvégzett munkát a megnyitás előtti napon Pulszky Ferenc, Fraknói Vilmos, Hunfalvy Pál és Szász Károly hivatalosan felülvizsgálták. Jelentésükben csak dicsérettel szavakkal tudtak nyilatkozni arról a tevékenységről, mellyel Reizner előkészítette a nyilvános szolgálatra a könyvtárat. Ajánlatot is tettek arra, hogy a fővárosban folytassa könyvtárosi munkáját. Ezt a felkérést Reizner azonnal elhárította.

Ezek után talán nehezen érthető, mi okozhatta az összeütközést az alapító és a lelkes buzgalommal és hozzáértéssel munkálkodó igazgató között. Somogyi személyesen alig két-három alkalommal látogatta meg a könyvtárat, így is csak növekedett az ellentét, mely nem csak és nem csupán személyi jellegű volt, hanem lényegbevágó könyvtári szakkérdéseket érintett, a nyilvános szolgálatra szánt könyvtár rendjét, működésének módszerét, az állományvédelem és használat sokszor oly ellentétesnek látszó problémáit.

Ekkor Somogyi már 72 éves, Reizner 36, csak a hajlíthatatlan jellemzősége tette egykorúvá a két „tüskés embert”.

A hosszú élet áldozatos munkájával szerzett könyvek sorsáért aggódó, hajlott korú *bibliofil* és a korában *modern elveket valló*, praktikus szemléletű, energiában töretlen *bibliografus* szembekerüléséről volt itt szó. Talán ez is másképp alakul, ha az idős és betegségtől gyötört kanonok nem oly bizalmatlan a liberális, szabadkőműves hírből álló Reiznerrel szemben. Így azonban hiába volt minden megnyugtató, a hivatalos vizsgálatok csak dicsérettel szavakat tartalmazó véleményezése, Somogyi már az alapítványi jogát is a minisztériumra kívánta átruházni, miután Reiznerrel és Szegeddel a személyes kapcsolatát megszakította.

Mindez nem kisebbítheti mindkettőjük érdemét, az alapítóét és az első szervezőét.

A könyvtár működését egyébként nehezítette az is, hogy az alapítványi levél és az ennek szellemében készült szervezeti szabályzat az intézmény irányítását és fejlesztését *körülmenyessé* tette. *Az igazgató nem rendelkezett kellő önállósággal*, minden intézkedéséhez az egyébként jóindulatú megértéssel működő könyvtárbizottság jóváhagyását kellett elnyernie, a beszerzést a városi hivatali szervein keresztül kellett lebonyolítani.

A fejlesztésre évi ezer koronát biztosított a város, ezt az összeget azonban jóval túlhaladta a különböző alkalmi vételekkel. Sok kötettel gyarapította az állományt egyes intézmények, de magánszemélyek adománya is. *Évi átlagban mintegy ezer kötettel nőtt az állomány.*

Nem volt ily kedvező a személyzet helyzete. Hosszú időn át az igazgató mellett *csak egy könyvtártsit* és egy kiegészítő szolgáló látta el a feladatokat, e miatt kellett a délelőtti nyitvatartástól eltekinteni. A délutáni idő meghosszabbítására pedig csak az alapító elhunytja után kerülhetett sor, mivel Somogyi — a kor gyakorlata szerint tűzveszélyre hivatko-

zással — a világítást kívánó esti nyitvartáshoz nem járult hozzá.

A kezdeti másfél évtized eredményének summáját *Fraknói Vilmos* találóan foglalta össze:

„Szegeden a Somogyi Könyvtár mind könyvkészletének értéke, mind rendezett állapota, tervszerű gyarapodása és a látogatók nagy száma tekintetében *a legelső helyet foglalja el a városi könyvtárak között.* A könyvtár-alapító Somogyi Károly esztergomi kanonok nagylelkűségével egyenlő színvonalon áll *a város bőkezűsége,* mely a közművelődésnek szentelt díszes palotában helyezte el, szakképzett, buzgó igazgató gondjaira bízta és gyarapításáról gondoskodik. *Mintául szolgálhat a könyvtár más városoknak,* melyeket meggyőzhet arról is, hogy jól felszerelt olvasóteremmel rendelkező nyilvános könyvtár nagy mértékben képes felébreszteni és fokozni a tudomány és irodalom iránti érdeklődést. Erről tanúságot tesz az a tény, hogy *1897-ben 7000-nál többen keresték fel az olvasótermét.*” (Magyar Könyvszemle, 1899, 30. l.)

Az eredmények dicsérete nem tűnik túlzottnak, különösen, ha figyelembe vesszük, hogy az idézett tanulmányban elemzett másfél tucat vidéki város könyvtárában alig egy-kettőnél találhatunk megfelelő elhelyezést és némi olvasóforgalmat, elsősorban éppen az érdekelt szervek támogatásának hiánya és a szakszerűtlen vezetés miatt. Szegeden immár a millennium évében épült „*közművelődési palota*” adott új otthont az országos hírre emelkedett Somogyi Könyvtárnak és a mellette kibontakozó városi múzeumnak. Ez a körülmény néhány gátló tényező ellenére is lendületet adott a könyvtári élet további fejlődéséhez.

Példaként említjük, hogy 1903-ban *csupán három vidéki könyvtár volt,* amelynek „rendes javadalommal ellátott tisztviselő” állt az élén, ezek a *Somogyi Könyvtáron* kívül a *kassai* múzeum könyvtára és a *pozsonyi* városi könyvtár. Ez utóbbi két intézmény olvasóforgalma 3126, illetve 1602 látogató volt 1904-ben. (De a fővárosi könyvtárregyesület által fenntartott nyilvános könyvtárban sem volt több mint 5278 olvasó.) Szegeden az 1903–1904-i könyvtári évadban Tömörkény István, akkor még igazgatóhelyettes jelentése szerint: A Somogyi Könyvtárban *9775 olvasó 10 359 „művet” használt.* Az olvasók megoszlása: 7879 tanuló, 194 nő, 329 tanár és tanító, 7 lelkész, 20 író, 104 művész, 213 ügyvéd, 25 törvényhatósági, 136 állami és 492 magántisztviselő, 118 katona, 4 orvos, 27 gyógyszerész,

3 gazdatiszt, 12 építész és műiparos, 94 kereskedő, 38 magánzó. A látogatók közül az esti hat órai időn túl *eső* hivatalos szolgálat alatt 3310-en használták a könyvtárat.

A századforduló kezdetén több személyi változás történt a könyvtár életében. Reizner, aki hat évvel élte túl az alapító halálát, 1904 januárjában hunyt el. November 28-án, az alapítványi oklevélben foglalt kikötés értelmében a pályázat folyamodói közül a főfelügyelői minősítés, továbbá a három nagy országos könyvtár (a Széchényi, az Egyetemi és az Akadémiai Könyvtár) igazgatói által történt jelölés alapján, igazgatóként *Tömörkény Istvánt,* könyvtárnokul *Móra Ferenc „végzett bölcsészt,* s a városi múzeum természetrajzi tárának eddigi szakdíjnokát” választotta meg a városi tanács.

Reizner egyéni érdeklődése a történelem és helyismeret volt. *Ő írta meg Szeged mindmáig legteljesebb monográfiáját.* Utódi a szépliteratúra művelője, a múlttal szemben az élő emberi lélek kutatói akkor is, ha a régészet széles területén közös mezőkre találtak. (Szinte azonos buzgalommal munkálkodtak a városi múzeum kifejlesztésében is.)

Ennek bizonyítására idézzük fel Móra szavait. 1931-ben választ írt a Felnevelés Világosövetsége Nemzetközi Könyvtári Bizottsága által kiadott kérdőívre, és itt a haladó művelődéspolitikus elmondja, hogy a könyvtár a század elejéig „*úgy viselte magát, mint „tudományos” könyvtár,* s meglehetősen az odi profanum’ álláspontjára helyezkedett különösen az „arceo’-ra”. Rávilágít ezzel a Fraknói adta „hivatalos” jellemzés mögötti tartalomra. „Pár száz deákgyerek járt be dolgozókat puskázni — írja —, a felnőtt olvasókat valósággal kinézték, ámbar nem is igen vetődtek be. A könyvtár inkább csak dísz volt: ha már megkapta a város, legalább mutogatta. Más hasznát nemigen vette. Zúgolódtak is miatta a közgyűlésen, mint sokba kerülő luxus-intézmény miatt...”

Ha a megfogalmazásban van is némi malícia, igazságát eltagadni nem lehet.

Tömörkény igazgatóságának időszakát (1904–1917) az olvasószolgálatban kisarjadó új módszerekre való törekvés teszi korszerűbbé, de meglevő kötöttségei még összefűzik Reiznerével, s ezért az első világháború éveivel záródó szakaszt megközelítően egységesnek tekinthetjük. Tömörkény alatt a minőségi fejlődést *a tájékoztatás eszközeinek kiszélesedésében és a kölcsönzés bevezetésében* látjuk.

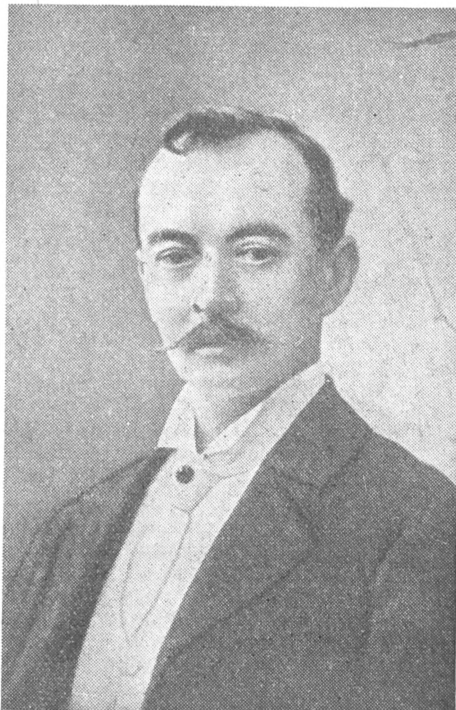
A többször használt művekből az olvasóteremben külön katalógussal rendelkező

kézikönyvtár létesült. Megvetették a „kartothék-rendszerű tájékoztató”-nak, majd a „tárgymutató” (Schlagwort) katalógusnak az alapját. Ennek kifejlesztése viszont már Móra érdeme, mint ahogyan az ötlet is a saját használatára készült apró papírcédulákból született meg.

A kölcsönzés bevezetésében része lehetett annak a felfogásnak, melyet Tömörkény vallott a „könyvtári divatok”-ról írt újságcikkében: „*A könyv arra való, hogy szerteszéjjel bújkálva osonjon és ezer lélekben hagyjon nyomot, míg végre szétszakad, mert akkor nyer dicső halált.*”

1908-ban az új szervezeti szabályzat nyitott lehetőséget a könyvek kikölcsönzésére. Megengedte, hogy az alapítványi anyagon, a gyakran használt kiválóan becses értékű műveken kívül „a tudományos és ismeretterjesztő nyomtatványokat szakemberek s általában kiváló társadalmi állást elfoglaló, a könyvtári tisztviselők által személyesen ismert egyének sajátkezü aláírásukkal ellátott térítvényre, esetleg pénzbeli biztosíték letétele mellett *könyvtáron kívüli használatra kölcsön kaphatják*”. Ebben bizony egyaránt érződik a könyvtár arisztokratizmus, az állomány „integritásá”-nak védelme és az is, hogy nagyon kevés lehetett — főleg a szépirodalomból — a „currens” anyag. Nem is haladta meg a kikölcsönzött kötetek száma az évi 300-as átlagot.

Az elbírálásnál azonban vegyünk két körülményt figyelembe. A tízes évek idején az ország mai területén levő városaink u. n. nyilvános vagy közkönyvtárai egy-két kivételtől eltekintve rendezetlen voltak, vagy helyiséghiány miatt rendszeresen nem működtek. Ez a sajátos helyzet így *messze kiemelte közülük a most már évi 10 ezernél több látogatóval rendelkező Somogyi Könyvtárat*. A másik pedig az a tény, hogy az árvíz után újra éledő 10 nagyobb egyesületi könyvtár együttesen mintegy 14 ezer kötetes állománya lehetőséget adott Szeged olvasni vágyó rétegeinek arra, hogy érdeklődésüknek megfelelő könyveket kölcsönöz-hessenek. A korlátozott lehetőség természetesen csak a szerényebb kívánságok kielégítésére, s nem a magasabb igények felkeltésére volt alkalmas. 1913-ban pl. a kaszinói, olvasókori stb. könyvtár össze-sített forgalma 3250 olvasó és 8492 kölcsönzött kötet. A százazres lélekszámra nőtt város „könyvtára” továbbra is csak a Somogyi Könyvtár maradt. Ezért emel-kezik évről-évre a látogatók száma. *Évi átlagban most már 11 800 látogató 15 600 kötetet olvasott a könyvtárban*, míg Reiz-ner idején az átlag 5 600 olvasó és 6 000 kötet volt.

Tömörkény István

„*Ezt megcsinálni Szegeden — írta Móra Tömörkény halálakor a „gazdára” emlé-kezve — olyan művészet volt, amely ve-tekszik másik művészetével, a halhatat-lannal.*”

A fejlődéssel együttjáró újabb felada-tok megoldására a városi tanács támoga-tása már nem volt elegendő, így gátolta a teljesebb kibontakozást. Emelkedett ugyan a személyzet száma egy napidíjas díjnok és egy kisegítő alkalmazásával, de megnőtt a könyvtár mellett a múzeum ügyes-bajos gondja is. A helyhiány ag-gasztóan fokozódott, pedig egyre gazda-godott a két intézmény állománya. A könyvtárban a rendszeres városi „költ-ségálaton” kívül a főfelügyelőség útján juttatott államsegély és adomány útján is gyarapodott a könyvállomány. A nyom-dai kötelempéldány szolgáltatás és aján-dékozás lehetővé tette a helyismereti gyűjtemény kialakítását, hiszen az új szabályzat szerint az intézmény célja „a hazai tudományosság és a közművelődés általános terjesztése” mellett a város múltjának, területi viszonyainak és mű-veltségi állapotának megismerésére szol-gáló tárgyak és irodalmi emlékek össze-gyűjtése, szakszerű felállítása és megör-zése.

A könyvtár életének első periódusa a maga három évtizedével a „béke évek” felszíne alatt összeütköző társadalmi erők kirobbanásában zárult. A háború törvényszerűen magával hozta a visszaesést, melynek mélypontjáról a *forradalmi évek lendülete és egy rendkívüli képességű ember, Móra Ferenc* fáradtságot nem is-

merő munkássága minden akadályt legyőzve a könyvtár múltjának talán leg-szebb és legértékesebb korszakára emelte fel a Somogyi Könyvtárat.

Ennek az időszaknak bemutatására egy közeledő Móra jubileum kapcsán találunk alkalmat.

Bezerédy István

Könyvtári együttműködés Tolna megyében

Tolna megyében 1961-ben kezdődött a két közművelődési hálózat munkájának összehangolása. De az első évben nem sok eredményt értünk el.

Azóta jó előhaladás történt ezen a területen. Ez elsősorban annak köszönhető, hogy megváltozott a könyvtárosok szemlélete. Nem vetélytársat látnak egymásban, hanem belátták, hogy egyik hálózat sem végezhet jó munkát a másikkal való szoros együttműködés nélkül.

Kiderült az is, hogy az együttműködéshez nem elég a megyei könyvtár és az SZMT központi könyvtár kapcsolata, hanem a két hálózat valamennyi könyvtárának közös munkája szükséges. Ezért kaptak nagy szerepet az együttműködésben a járási könyvtárak. Az SZMT könyvtár a szakszervezeti könyvtárakat is járáások szerint csoportosította, hogy a járási könyvtárak segíthessék őket. Elmondhatjuk, hogy a járási könyvtárak már nem idegenkedve, vagy közömbösen szemlélik a szakszervezeti könyvtárak munkáját, hanem törődnek gondjaik megoldásával, segítik munkájukat. A híradókban is foglalkoznak a szakszervezeti könyvtárakkal.

A megyei művelődési autó munkatervét szintén összehangoljuk és mi, szakszervezeti könyvtárosok is igénybe vesszük közreműködését. Augusztus hónapban tíz napra a szakszervezeti hálózat használhatta a művelődési autót, amelynek segítségével 26 könyvtárat látogattunk meg és nagyarányú könyvcserét bonyolítottunk le a letéti könyvtárakban. A községi és járási tanácsoknál levő közalkalmazott könyvtárakat — mivel azok nem működtek — bevontuk. Megoldottuk ez idő alatt a főlőspéldányok összegyűjtését is, amely egyik legnagyobb problémánk volt.

Igen jó hatást tett szakszervezeti letéti könyvtárosainkra, hogy a cserét helyben bonyolítottuk le, nem kellett ezért a megye székhelyére beutazniuk. A társadalmi munkás szakszervezeti könyvtárosok munkaideje nehezen engedi meg, hogy a központi könyvtárba utazzanak könyvet válogatni. Épp ezért szeretnénk, ha a letéti cserék ellátása a fenti segítség rendszeressé válása révén a jövőben folyamatosabbá válhatna.

Az együttműködés összehangolását a megyei módszertani tanácsban végezzük. Egyik fő tennivalónk a könyvtártelepítés helyes megtervezése. Mázán és Simontornyan egyesítettük a tanácsi és a szakszervezeti könyvtárakat. Rájöttünk azonban, hogy az együttműködés kialakítása alaposabb helyi felmérést igényel, ezért községről községre járva közösen beszéljük meg és döntjük el az érdekeltekkel együtt, hogy hol kell új könyvtárat létrehozni, hol kell megszüntetni, hol pedig egyesíteni a könyvtárakat. A megegyezés végrehajtását elsősorban a járási könyvtárak feladatává tesszük.

Még mindig megoldatlan probléma azonban a közös fenntartású, vagy a szakszervezet által fenntartott, de az egész községet ellátó könyvtárak tanácsi támogatásának módja. A felsőbb pénzügyi szerveknek kellene megfelelő rendelkezéssel megkönnyíteniük a pénzügyi együttműködést.

Az együttműködés és a tanácsi könyvtárak által nyújtott segítség azért is nagy jelentőségű, mert az SZMT központi könyvtárának létszámnormái igen alacsonyak. A tanácsi könyvtárak irányítói részt vállalnak a mi gondjainkban is, és általában tervszerűbben tudjuk megosztani az irányítás feladatait a két hálózat között. A közösen kiadott útmutató, olvasótervek, a közösen rendezett író-olvasó találkozók is bizonyítják, hogy az együttműködés jó úton halad. Mindkét hálózatban növelhető a könyvtárak határfoka, ha a könyvtárosok erőfeszítéseit összehangoljuk.

Pacsai László

Nyina Hruscsova,
N. Sz. Hruscsov felesége és két leánya az elmúlt hetekben hazánkban járt. A vendégek Székesfehérvárra is ellátogattak, és Kádár Jánosné kíséretében megtekintették a Vörösmarty Megyei Könyvtárat is.

Очень приятное впечатление
производит детская библиотека
(и библиотека для взрослых)
Меняли знания товарищами
в работе по воспитанию
молодого поколения сознателей

14/IX-63 Мкрцсочка
Кадарсочка
В. Хрущова

(Nagyon kellemes benyomást kelt a gyermekkönyvtár (és a felnőtteké) is). Sok segítséget kívánunk az elvtársainak a szocializmus ifjú nemzedékének nevelésében.

1963. IX. 14

N. Hruscsova]
Kádár Jánosné

TANULMÁNYÚTON NYUGATI KÖNYVTÁRAKBAN

II.

A jól megépített könyvtárakat belülről szemlélve sem ért bennünket csalódás. A belső tér kiképzésén minden esetben érződött, hogy a berendezési tárgyak nem alkalmi beszerzés, hanem gondos tervezés útján kerültek együvé.

A könyvtárakat ellátó cégek bútorokat is szállítanak. Ennek ellenére sem hatottak uniformizáltnak a megtekintett könyvtárak, mert az így beszerezhető bútorokban gazdag választék áll rendelkezésre, másrészt, mert a könyvtár exponált részeit általában egyedileg tervezett bútorokkal rendezik be. Utunk során kölcsönzőpultok, kiállítóállványok és vitrinek mellett sokféle kiegészítő bútort fényképezhattunk és rajzolhattunk le.

Az igényesebb könyvtárak csak a legszükségesebb bútorokat szerzik be a könyvtárellátó cégek útján, mert többnyire minden új könyvtár számára belső építész tervezi meg a bútorokat is. Az így létesített könyvtár minden darabján érzik a gondos mérlegelés, a színben, formában való térébkomponálás ténye. Érdeklődésünkre a könyvtárosok közölték, hogy az építészek a megtervezett könyvtár belső elrendezésével kapcsolatban még a lényegtelen változtatásoktól is elzárkóztak. Ennek tulajdonítható, hogy a megtekintett könyvtárak a sok rokonvonal ellenére is a könyvtári ötleteknek, a könyvtári bútoroknak rendkívül sok változatát mutatják.

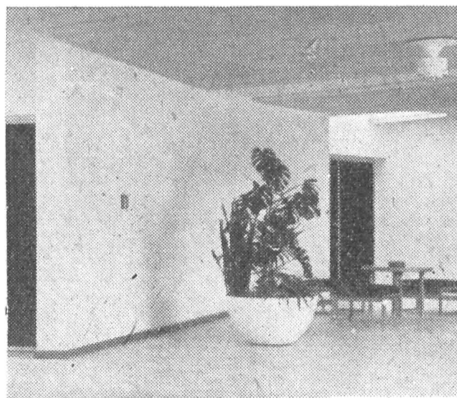
A berendezésekről szerzett tapasztalatainkat röviden úgy összegezhetnénk, hogy Nyugat-Németországban általában fém és fa kombinációjú bútorokat alkalmaznak, Svédországban a fa a domináló anyag, a dánok viszont gondosan munkált, utolérhetetlen minőségű kombinált bútorokkal tűnnek ki. Fát nem festenek, sőt nem is fényeznek. A könyvtári berendezések esetében kerülnek a kereskedelmi forgalomban megszerezhető, a lakásokban felhasznált bútorokat. A könyvtár berendezése egyébként is célbútor és nyílt törekvésük, hogy a nyilvános könyvtár csak annyira legyen kényelmes, hogy henyélésre, pihenésre ne csábítson.

Rendkívül vigyáznak arra, hogy az összhatást ne rontsa az azonos polcozás monoton tömege, ezért az egy térben alkalmazott könyvállványaik sem egyforma méretűek. Az azonos stílusjegyek azonban valamennyin felismerhetők. A belső tér elrendezése legtöbbször aszimmetrikus, egymást követik, egészí-

tik ki a kerek, vagy szögletes terek, melyek a különböző érdeklődésű olvasók elkülönítését is jól szolgálják.

KÖNYVTÁRAIK MINDEN TEKINTETBEN ÖSSZKOMFORTOSAK

A fűtés, világítás, bútorzat és felszerelés, mind benne foglaltatik a „komfort” szóban. E tényezők mindegyike közvetle-

A Wolfsburg-i könyvtár hallja (Tervezte Alvar Aalto)

nül hat érzéseinkre, hangulatunkra, közvetkezésképpen személyes kényelmünkre, vagy kényelmetlenségünkre is. Mi, akik sajnós hozzászoktunk könyvtáraink sötétre pácolt bútoraihoz, szintelen légköréhez, különös örömmel szemléltük ezt a természetesen ható komfortot.

A fűtés, mindenütt központi olajfűtés — többnyire meleg levegő befúvásával — vagy távfűtés. Még a kis könyvtárakból is véglegesen száműzték a füstölő, porképző, helyet foglaló, tűzveszélyes kályhákat.

A világításnál kombinálják az általános világítást a könyvek megvilágítására és a helyi világítást az olvasóasztalokon.

A fényt odairányítják, ahol az a legszükségesebb. Gyakran az egész mennyezetet fényforrásként használják, de a legváltozatosabb világítási hatások alkalmazásának ellenére is vigyázva kerülnek a világítástechnika ámokfutását.

Könyvtáraik színesek, mégsem tarkák. A megtekintett könyvtárak legtöbbszörben a meleg, nyugodt színek uralkodnak, kerülnek a túl sötét színeket, amelyek nagy

területen alkalmazva szinte ránehezednek az olvasóra. Bútoraik minden esetben világos, vagy náterszínűek, így a falak festésénél alkalmazott kompakt zöldek, vörösek, vagy szürkék sem hatnak tömény erejűeknek, és előttük jól érvényesül a szépen formált bútorok sok változata. A festett falak közé gyakran bekomponálnak egy-egy faburkolatot, vagy vakolatlan téglarészt. A nyerstégla, vagy a kő természetes színével változatosabbá teszi a jól megválasztott zöld, vagy szürke falakat, s az így elért hatást különböző világítási megoldásokkal tovább fokozzák. A mennyezetet sokszor naturfalécezással alakítják ki, hogy tovább növeljék a térhatást, s elrejtsek ily módon a világítótesteket, melyeket nálunk legtöbbször a térbe lógnak.

A könyvtárak művészi díszítésére nagy gondot és sok pénzt fordítanak. A freskótól a fapanelig, a terrakottától a méretarányos bronzszoborig a díszítőművészet legváltozatosabb alkalmazásával találkozunk. Ide sorolhatjuk a belső tér tagolására, felbontására szolgáló galériákat is, melyek áttört lépcsőikkel tovább fokozzák a belső tér kellemes hatását.

A díszítő eszközök mindig kiegészítő jellegűek. Észrevétlenül járulnak hozzá

a térhatás fokozásához, általuk válik teljessé a látvány, befejezetté a könyvtár. A hipermodern tervezésű könyvtár gyakran nonfiguratív, absztrakt díszítőelemekkel egészül ki. Az absztrakt műalkotás itt nem disszonáns, mert csupán díszítő jellegű s kiegészítője a környezetnek.

A szerzett tapasztalatok e téren azt bizonyítják, hogy nekünk is kerülnünk kell az állandó jellegű díszítőelemeket. A freskó, vagy a falba beépített terrakotta, kerámia egyáltalán nem, vagy nehezen cserélhető. Láttunk jeles művész által alkotott, falfreskónak festett dzsungel-jelenetet, mely körül időközben minden kicserélődött, s amely ennek következtében már sehogysem illett a környezetbe. Láttunk absztrakt mozaikot is, amely forradalmi tett lehetett elkészülte idején, de fölöttébb unalmas hatású a megújított környezetben.

Rájöttünk, hogy olyan díszítő elemeket célszerű alkalmaznunk, amelyek a könyvtár átalakítása, további korszerűsítése idején szívfájdalom nélkül megváltoztathatók, kicserélhetőek.

Sok képet, metszetet és szobrot vásárolnak a könyvtárak, reprodukciót még kis könyvtárak díszítésére sem alkalmaznak. Ilyen vonatkozásban rendkívül igé-

A Wolfsburg-i könyvtár felnőtt kölcsönző részlege (Tervezte Alvar Aalto)

nyesek, s ez a körülmény nagymértékben növeli az egyébként is kedvező összehatást.

TECHNIKAI ELLÁTOTTSÁG

A könyvtárak gazdasági irányítására az analitikus gazdasági tervezésen és indoklással nyugvó takarékoság jellemző. (A hannoveri statisztika 1927-től kezdve kimutatja az egy könyvtárosra eső kötetforgalomnak és egy kötet kölcsönzési költségeinek alakulását.) Ez az egyik forrása annak, hogy a könyvtári munkában alkalmazható minden technikai berendezéssel találkozunk (számos olyan is, amelynek létezéséről sem tudunk), és mindenütt közölni tudták a gép alkalmazásával megtakarított munkaerők számát. Például egy Remington rendszerű, lábpedalos, fotomechanikás kölcsönzőgép 2½ alkalmazottat helyettesít. Göteborgban még a bibliobuszokban is fényképezési eljárással kölcsönöznek.

A technikai berendezésekre a messze-menő célszerűség jellemző. Például a bonni könyvraktárban a polcok közti világítás lábkapcsolással történik, mivel a könyvtáros keze rendszerint tele van könyvekkel.

Általában kitűnő a könyvtáron belüli összeköttetés. Minden munkahely és olvasószolgálati pont telefonnal és ultrarövid hullámú beszélőkészülékekkel van összekötve. A könyvtár legtávolabbi helyén dolgozó könyvtárossal is azonnal beszélő kapcsolatot teremthető — a külső telefontól függetlenül. Az olvasószolgálati pontokon a telefon nem csenget, hanem fényjelzést ad, hogy ne zavarja az olvasókat. Göteborgban a 4 bibliobusz rádióösszeköttetésben áll a városi központtal.

A nagy könyvtárakban modern csőposta és szállítószalag rendszereket látunk (a Bonni Egyetemi Könyvtárban, az Aarhusi Stadtbibliotékban). De a két-, vagy többszintes járási, városi könyvtárakban is található a könyvkocsi szállítására, vagy legalább a könyvküldemény továbbítására alkalmas felvonókészülék.

Gazdag változatát láttuk a modern sokszorosító berendezéseknek a szinkron írógéptől (egy gépiró egyszerre öt gépen ír) a xeroxig. A sokszorosításnál a gyorsaságra, magas termelékenységre és szép formákra törekszenek. A Bonni Egyetemi Könyvtárban fotonáncos sokszorosítással 6 személy 6 óra alatt 15 000 katalóguscédulát sokszorosít.

A cikk-kivágat gyűjteményekhez különleges tároló berendezéseket szerkesztettek, golyócsapágyakon mozgó fiókokkal. A felragasztást gép végzi.

A könyvkötőműhelyek magasfokú gépesítéssel működnek. A német könyvtá-

rakban a könyvkötészetén kívül könyv-ápoló osztályok is működnek. A közművelődési könyvtárakat is ellátták mikrofilmolvasókkal.

A tűzveszély ellen füstre, vagy hőre riasztó önműködő berendezésekkel védekeznek.

Térképek tárolására speciális szekrényeket, függesztő berendezéseket szerkesztettek.

Néhány nagy könyvtárban központilag irányítható, illetve automatikusan működő hő- és páraszabályozó klímaberendezéseket is láttunk.

* * *

Utunk tapasztalatainak részletes feldolgozása és a nálunk felhasználható elemek kiválogatása, megszürése időigényes feladat. Néhány eddig kiérlelődött gondolat megvalósítására azonban már most is felhívjuk a figyelmet:

1. *Meg kell változtatni közgondolkodásunkban a könyvtárak méreteiről kialakult szegényes képet, amely ma már könyvtárfejlesztésünk egyik gátló tényezője.*

2. *Körütekintő, kollektív tervezéssel építsünk minden könyvtártípusból tájegységenként egy-egy könyvtárt (megyei, járási, falusi, szakszervezeti üzemi könyvtárt), amely mintául szolgálhat és kedvet teremthet a további építkezésekhez.*

3. *Meg kell vizsgálni, hogy a város és községfejlesztési tervekben biztosítottak-e helyet a könyvtáraknak. (Ha igen, hol és mikorra?)*

4. *Akadályozzuk meg, hogy az épülő új, tágas művelődési otthonokban — az „egy-két szekrényi könyvtár” szemlélet alapján — egy kis szobával intézzék el a könyvtárhelyiség kérdését. Új tervtervek szükségesek, amelyekben a könyvtárak elhelyezése korszerű megoldást nyerne. Helyes lenne az általános iskolák tervpustervét megtoldani egy hozzá csatolható falusi könyvtár tervével (felöltött és gyermekkönyvtárral) olyan községek számára, ahol iskola épül, de művelődési otthon, vagy könyvtárépítés nem szerepel a tervekben.*

5. *Biztosítani kellene, hogy az OKDT Építési Szakbizottságának hozzájárulása nélkül könyvtárépítést ne engedélyezzenek.*

6. *Mielőbb létre kell hozni a Könyvtár-ellátó könyvtári bútort és felszerelést értékesítő részlegét. Addig is biztosítani kellene bizonyos devizakeretet a könyvtárak technikai korszerűsítésére (írógép, számológépek, sokszorosítógépek, mikrofilm-olvasók, kölcsönzőgépek stb. beszerzésére).*

Kellner Béla — Lipták Pál

„Halt szezon” a perkátai könyvtárban

Csendes nyári hétköznap délelőtt. Ülök a könyvtárban, — félévi statisztikánkat állítom össze. Beírtam már az olvasók, a kölcsönzött kötetek számát is, s most furdalni kezd a kíváncsiság.

— Ugyan meddig is jutottunk?

A szekrényből szűrkefedelű füzet néz rám segítőkészen. A könyvtár 1958-as munkanaplója. Fellapozom, mi is volt öt esztendővel ezelőtt? Az olvasók száma: 481. Mennyire örültem akkor, hogy Perkátán már csaknem ötszáz ember olvas rendszeresen, a mai napig még 624-en iratkoztak már be, talán év végére elérjük a hétszázat is. Azért írom így, hogy „elérjük”, mert az eddigi eredményben nagy része van a fiókkönyvtárosok jó munkájának is.

A kölcsönzött kötetek száma megduplázódott az öt évvel ezelőtti második negyedévhez képest: akkor 2099 kötet volt, ma 4109 kötet a negyedévi forgalom.

Aztán itt van az olvasóterem látogatása is. 1958 óta készült el a könyvtár új olvasóterme. Öt esztendeje még csak 266-an ültek le a könyvtár egyetlen asztalkájához, amit olvasóteremnek neveztünk ki, hogy helyben olvassanak, most negyedév alatt 1542-en látogatták az olvasótermet.

A számokról eszembe jut, hogy milyen fáradtságos munkába került, míg sikerült ezeket az eredményeket elérni. Időközben új helyiséget, korszerű berendezést kaptunk a községi tanácstól. A községben a könyvtár rangos művelődési intézmény lett, amely télen-nyáron heti 5 napon át, 30 óra hosszat áll a lakosság rendelkezésére. Az iskolából kinőtt fiatalokat a könyvtár tömöríti maga köré. Sokáig helyiség hiányában a kocsmában töltötték el az időt. A könyvtárban helyet adtunk a fiataloknak megbeszélésekre, színdarabok tanulására. Ezekből a fiatalokból nőtt ki a könyvet, verset szerető olvasók köre. A KISZ fiataljai irodalmi színpadot alakítottak 1961-ben. Azóta minden rendezvényen verses irodalmi műsort adnak.

A felnőtt olvasók is rendszeresebben olvasnak. Az idén nyáron már kevesebb a szüneteltető olvasó. Nagyon sok nevet tudnék felsorolni, akik rendszeresen eljárnak a könyvtárba könyvet cserélni nyáron is. Például Sági József a tsz brigádvezetője most is állandóan olvas. — Nagyon megszerettem a könyveket, most nyáron is olvasok 1—2 óra hosszat esténként — mondotta nekem, mikor kölcsönzés közben beszélgettünk.

A fiókkönyvtárakban ugyancsak rendszeresen olvasnak. A fiókkönyvtárak adatai az 1963. év II. negyedében:

	olvasók száma:	kölcsönzött könyvek száma:
Mélyvölgypusztá	32	384
Báránypusztá	33	108
Parragpusztá	26	123

Ezen a pusztákon kb. 100—120 lakos él. Legnagyobb a fejlődés Parragpusztán, ahol tavaly ebben az időszakban mindössze 3 kötet könyvet kölcsönöztek. Ezt a fiókot többször meglátogattam, hogy segítsem a fiókkönyvtáros munkáját.

Az olvasóktól sokszor megkérdeztem, milyen rendezvényeken vennének részt szívesen. Legtöbbször az író-olvasó találkozót, irodalmi estéket kérik. Az olvasók javaslatait, kéréseit mindig figyelembe veszem. Az elmúlt időszakban sok irodalmi összejövetelt tartottunk a KISZ fiataljainak segítségével. A községben az ünnepi könyvhét megnyitóját saját erőnkből rendeztük meg. A fiatalok verseket mondtak, Vincze István, a Hazafias Népront dunaujvárosi járási titkára pedig a megnyitót tartotta.

Július 5-én irodalmi műsor keretében rendeztük meg a József Attila olvasómozgalom jelvénykiosztási ünnepségét. 81 fiatal kapott jelvényt, közülük 15-en bronzot, 66-an ezüstöt.

A puszták lakóiról sem feledkeztünk meg. Eddig, sajnos, részükre nem rendeztünk irodalmi műsorokat, irodalmi estéket. Az idén azonban pótoltuk mulasztásunkat. A mélyvölgypusztai irodalmi estről szeretnék bővebben is beszélni. Itt május 11-én vendégszerепelt a Székesfehérvári Vörösmarty Irodalmi Színpad. Előtte többször kint jártam, s láttam azt a lázas készülődést, amellyel az irodalmi estre készültek. A KISZ-fiatalok társadalmi munkában kimeszelték, rendbehozták a művelődési termet. Vasárnap hajnalban 4 órától 8 óráig pedig a pusztát takarították. Ünnep volt számukra az irodalmi est, melyen 24 fiatal kapott József Attila olvasómozgalmi jelvényt (6 bronz, 1 ezüst, 17 arany). Az irodalmi est jól sikerült, még az ajtón kívül is nagy huszan álltak.

Báránnyjáráspusztán június 28-án este volt egyórás irodalmi műsor, amelyen a községi és a pusztai KISZ-fiatalok működtek közre. Itt is a József Attila olvasómozgalom jelvényeit osztottuk ki. 22 fiatal kapott jelvényt (6 bronz, 16 ezüst). A nagy dologidő ellenére is ott volt a pusztai fiatalja, öregje a művelődési teremben. Parragpusztán július 7-én került sor hasonló irodalmi műsorra. Itt 13 fiatal kapta meg a József Attila olvasómozgalom jelvényét (4 bronz, 9 ezüst).

Nálunk összesen 144 fiatal nevezett a József Attila olvasómozgalomba. A jelvényt mindannyian meg is kapták. Az iskolás gyermekekről sem feledkezünk meg. Részükre mesedélutánokat rendeztünk diafilm-vetítéssel összekötve.

Persze mindezeket csak azért tudom elvégezni, mert nagyon sok segítséget ad a községi tanács s a pártszervezet is.

Erdemes volt hát az olvasókkal foglalkozni, beszélgetni, kéréseiket, javaslataikat teljesíteni, mert ennek eredményeként nyáron is rendszeresen olvastak. Azt javaslom: erre a munkára ne sajnáljuk az időt, mert megéri.

Ezek a gondolatok jutnak eszembe, miközben a munkanaplókat vizsgálom. Lassan becsukom a két munkanaplót, s azzal a reménnyel teszem be a szekrénybe, hogy jövő nyáron még jobb eredményeket érünk majd el Perkátnán.

Havrilla János

A könyvtár és az iskola együttműködése

Az önművelés igényének kialakítása fontos helyet foglal el nevelési feladataink között. Már ma sem, de a jövőben egyáltalán nem képzelhető el olyan ember, aki ne fordítana gondot önművelésére.

Ezt a feladatot az iskola egyedül nem tudja elvégezni, ehhez legtöbb segítséget a könyvtár adhat. Már az iskolában meg kell kezdenünk az önművelés igényének fejlesztését. Az egyes tantárgyakkal kapcsolatban a nevelőknek fel kell hívniuk a tanulók figyelmét, hogy milyen könyvek elolvasása ajánlatos! Ezt a legtöbb szaktanár meg is teszi.

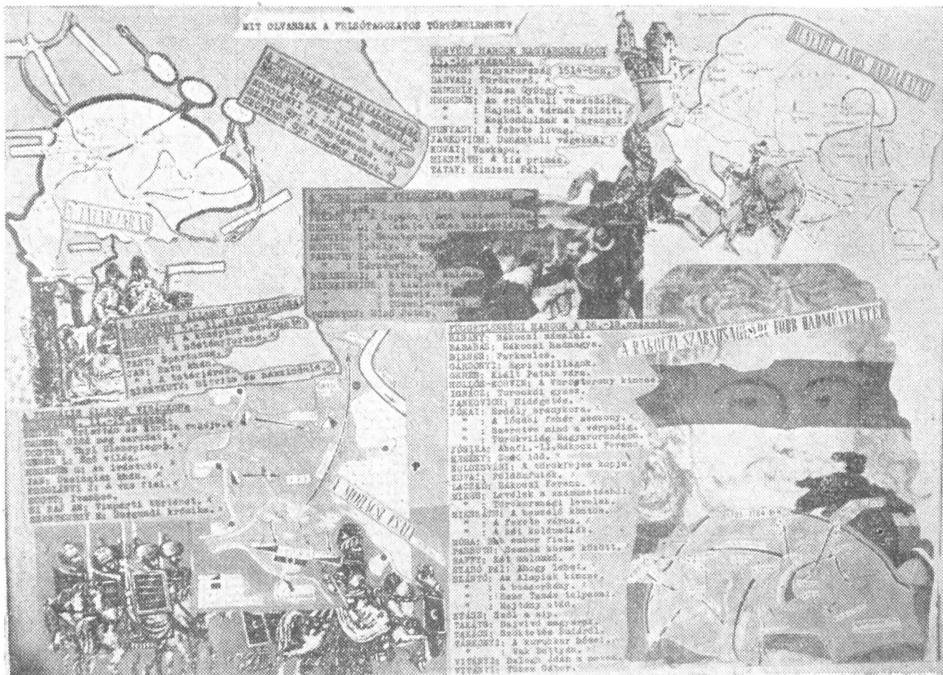
A mi községünk, Bácsalmás könyvtára ugyancsak hathatós segítséget nyújt a fenti feladathoz mind a helybeli középiskolának, mind az általános iskolának: *Fekete Dezső*, a könyvtár vezetője képes bibliográfiát állított össze, amely tantárgyanként rendszerezve felsorolja azokat a könyveket, amelyek egy-egy tantárgy tanulásához kapcsolódnak. Az útmutatóban szereplő könyvek mind megtalálhatók a helyi könyvtárban. Az alapos munkára jellemző, hogy a tantárgyakon belül még kisebb csoportokra is bontotta a bibliográfiát. Pl. *Az élővilág* című tantárgyhoz kapcsolódó könyveket az alábbi felosztásban közli: növények, vadon élő állatok, háziállatok, madarak, rovarok. A madarak című lapon a legjellegzetesebb madaraink képe díszíti az egyébként is gazdag útmutatót. A földrajzi lapokon színes térképek teszik még szebbé az összeállítást.

A tájékoztató az iskolai tantárgyakon kívül több olyan lapot is tartalmaz, amely a fiatalok érdeklődésének középpontjában áll. Az „Expedíció a jövőbe” c. csoportban az úrhajózással kapcsolatos könyvek szerepelnek. Megtalálhatjuk még a „Technika és gépek”, „Nagy emberek életrajza” című útmutatót is.

E 23 illusztrált lapból álló összeállítás legnagyobb értéke, hogy a rendszerezésnél az új *Tanterv és Utasítás* anyagát, beosztását követi. A bibliográfia az alábbi felosztás szerint készült.

1. Nagy emberek életrajza	e) Rovarok	d) Ausztrália, Óceánia
2. Csillagászat, fizika	6. Technika	e) Ázsia
3. Kémia, földtan	7. Expedíció a jövőbe (úrhajózás)	f) Európa
4. Biológia, öslénytan	8. Barkácsolás	g) Magyarország
5. Élővilág	9. Földrajz	10. Történelem
a) Növények	a) Általános művek	a) Óskor, Ókor
b) Vadon élő állatok	b) Afrika	b) Középkor
c) Háziállatok	c) Amerika	c) Újkor
d) Madarak		d) Legújabb kor

A bibliográfia összesen 1013 könyv címét tartalmazza. A legtöbb könyvet a történelemhez olvashatják a tanulók, szám szerint 287 féle történelmi tárgyú mű áll ren-

delkezésükre. Az egyes címek után csillag jelzi, hogy középiskolás vagy általános iskolás számára javasolja-e a könyvet. Így az összeállítást haszonnal forgathatja, az általános iskolai és a középiskolás tanuló egyaránt. Nyugodtan elmondhatjuk azt is, hogy a tanárok szintén találhatnak benne egy-két olyan művet, amelyet még nem ismernek, s tanításuk során jól felhasználhatnak.

Szeretném idézni két tanár véleményét erről a bibliográfiáról. *Oriold Károly*, az általános fiúiskola helyettes igazgatója, földrajz-történelem szakos tanár ezt írja: „Hasznos lenne, ha az elkészült bibliográfiát sokszorosítva a szaktanárok és a tanítók kezébe adnánk. Ily módon kettős célt érnének el. Először is megismertetnénk a község nevelőivel a szaktárgyukkal kapcsolatos könyvanyagot, másodszer elérnénk, hogy a nevelők olyan könyvet ajánlanának a tanulóknak elolvasásra, amelyet a község könyvtárában meg is kapnak.”

Sarkadi Gézáné, az általános leányiskola földrajz-biológiai szakos tanára így vélekedik: „A bibliográfia földrajzi és biológiai részéről elmondhatom, hogy nagyon hasznosan forgathatja diák és nevelő egyaránt. Javasolom, hogy az illetékesek ne sajnálják a pénzt, hogy színes fénykép készülhessen róla, és minden iskola birtokába kerülhessen.”

Befejezésül néhány mondatot a bibliográfia felhasználásáról: a 40×25 cm nagyságú kartonlapokra ragasztott színes borítólapok és egyéb illusztrációs anyagok közé került az egyes csoportok címanyaga. Valamennyi kartonlapot le is fényképeztük (l. az ábránkat). Ezeket a fényképeket vékonyabb kartonra ragasztjuk fel. A fényképek olyan nagyításban készülnek, hogy jól olvashatók és használhatók legyenek. Belőlük fényképes albumot állítunk össze, melyet díjtalanul rendelkezésére bocsátjuk valamennyi bácsalmási iskolának. Ezt azért tehetjük meg, mert iskolánkban fotószakkör működik, amelynek keretében történik a képek nagyítása. A járás többi iskolája is hozzájuthat a fényképes album-katalógushoz, ha a fényképezési nyersanyag árát megtéríti. Szó van arról is, hogy a megyei művelésügyi osztály a bibliográfiát egyszerűbb, sokszorosított formában a megye minden iskolájába eljuttatja majd.

Végül ismét szeretném hangsúlyozni, hogy a bibliográfia igazi haszna akkor mutatkozik majd meg, ha ennek segítségével a tanulók sokat olvasnak, és sikerül kialakítani bennük az önművelés igényét.

Fischer István

(1886-1946)

A legtöbb megyeszékhelyen a milleniumi évek nemzeti felbuzdulása által létrehozott kulturális egyesületek kebelében szerveződnek meg az első közkönyvtárak. Szombathely, több nagyobb várost is megelőzve, 1880 óta működtet „ingyen hozzáférhető közkönyvtárat a város 15 éven felüli helyben lakó egyénei részére.” Az 1899. október 29-én alakuló *Vasvármegye Kultúregyesülete* az 1900. április 20-i városi közgyűlési határozat szerint 3992 kötetnyi könyvállományt vesz át tőle.

1.

Szombathely a századforduló táján gyorsan fejlődik. Mivel fontos vasúti gócpont, megélnéül ipari és kereskedelmi élete. Éhen Gyula polgármester városiassá fejleszti: vízművet létesít, csatornáztatja, aszfaltoztatja, utakat, hidakat és házakat építtet. Gyárai számottevően megnövelik a munkások számát. A püspöki székhely konzervatív szellemét és nyugalomát felkavarják az öntudasodó munkásság sztrájkjai, megmozdulásai. Emiatt az uralkodó osztály tudatosan fékezi a város fejlődését: nem ad helyet Szombathelyen például a Ford-gyár telepének és a pozsonyi egyetemnek.

Az első világháborút megelőző és követő években Szombathelyen is ötdrangú kérdés a művelődésügy. Az államhatalom politikájának megfelelően a város közkönyvtára magára marad: 1925-re teljesen megszűnik az addig is gyéren csordogáló állami segély. A Horváth Tibor Antal premontrei tanár vezetésével működő *Vasvármegyei Múzeum* könyvtárának összezsúfolt és elavult könyvállománya hetenként csak két óráig hozzáférhető. Alig él: vegetál, mint maga a fenntartó „kultúregyesület” is.

Szombathely közkönyvtárügyének történetében 1924 hoz változást. Ekkor kerül a könyvtár élére dr. Pável Ágoston, aki hosszú évek szívós és kitartó munkájával nemcsak feléleszti, hanem országos viszonylatban is számottevő kulturális tényezővé teszi a halódó intézményt.

Pável Ágoston közel húsz évig áll az egyesületi könyvtár élén, s ez alatt az idő alatt a mostoha körülmények ellenére, önerejéből rendkívüli mértékben fejleszti Szombathely egyetlen közkönyvtárát.

2.

Pável Ágoston 1886. augusztus 28-án született a Muraszombat melletti Vashidegkút községben. Apja falusi iparos. A

vend nyelvű család magyarul is beszél, és Ágoston 1897-ben jeles érdemjegyet kap magyarból a szentgotthárdi gimnáziumban. Négy évet tölt a kis járási székhelyen, a középiskola felső osztályait már Szombathelyen végzi. 1905-től egyetemi tanulmányokat folytat, és 1911-ben Budapesten latin—magyar szakos tanári oklevelet szerez. Torda, Dombóvár, majd 1920-tól Szombathely a színhelye tanári működésének. Szeretett szülőföldjének, Vas megyének a székhelye végleg magához köti és fényes ajánlatok ellenére — például meghívást kap a ljubljanai egyetemre — sem lesz hűtlen hozzá.

Pável hihetetlenül elhanyagolt könyvgyűjteményt vesz át. A könyvállomány nagy része értéktelen. A régi olvasók megúnták, az újakat nem vonzza. „*Lasanként rossz hírbe keveredett a múzeum könyvtára, a város és a vármegye egyetlen közkönyvtára... volt idő, amikor jóformán csak diákok, öregező nénikék s egy-két német család olvasta levendulás szagú, divatja múlt ócskaságait, a modern szépirodalom és az újabb irodalmi, művészeti és tudományos kérdések iránt érdeklődők messze elkerülték a könyvtár porosodó polcait.*” Így jellemzi a könyv-

tár korábbi helyzetét az 1926. évről szóló jelentésében. Pável felméri a tennivalókat, aztán cselekszik. Tudja, hogy anyagi segítséget sehonnan sem várhat: „Nyilvánvalóvá lett, hogy a kultúregyesületi könyvtár megrekedt szekerét csak körültekintő, élelmes gazdasági és könyvtári politikával lehet kiközökenteni a veszedelmes kátyúból.” Nem sokat tétovázik. 1925. július 1-én becsukja a könyvtárt, munkatervet készít és megállapítja a tennivalók fontossági sorrendjét:

1. A főképp ajándékozásokból eredő mintegy 6000 kötet ömlesztve levő könyv feldolgozása, illetve értékesítése;

2. az állomány újbóli osztályozása;

3. a háborús és a háborút követő évek hiányainak gyors pótlása;

4. a kiegészített állományról nyomtatott katalógus kiadása.

A munkát nagy lelkiismeretességgel végzi. Sok a nehézség és az akadály, de nem kedvetlenedik el, hajtja ügybuzgalma és határtalan emberszeretete. Pedig ez a munka nem egészen könyvtári. „Nekünk itt bent nemcsak szellemi, de szegénységünk, magunkra hagyott mostohaágunk miatt, fizikai munkát is kell végeznünk, mosnunk, cipekednünk, söpörnünk, sikálnunk, fűrnünk és faragnunk.”

Az újjászervezett könyvtár 1926. január elején nyitja meg kapuit. Ebben az évben 267 beiratkozott olvasó veszi igénybe. Pável büszke az elért eredményre, hiszen „... a megnyitás után hónapokig kellett küzdeni a nagyközönségben éveken keresztül gyökeret vert azon meggyőződéssel, hogy könyvtárunk csak hasznavehetetlen, ócskaságok lomtára.” A könyvtár igénybevétele használati díjhoz kötött. Ez „a kultúregyesületi tagoknak, diákoknak és munkásoknak egy óra, 1 könyvre 1 pengő, három könyvre 2, illetve 2,5 pengő.” Külön kellett még betétet is fizetni, mely a tagoknak 2, másoknak 4 pengőt tett ki. Pável legszívesebben kitárná a könyvtár kapuit és ingyen kölcsönözné minden érdeklődőnek a könyveket, de kénytelen — elképzelései ellenére — használati díjat szedni, mert a könyvtár egyedül ebből az anyagi forrásból tartja fenn magát. „Mikor jön el az ellátottságnak és a bőségnak az a boldog ideje, hogy a könyvtárt és az újonnan megnyitandó olvasótermet — miként azt tervezzük — mindenki ingyen használhassa?” — írja egyik cikkében.

Az olvasók száma egyébként az 1926-ban elért 267-ről 1932-ben 475, 1938-ban pedig 485 főre emelkedik. A növekedés nem nagymérvű, de a könyvtár mostoha körülményei közepette még a megtartás is eredménynek számít. Két magánkül-

csönkönyvtár működik ebben az időben Szombathelyen, és Pável gyakran panaszkodik, hogy ezek konkurenciájával nehezen tud megbirkózni. A könyvtár egészen 1935-ig — ekkor kap egy kis államsegélyt — teljesen saját bevételeiből és Pável ötleteiből tartja fenn magát.

A könyvállományban az éveken keresztül ajándékozások folytán felgyülemlett duplumokozatok és a kiselejtett anyagot Pável igen leleményesen értékesíti. Megszervezi és lebonyolítja a *könyvsorsjegy akciót*. A két részletben; 1926. január 17-én és április 11-én lefolytatott sorsolás legtöbb nyeresémtárgya könyv. Az akció 54 665 000 korona (4373 pengő) bevételhez juttatja a könyvtárt. Pável a pénzen azonnal bővíti az állományt, s költeti a legkeresettebb könyveket.

A könyvtár megszabadul teherfételtől, és most már mód adódik a *szakszerű rak-tározásra is*. Az újszerzemények pótolják a sok évi kiesést, ezáltal alkalmassá teszik a könyvállományt a sokoldalú olvasói igények kielégítésére. „A *könyvállománynak a megszorodása olyan szokatlannal nagy, hogy egymagában megköze-líti, talán felül is múlja a korábban évtizedek ... összes vétel útján történt gyarapodását.*” Az 1926. évi állomány-növekedés 2633 kötet.

A megrongált könyvek javítása a következő megoldandó feladat. Pável tudja, hogy ezt a kérdést egyedül kell megoldania, de azt is tudja, hogy bármily módon elő kell keríteni a pénzt, mert „különben belátható időn belül ebek harmincadjára jut jórészt annak, amit hosszú évtizedek alatt összehordtak a helyi és a nemzeti kultúra szegényes csüireibe.”

Pável kifogyhatatlan az ötletekben, és szerencsére energiája is van végrehajtásukra. Még 1925-ben hozzákezd a nyomtatott katalógus összeállításához. Pénze persze ehhez sincs, mégis megkezdi a munkát, mert bízik a kiadvány sikerében. A „Vasvármegye és Szombathely város kultúregyesülete könyvtárának címjegyzéke” című, 480 oldal terjedelmű katalógus 1926 nyarán jelenik meg. Kiadványát tudományos és gyakorlati értékűnek szánja, de a szegénység háttérbe szorítja a tudományos szempontot. „A helyi és költségkimelés céljából” mellőzött adatok elhagyásáért bocsánatot kér a szakemberektől és ígéri, „... jobb idők során, ha felenged a jég és dúsabb ígéretekkel kitavasodik az élet, jönni fog a teljesen szakszerű, a tudományos szempontok szerint összeállított nagy katalógus is.”

Munkatervének második pontja szerint elvégzi az állomány új osztályozását. Tizenöt osztályban külön csoportosítja a helyi kiadványokat, ezzel megveti alapját a helyismereti gyűjteménynek.

A katalógus nyomdai előállításának tetemes költségét gyűjtés és hirdetés útján előre biztosítja, így az 1000 példányban megjelent, 2,50 pengőért árusított kiadvány tekintélyes bevételi forrás a könyvtárnak. Az állománygyarapodásról 1927-ben 2500, 1930-ban pedig 5400 új művet tartalmazó pótkatalógust jelentet meg. A 0,80, illetve 1,50 pengőért árusított pótfüzetek további bevételhez juttatják a könyvtárt.

A három nyomtatott katalógus értékes dokumentuma Pável munkájának, s egyben a Szombathelyi közkönyvtár történetének is.

A súlyosodó gazdasági helyzet kihat a könyvtár működésére is. A tagok száma ugyan még mutat némi emelkedést, a kivitt könyvek száma azonban évről évre kevesebb, ami nagyban csökkenti a bevételt, így a könyvtár fejlődését ugyancsak megakasztja. Súlyosbítja Pável helyzetét az a körülmény, hogy a kultúregyesület szakcsoportjainak fenntartása évről évre tetemes összegeket vesz el a könyvtár bevételeiből. A katalógusok eladásából ugyan lassan még van egy kis külön bevétele a könyvtárnak, de a csökkenő használati díjak már alig fedezik a legszükségesebb hiányok pótlását is.

Pedig Pável mindent megtesz a könyvtár fejlesztéséért. Az ajándékokból felgyűlemlett fölös példányokat rendszeresen elcserélgeti használható művekért. Az adományozók nevét évről évre közzé is teszi. Az emberi hiúságot legyeztető módszerrel sok embert serkent állandó ajándékozásra. A rendelkezésre álló csekély beszerzési összegekkel jól sáfárgodik: a kapitalista könyvkiadás konkurrenciáját felhasználva, közvetlenül fordul minden könyvkiadóhoz és árendedményt kér tőlük.

Az állománygyarapításról részletesen beszámolnak Pável jelentései. Minden évben kimutatja kötettségben és értékben is a gyarapodást. Külön feltünteti a vételt, a cserét és az ajándékozást. 1926-ban 2633, 1928-ban 3494, 1930-ban 1318, 1933-ban 1290, 1936-ban 1070, 1939-ben 230, 1941-ben 393 kötet az állomány gyarapodása.

Pável Ágoston, aki a Faludi Gimnázium rendes tanára, a könyvtár vezetése mellett szerkesztője a *Vasi Szemlének* (később *Dunántúli Szemle*), vezetőségi tagja több társadalmi egyesületnek és értékes irodalmi és tudományos munkát folytat. Azonban e sokoldalú és nagy elfoglaltsággal járó közéleti tevékenység ellenére is gonddal foglalkozik a könyvtárral: 1940-ben a megyeház udvari ré-

szép központi fűtéses és tágas olvasóteremmel ellátott helyiségeket szerez a könyvtárnak. Összeköttetéseit és sokirányú kapcsolatát is latba veti a könyvtár érdekében. A Vasi Szemle révén kapcsolatot épít ki az ország majdnem minden folyóiratával, és cserepéldányként, ingyen gazdag folyóiratállományhoz juttatja könyvtárát. A Dunántúli Szemle kiadványaival a tudományos intézetek és társaságok kiadványait szerzi meg ugyancsak cserébe.

3.

A nagynevű tudóst 1941-ben a szegedi egyetem bölcsészeti karán a délszláv nyelv és irodalom magántanárává nevezik ki. Szombathelyről utazgat hetenként Szegedre előadásainak megtartására. Emiatt a könyvtár vezetését 1942-től nem tudja ellátni, de nagy gonddal segíti az utódok munkáját.

A felszabadulás után a pedagógusok szabad szakszervezetének első szombathelyi titkáráként áll sorompóba az új életért. Orosz nyelvtudását készségesen állítja tolmácsként a város szolgálatába. Orosz nyelvtanfolyamot is vezet, s közben orosz nyelvtan megírásán fáradozik. (300 oldalas műve kéziratban maradt.) A sok és megerőltető munka lassan kikézdí egészségét, s hatvan éves korában, 1946. január 2-án elragadja a halál.

Pável Ágoston sokirányú tudományos munkásságot fejtett ki. Központi területe a délszláv filológia volt. Vonzotta a délszláv népköltészet is. Tevékenységével a magyar és a délszláv kapcsolatok elmélyítését, a két nép egymás iránti megértését és megbecsülését szolgálta. Iván Cankar forradalmi műveinek tolmácsolásával a szlovén irodalom e jeles képviselőjén keresztül is hangot adott haladó felfogásának. Pável Ágoston jeles művelődés-politikus is volt. Szerkesztői, múzeumigazgatói és könyvtárvezetői munkájának eredményei külön-külön is marandandóvá teszik nevét Vas megye történetében éppúgy, mint a magyar művelődéstörténetben.

Tanítványai, munkatársai és barátai a Dunántúli Szemle XI. évfolyamának zárószámát 1949 januárjában, *Pável Ágoston emlékkönyv*-ként jelentették meg. Halálának tizedik évfordulóján emlékünnepek keretében idéztük fel munkásságát. A város emléktáblával jelölte meg lakóházát és sétányt nevezett el róla, a megye pedig 1958-tól újra megindította — folyóiratának szellemi utódjaként — a Vasi Szemlét.

Kuntár Lajos

AZ IRODALMI ISMERETTERJESZTÉS RŐL

Az utóbbi hónapokban több írás is elemezte az irodalmi ismeretterjesztés gondjait. A könyvtáros augusztusi számában *Ötvevényi László*, a *Népművelés* munkatársa számolt be országjáró útjainak tapasztalatairól, s már a bevezető sorokban megállapította, hogy „egy-egy faluból nézve, bizony nem valami fényes az irodalmi nevelés, ismeretterjesztés”. Hogy ő mivel elégedetlen, azt cikkéből már megtudtuk. Ebben a hozzászólásban a magam elégedetlenségéről szeretnék írni, világosabban fogalmazva: vitatkozni szeretnék a falusi népművelők nevében is Ötvevényi néhány gondolatával. (Városi könyvtáros létemre talán beszélhetek még a falusi népművelők nevében, hiszen „falusi” mivoltát aligha tagadhatja meg valaki, aki nem csupán mellékfoglalkozásként, hanem hivatásaként végezte a falusi népművelési munkát.)

Bármennyire furcsán is hangzik, falun ma még nincs szükség külön irodalmi ismeretterjesztésre, szakkörök és irodalmi színpadok formájában. Szükség van jól megtervezett, sokoldalú ismeretterjesztő programra, amiben helyet kell, hogy kapjon az irodalom is. Le kell számolnunk azonban azzal a téves szemlélettel, hogy a népművelő egyéni érdeklődése, szakképzettsége határozza meg véglegesen a falusi ismeretterjesztés tematikáját. Azzal egyetértünk, hogy különös előjogot kapjon a mezőgazdasági témakör, de hogy ugyanezt az „előjogot” az irodalmi témakör is mindenütt és mindenkor megkapja, egyáltalán nem tartjuk helyesnek. Ötvevényi így érvel: „Éppen az a lényeg, hogy nem akarunk mindenből többet. Minden faluban legyen erős a mezőgazdasági és az irodalmi ismeretterjesztés. A mezőgazdasági azért, mert abból élünk, az irodalmi azért, mert abba minden belefér: irodalom, történelem, politika, az egész világ.” Vajon hová vezet ez a „minden belefér”-szemlélet, s mennyit használ az irodalmi ismeretterjesztésnek? Úgy látszik, hogy például Mikszáth munkásságának méltatásával párhuzamosan felesleges, ha a hallgatók történelmi tárgyú előadást is hallanak a kiegészítés koráról, mert hiszen ez a Mikszáth-előadásba úgyszólván belefér. Ilyen szemlélettől csak felületes, csapongó előadásokat várhatunk, maradandó élményt ezek aligha nyújtanak. (Mert egyszer az előadások hatására is fel kellene már figyelni!)

Ami a tervek elkészítését illeti, azt hiszem, ott a legnagyobb hiba, hogy mindig csak egy-egy évre tervezünk. Nem látjuk a távolabbi célkitűzéseket, feladatokat. Ezért válik sokszor zsúfolttá, s egyúttal megvalósíthatatlanná is sok helyen az ismeretterjesztési program. Igaza van Ötvevényinek, amikor a témák megválasztásában óvatosságra int. De ő vajon eléggé óvatos-e? Egyszerre akarja megkedveltetni Tömörkényt, Mórát, Nagy Lajost, Illyést, Timár Mátét úgy, hogy egy-egy alkotóra „fejenként” 6–8 percet szána. Kérdés, mennyire eredményes ez a módszer? Falusi népművelő koromban először ehhez a témához kértem irodalmár előadót: „A népköltészet helye irodalmunkban.” Jól kiegészítette ezt egy zenei tárgyú előadás, amely a népzene és a népdal keletkezésével, sőt, népdalaink szerkezetével is igen szemléletes módon foglalkozott. Felejthetetlen élmény volt, mert a hallgatók maguk énekeltek az általuk ismert dallamokat. Az irodalmi sorozatban Csokonai, majd Petőfi következett, s ennyi elég is volt első évre irodalomból. (Igaz, hogy az ünnepi könyvhét rendezvénye kiegészítette ezt a programot.) A több évre tervezett sorozatot azonban, sajnos, befejezni már nem tudtam, mert a mi járásunkban is eléggé „kötött” volt a költségvetési keret, s mikor már 200 fő látogatta az előadásokat, akkor kellett az ismeretterjesztő sorozatot megszüntetni. Az előadások színvonalának csökkentése érdektelenséghez vezetett volna, filmet és jó előadókat pedig ingyen nem küldött a TIT. A sorozat befejezése esetén újra kezdődött volna az irodalmat a népköltéssel, most már kiegészítve azokkal az ismeretekkel, amelyekre korábban nem jutott idő. Műfaji és stilisztikai problémák ismertetésére is gondoltunk, s nem utolsósorban ekkor kezdtünk volna ismerkedni a világirodalommal.

Anélkül, hogy saját megvalósulatlan terveim tovább népszerűsíténém, könnyen bebizonyíthatom tehát, hogy nem ellensége, hanem szószólója vagyok az irodalmi ismeretterjesztésnek. Mégis úgy gondolom, hogy nem a „többet”, hanem a jobbat kell ma szorgalmaznunk a falusi népművelés minden területén. Igaz, lehetnek fehér foltjai az irodalmi ismeretterjesztésnek, mint ahogy vannak is bőven, de ott bizonyára baj van az egész ismeretterjesztéssel, baj van a könyvtár látogatottságával, az egész népművelési munkával. Országos adatokat nem ismerek, de Csongrád megyei tapasztalatainkból úgy sejttem, az irodalmi ismeretterjesztés mennyisége miatt nem kell szegyenkeznünk. Sokkal inkább elhanyagolt például a nyelvi, jogi ismeretterjesztés, vagy némi joggal elégedetlenek lehetnének a színvonalas ateista és a természet-tudományi előadások csekély száma miatt.

Ami Ötvevényi írásában a könyvtáros népművelő feladataira, a felmérések szükségességére vonatkozik, azzal teljesen egyet érthetünk. Szakfolyóiratunk, *A könyvtáros* egyre többet tehet — és tesz is — annak érdekében, hogy ne csak feltételezni, de bizonyítani is lehessen: a falusi könyvtáros művelődéspolitikus; aki „pontosan látja a népművelés egészének a könyvvel való összefüggését is”.

B. Fazekas István

„Olvadni jó!”

TANULSÁGOS VITA A FŐVÁROSI SZABÓ ERVIN KÖNYVTÁR ÚJSZERŰ BIBLIOGRÁFIÁJÁRÓL

Szívesen vállalt gondot okoz a könyvtárosok számára a szocialista brigádok nevelőmunkájának támogatása. A szocialista brigádokban dolgozó munkások jórésze kezdő olvasó, olvasmányaik kiválasztásában tehát, nem nélkülözhetik a könyvtáros segítségét. A könyvtárosok azonban nem tudnak mindig elegendő időt szakítani a velük való foglalkozásra. Nagyobb könyvtárakban az összetorlódott forgalom, kisebbekben néha a könyvtáros elégtelen felkészültsége akadályozza a munka sikerét.

A Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár bibliográfiai osztálya most figyelemre méltó kísérletként „Olvadni jó!” címmel érdekes röplapbibliográfia gyűjteményt állított össze. A gyűjtemény hasznos segítséget jelent a szocialista brigádokkal foglalkozó könyvtárosok számára. Nem olvasóterv, nem igyekszik meghatározni, hogy mit olvasanak a szocialista brigádok tagjai. Az csupán a célja, hogy jó könyvekkel ismertesse meg a munkásolvásokat, érdeklődést támasszon néhány értékes mű iránt.

A gyűjtemény tíz röplapbibliográfiát tartalmaz, egyenként öt-öt címmel. A művek összeválogatásában nem törekedtek rendszerezésre. Szépirodalmat és ismeretterjesztő műveket, klasszikusokat és friss irodalmi termést, könnyebb és nehezebb műveket egyaránt felvettek a kis jegyzékekbe. Az annotációk — a célnak megfelelően — igyekeznek a kezdő olvasók érdeklődését felkelteni. Ebben az igyekeztükben — nem hallgathatjuk el — néha adósak maradnak a megbízható értékeléssel.

A Szabó Ervin Könyvtár nem elégedett meg a gyűjtemény közrebocsátásával, hanem alkalmazását, hasznosságát is figyelemmel kívánta kísérni. Miután a kiadvány használatával az érdekelt könyvtárak próbát tettek, a kerületi könyvtárak osztálya vitát rendezett, melyre kerületi és üzemi könyvtárosokat hívtak meg. A vita során mindenekelőtt a bibliográfia feladata tisztázódott. A könyvtárosok egy része ugyanis olvasótervnek tekintette az összeállítást, melyet a mozgalom résztvevőivel végig kellene olvasatni. A többség ezzel szemben helyesen ismerte fel, hogy a gyűjtemény csupán a könyvtárosok izlésfejlesztő, tanácsadó munkáját hivatott segíteni. Nem pótolhatja a könyvtárosi munkát, sőt, használatát is csak a jó könyvtárosi munka biztosíthatja. Erre azonban nincs mindig mód; a kerületi könyvtárosok jogosan panaszkodtak amiatt, hogy olvasóik megismerésére is alig van lehetőségük. A nagy forgalom és a jelenlegi munkabeosztás mellett a kerületi könyvtár olvasói kölcsönzés alkalmával nem mindig ugyanahhoz a könyvtárhoz kerülnek, így a könyvtárosok tulajdonképpen mindig ismeretlen olvasóval foglalkoznak.

Szóvátették a vita résztvevői azt is, hogy a kiadvány példányszáma nagyon alacsony. Ha egy üzemi könyvtár csak egyetlen példányhoz jut, a bibliográfia hatása elenyészik. A házi sokszorosítás nem gazdaságos, és legtöbbször nagyon silány is. Legalább annyi példányra lenne szükség, hogy minden szocialista brigádnak jusson a gyűjteményből. Ez legevesebb 20—25 000 darabot jelent.

A bibliográfiába felvett művek összetételét is bírálták. Elsősorban a mai magyar és külföldi irodalom hányadát tartották kicsinek. Hiányolták a versesköteteket, elbeszélésköteteket is. Többen kifogásolták, hogy a gyűjtemény anyagából hiányzik a humor, az ismertett művek cselekménye többségében tragikus, noha a szomorú történetek nem mindig alkalmasak az olvasás megkedveltetésére. Néhány felvett művet túlságosan igénytelennek, vagy ellenkezőleg, túlságosan nehéznek tartották. Az annotációk általában megnyerték a résztvevők tetszését, bár néhányan kissé hosszúnak vélték őket.

A felszólaló könyvtárosok egyetértettek abban, hogy a kiadvány hasznos kezdeményezés, jól használható a szocialista brigádok nevelőmunkájában, és szükség van további hasonló gyűjtemények közreadására. Azok a munkások, akikhez a bibliográfia eljutott, érdeklődéssel forgatták és szinte kivétel nélkül ki is kölcsönöztek egy-két kötetet az ajánlott művek közül. (u)

Könyobarátok — akeióban

A múlt évi ünnepi könyvhéten történt. Németh Árpádné, a tapolcai járási könyvtár igazgatója és Kiss Gyuláné, a szövetkezeti könyvesbolt vezetője elhatározta, hogy az akkor megnyílt ifjúsági-könyvtári részleg könyvvállományának gyarapítására a könyvbarát-mozgalom keretében társadalmi akciót kezdeményez. A könyvbarát mozgalomban résztvevő szerveken kívül segítségükre sietett a gimnázium KISZ-szervezete és az úttörők is, akik a már korábban kiválasztott ifjúsági könyvekkel azzal a kéréssel kopogtattak be a tapolcaiakhoz, hogy azokat vásárolják meg és ajándékozzák a könyvtárnak.

A lakosságon kívül néhány vállalat, kisipari termelőszövetkezet és tsz is vásárolt könyvet a könyvtár részére úgy, hogy végeredményképpen 282 kötet ifjúsági művel gyarapodott a járási könyvtár könyvvállománya.

A múlt évi tapasztalatok alapján ez évben a badacsonytomajiak szerveztek hasonló akciót. Hallgassuk meg, mit mond erről Rédl Viktor iskolaigazgató, a könyvesbolt bizományosa:

— A járástól kaptuk az ötletet, hogy ha kevés könyvünk van a könyvtárban — márpedig valóban kevés a könyv — csináljuk meg azt, amit ők tavaly. Így aztán a könyvtáros, tanácsítkár, az úttörő-vezető és a földművesszövetkezet elnöke közösen dolgozta ki a haditervet.

Legelőször is könyvtárosunk kiválogatta azokat a könyveket, amelyeket szívesen látna a könyvtárban. Ezeket a könyveket aztán elosztottuk egymást közt és megkezdtük az árusítást. Az úttörők is vitték házról-házra a könyveket, a földművesszövetkezet pedig hatalmas táblát és plakátokat festetett ezzel a felirattal: Ajándékozzon egy könyvet a községi könyvtárnak! A földművesszövetkezeti bolt egyik kirakatába pedig a már megvásárolt könyveket raktuk ki, természetesen mindegyikbe beragasztva az Exlibrist és beírva az illető nevét: Ez tanúsította, hogy a könyvet a szóbanforgó könyvbarát ajándékozta a községi könyvtárnak.

Amikor az eladott könyveket összeszámoltuk, kiderült, hogy több, mint száz kötet könyvvel gyarapodott a könyvtár.

A legtöbb könyvet Árvai László tanácsítkár adta el. Hallgassuk meg őt is:

— A községfejlesztési alaphól az elmúlt évben 15 ezer forintot, az idén 30 ezer forintot adtunk a könyvtárnak. De ez mind kevés. Magam is tapasztalom, hogy noha 1200 kötetünk van, a csaknem 300 könyvtári tagnak már kicsiny ez a választék. Így hát elkezdtük az akciót. A kivá-

lasztott könyvek közül vagy ötvenet behoztam az irodába, és a tanácsülésen, az utcán, a KISZ-taggyűlésen, sőt még a vendéglőben is, sörözés közben ajánlgattam őket. Mondhatom, nem volt nehéz dolgom. Hóti József VB.-elnök, Galambos József párttitkár, a tanácsi alkalmazottak, a hegyközség szövetkezet egyszerű tagjai, a földművesszövetkezeti bolt szocialista brigádja, a postai alkalmazottak, az állami gazdaság könyvelője, kőbányászok, a tsz agronómusa és sokan mások szívesen vásároltak egy-egy könyvet a könyvtár részére. Az óvoda konyhai dolgozói közösen vettek egy könyvet, a Sütőipari Vállalat szakszervezeti bizottsága, a hegyközség szövetkezet, a szakmaközi bizottság több könyvet is megvett. Egy kőműves az utcán állított meg. Ő is, meg a Tűzép-telep vezetője meg voltak sértődve, hogy tőlük nem kértük a könyvtártámogatást. Még a járási pártbizottságtól akkor itt járt elvtársat is megagittaltuk. Ki is fizette, ha jól emlékszem a Robin Hood-ot.

Egy délelőtt az egyik boltvezető kopogtatott be:

— Árvai elvtárs hivatott?

— Én ugyan nem, Kozma elvtárs...

— A Mékli mondta, hogy Árvai elvtárs sürgősen beszélni akar velem...

Elnevettem magam. Mékli Károly postatiszt akkor vette meg a könyvtárnak a Tamás bátya kunyhóját, bizonyosan azért küldte be Kozma elvtársat, hogy ő se maradjon ki. Vett is egy kötetet...

Néhányan nem azokból a könyvekből vettek, amelyeket a könyvtáros kiválasztott. Azt mondták, szívesen ajándékoznak saját könyveik közül. Másnap aztán be is hozták az ajándékkötetet. Egyébként el kell mondanom azt is, hogy könyvtárunk jelenleg még rossz, ideiglenes elhelyezésben működik. A jövő évben felépülő új művelődési házban szép könyvtárat is berendezünk.

Kalmár László tiszteletdíjas községi könyvtáros így foglalja össze az akció eredményét:

Májusban még 1182 kötet könyvünk volt. Ez az akció 103 kötettel gyarapította az állományt, méghozzá csupa kitűnő szépirodalmi és ifjúsági könyvvel, amelyek iránt állandó az érdeklődés. Mintegy 30 kötetet én magam adtam el a könyvtári tagoknak. Egypáltalán nem volt nehéz, szívesen tették... Ugyanekkor a MESZÖV is ajándékozott nekünk 242 kötetet a földművesszövetkezeti könyvtártámogatási alaphól. Valószínűleg azért ilyen sokat (a megyében mi kaptuk a legtöbbet), mert látják, hogy mi magunk

sem voltunk tétlenek. Egyik hónapról a másikra tehát 345 kötettel, közel egyharmadával nőtt a könyvvállomány...

*

Úgy gondolom, a tanulság önként adó-

dik. A község vezetőinek segítségével a könyvtárosok és könyvterjesztők összefogása Tapolcán meg a tapolcai járásban gyülmöcsöző volt. Erdemes másutt is követni a példát...

— g a s —

Kitüntetések

A művelődésügyi miniszter *dr. Némedi Endrének*, a Gyulai Járási Könyvtár igazgatójának, *Győri Erzsébetnek*, a Miskolci Megyei Könyvtár munkatársának; *Zima Jenőnek*, a Biharkeresztesi Járási Könyvtár igazgatójának; *Elek Sándornének*, a Debreceni Megyei Könyvtár csoportvezetőjének, *Hegedűs Andrásnak*, az Egri Megyei Könyvtár igazgatóhelyettesének, *Szita Ferencnek*, a Kaposvári Megyei Könyvtár igazgatóhelyettesének, *Csik Mihálynak*, a Künszentmártoni Járási Könyvtár igazgatójának, *Arki Idának*, a madocsbai általános iskola nevelőjének, községi könyvtárosnak, *Szederkényi Lászlónének*, a Paksi Járási Könyvtár vezetőjének, *Herényi Magdolnának*, a MÁVAUT Autóközlekedési Vállalat üzemi könyvtár vezetőjének, *Kenéz Ernőnek*, a Magyar Tudományos Akadémia Könyvtára osztályvezetőjének, *Frankl Sándornének*, a Magyar Tudományos Akadémia Könyvtára munkatársának, *Hegyí Nándornak*, a Csepel Autógyár műszaki könyvtár vezetőjének SZOCIALISTA KULTÚRÁÉRT;

Berg Dánielnek, a Komádi Községi Könyvtár vezetőjének, *dr. Kardos Józsefnének*, a Szolnoki Megyei Könyvtár csoportvezetőjének, *Lázi Lászlónak*, a Szolnoki Megyei Könyvtár könyvkötészeti csoportvezetőjének, *Kemény Jenőnének*, a Miskolci Városi Könyvtár Martin-telepi fiókvezetőjének, *Blaszauer Jánosnének*, a Pécsi Városi Könyvtár könyvtárosának, *Vadnai Dezsőnének*, a Klement Gottwald Villamossági Gyár könyvtárosának, *Bétsch Elemérnének*, az Országos Széchényi Könyvtár könyvtárosának, *dr. Berczeli A. Károlynének*, az Országos Széchényi Könyvtár tudományos munkatársának, *Margitfalvi Józsefnek*, a diósgyőri Gépgyár műszaki könyvtárosának, *Kacs Kovács Miklósnak*, a Baranya megyei Tejipari Vállalat műszaki könyvtárosának, *Szentjóni Ottónak*, a Hajdú-Bihar megyei Minőségvizsgáló Intézet műszaki könyvtárosának, *Laknerfy Lászlónak*, a Budapest Fővárosi Tanács VB szakszervezeti könyvtárosának, *dr. Kaplay Imrénnek*, a Közalkalmazottak Szakszervezete könyvtárosi albizottsága vezetőjének, *Komlós Ernőnének*, az Orvosegészségügyi Dolgozók Szakszervezete letéti könyvtárosának és a Magyar Néphadsereg 5129. számú alakulatának (a Zalaegerszeg lakótelepi fiókkönyvtár építéséért) MINISZTERI DICSEŐ OKLEVÉL;

Nagy Károlynak, az Országos Széchényi Könyvtár raktári csoportvezetőjének, *Szépülvölgyi Nándornak*, a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár könyvkötő szakmunkásának KIVÁLÓ DOLGOZÓ kitüntetést adományozott.

Állományvédelmi apróság

A Kazincbarcikai Városi Könyvtár az új könyveket általában kötött állapotban vásárolja. Egyre szélesedő gyűjtőkörünk azonban megkívánja régebbi, vagy új egyetemi tankönyveket, az ipari szakkönyvtár, vagy a mérnöki továbbképzés sorozatába tartozó egyes példányok beszerzését is. Tudvalevően ezek nagy része fűzött állapotban kerül forgalomba, s tartósságuk megnövelése érdekében be kell kötetnünk őket.

Előfordulhat, hogy az olvasó a kölcsönzött könyvet elveszíti. Ilyen esetben annak ellenértékét fizeti meg, mégpedig a címleltár szerinti összeget. Mivel a címleltárban nem áll módunkban az összegben változtatni, így az átkötés értéknövekedése — annak megtérítése esetén — figyelmen kívül marad. Ezért minden fűzött könyvet az átkötés után visszakeresünk a címleltárban, és az utolsó „jegyzet”-rovat sarkában kis bélyegző lenyomatával jelöljük az átkötés tényét, illetve az értéknövekedést.

Ily módon figyelmeztetjük önmagunkat a könyvtár vagyonának megőrzésére.

Papp Attila

A SZAKIRODALOM NÉPSZERŰSÍTÉSÉNEK HÍREI

A szakműveltség fejlesztése a népművelés és a könyvtárak munkájának középpontjában álló feladat a szomszédos Szlovákiában is, ahol alkalmunk volt néhány figyelemre méltó és gondolatébresztő módszert és adatot feljegyezni:

Kassán az *Allami Tudományos Könyvtár* a Kelet-Szlovákia jellegének és kultúrájának megfelelő szakanyagot gyűjti. Jelenlegi állománya 350 000 kötet szakkönyv és egyéb dokumentum. Bibliográfiai osztálya, amely társadalomtudományi, természettudományi és műszaki csoportból áll, a szakkönyvtárakon kívül számos ajánló jellegű annotált bibliográfiát ad ki a falusi könyvtárak részére is. A könyvtár tevékenységében fontos szerepet tölt be a könyvtárközi kölcsönzés: 1962-ben 387 000 kötet szakkönyvet, dokumentumot és egyéb periodikát adtak ki, s ezeknek több mint fele olvasótermen kívüli és postai kölcsönzés volt. Lehetővé tették külföldi szaklapok kölcsönzését is. Az előfizetőknek postán kiküldik a kért lapot. A használat időtartama 2—3 hét. A postai kölcsönzés céljára külön folyóiratállományuk van. Olvasótermükben minden fontos szaklap megtalálható.

Kelet-Szlovákia önálló *Ifjúsági Könyvtára* szintén Kassán működik. A lelkes könyvtárosok munkájának eredményeképpen már a fiatal olvasók is rendszeresen olvassák a könyvtár politechnikai ismeretterjesztő könyveit. 1963 első felében 105 000 kötet könyvet kölcsönöztek, amelyből 7900 mű ismeretterjesztő volt (7,5 százalék). Bevált pro-

paganda módszerük az „ismeretterjesztő könyvek olvasásának versenye”. Pontosabban: Ki, mit olvasott és mit tud a kijelölt ismeretterjesztő művekből. A könyvtár — öt-hat könyvből — plakátokon és röplapokon kérdéseket tesz fel (nem többet mint huszat). — Néhány kérdés a legutóbbi természettudományos könyvek versenyéből: — a Tengeri szivacs növény-e vagy állat? — A magnezit lelőhelye Európában. Melyik ipar használja a magnezitot? — Ki írta és illusztrálta a könyvet? (amennyiben az előző foglalkozik a kérdéssel, részletes feleletet kérnek.) stb.

A könyvtár népszerűsíti a kérdésekre feleletet adó könyveket. Négy-hat heti felkészülési idő után a versenyzők írásban válaszolnak. „Pályamunkájukat” képekkel, ötletes rajzokkal illusztrálják, vagyis igazolják, hogy a feltett kérdéssel alaposan foglalkoztak, a feleletet adó könyveket figyelmesen elolvasták. Pontozásos értékelési rendszerrel megállapítják a győzteseket, majd a kérdésekről rendezett vita és műsor után jutalmazták a legjobbakat.

*

A Besztercebányán, Közép-Szlovákia székhelyén működő (megyei) könyvtár „Beszélgetés könyvekről” címmel rendszeresen tart könyvismertetéseket a vasútállomásokon levő kultúrváróteremben. Jó előadók segítségével bemutatnak 5—6 népszerű szakkönyvet, majd felolvasnak belőlük néhány érdekes részletet. És végül kiosztják azokat a röplapbibliográfiákat, amelyeken az ismertetett műveket és a könyvtárakat népszerűsítik.

Másik állandó munkájuk a Tudományos Ismeretterjesztő Társulat ellátása ajánló jegyzékekkel. A TIT

kérésére minden fontosabb előadástémához kb. 15 könyvet tartalmazó — rövid annotációval ellátott — ajánló jegyzéket készítenek. A községi könyvtáraknak pedig a „hangos híradó” részére alkalmas szövegeket írnak az új könyvekről. Így a falvak hangszórói a munkaszüneti órákban könyvismertetéseket is sugározhatnak.

A könyvtár most vezette be a különböző technikai, élelmiszeripari stb. szabványok gyűjtését és kölcsönzését. Az üzemek levél, telefon vagy távirati kérését azonnal teljesítik, a kívánt szabványt eljuttatják a kérő félnek.

Igló járási könyvtárában a 20 000 kötetes könyvállomány javát gondosan bekötötték átlátszó védőborítékba. A politikai irodalmat külön teremben helyezték el, ahol az olvasók tanulhatnak, jegyzetelhetnek. Most a „technikai könyvek termékek” felállítását tervezik. 1963 első felében közel 2000 kötet mezőgazdasági, műszaki, természettudományos művet kölcsönöztek, a 32 000 kötetes forgalom 6,5 százalékát, amellyel felülmúlták a csehszlovákiai országos átlagot. A mezőgazdasági irodalom népszerűsítését nagyban elősegíti a könyvtár sokrétű bibliográfiai tevékenysége. Például feldolgozzák a folyóiratokban megjelenő mezőgazdasági szakkikket. De nemcsak feldolgozzák (katalogizálják, tárgyszavak szerint rendezik stb.), hanem a cikk által felvetett kérdésekről tárgyköri jegyzéket állítanak össze, amelybe könyvcímeket is felvesznek.

Pelejtei Tibor

Pest megyei továbbképzési tapasztalatok

Ügyszólván országszerte megoldatlan probléma a szakképzettséggel már rendelkezző főhivatású könyvtárosok továbbképzése, amely intézményesen nincs megszervezve. Csak autodidakta módon van lehetőségük az önképzésre. A hálózati központok lehetnének gazdái az ügynek, de közülük is csak kevés foglalkozik rendszeresen ezzel a fontos feladattal.

Ezeket a körülményeket mérlegeltük, amikor az elmúlt évben — a korábbi kísérletek tapasztalatait is felhasználva — kidolgoztuk a Pest Megyei Könyvtár hároméves továbbképzési tervét. Az azóta lezárult első oktatási év tapasztalatai és eredményei igazolták elképzeléseinket, és új lehetőségeket, feladatokat vetettek fel. Ezek a tartalom és a szervezés, illetve a forma kialakítása terén egyaránt jelentkeztek.

TARTALMI KÉRDÉSEK

A továbbképzés tartalmában három fő célkitűzés megvalósítását kívántuk szolgálni: a politikai és a művelődéspolitikai tájékozottság fejlesztését, az irodalmi ismeretek szélesítését, valamint a szakterület legújabb elméleti és gyakorlati eredményeinek közvetítését. E három tartalmi célkitűzést a legkülönbözőbb anyagok megtárgyalásával igyekeztünk megvalósítani.

A könyvtárosok politikai és művelődéspolitikai tájékozottságának fejlesztése terén abból a meggondolásból indultunk ki, hogy hasznos lenne, ha a többnyire csak általános elméleti áttekintést nyújtó művelődéspolitikai előadások mellett a művelődéspolitikát a művelődésügy egyes meghatározott területeihez való kapcsolataiban is bemutatnánk. Ezt az elvet úgy valósítottuk meg, hogy pl. a tervezett „Művelődéspolitikánk helyzete és feladatai a VIII. kongresszus alapján” c. előadásokon kívül a résztvevők a „Mai magyar irodalom” vagy a „Szovjet irodalom” c. előadások keretében is hallottak erről a kérdéstről. Tapasztalataink igazolták ennek a módszernek helyességét. A résztvevők ily módon plasztikusabban látták az összefüggéseket. Elvont tézisek helyett gyakorlati összefüggések bemutatásával igyekeztünk hozzájárulni a helyes művelődéspolitikai szemlélet kialakításához. Azonban kevésbé megoldott még az általános politikai tájékozottság fejlesztése. Jóllehet a könyvtárosok nagyobb része lakóhelyén részt vesz valamilyen ideológiai képzésben, mégis úgy véljük, hogy tematikánkat tovább kell bővítenünk e téren, és itt is meg kell találnunk az oktatás jel-

legének és a tartalmi célnak megfelelő, helyes didaktikai módszereket.

Az irodalmi ismeretek szélesítése terén elsősorban nem a lexikális tájékozottság bővítését tekintettük főfeladatunknak, hanem itt is a helyes látásmód kialakítására törekedtünk az irodalmi élet jelenségeinek kritikai áttekintése útján. Elsődleges célunkat abban láttuk, hogy iránytűt adjunk könyvtárosaink kezébe az irodalmi élet összetett, gyakran bonyolultabb jelenségeinek, a valóságábrázolás különböző művészi felfogásainak, stílusirányzatainak útvesztőjében való eligazodásra. Az első továbbképzési évadban négy előadást tartottunk. Az előadások során a mai magyar, szovjet és nyugati irodalomról, valamint az irodalom és a ponyva kérdéseiről tájékoztattuk a résztvevőket. A mai magyar irodalomról szóló előadás keretében két fiatal költőt is bemutatunk. A szovjet és a nyugati előadások során pedig részleteket adtunk egyes kiemelkedő alkotásokból előadóművészek tolmácsolásában. Az előadások jól beváltak a hozzájuk fűzött reményeket. Az érdeklődésre jellemző, hogy az előadások alatt és után élénk, gyakran szenvedélyes vitákra került sor. Különösen nagy sikere volt Török Endre előadásának, melyet a szovjet irodalomról és Koczka Sándorénak, amelyet az irodalom, a lektűr és a giccs kérdéséről tartott. Az eddigi tapasztalatok alapján elmondhatjuk, hogy már e kezdeti időszakban is sikerült felkelteni hallgatóink érdeklődését. A jövőben ezen az úton kell továbblépnünk. E mellett természetesen a lexikális ismeretek közvetítését sem hanyagolhatjuk el, de ezt a feladatot elsősorban nem az előadások keretében kívánjuk megoldani, hanem részben az előadók által ajánlott irodalom, részben pedig az annotálásra kiadott művek segítségével.

A fenti két terület tanulmányozásába bevontuk a továbbképzés valamennyi résztvevőjét. A szakterület eredményeinek tanulmányozásánál azonban — a szakosítás igényének megfelelően — más tantervet kellett összeállítanunk a kölcsönző könyvtárosok és más szervező könyvtárosok, könyvtárvezetők részére. Ennek megfelelően külön tanfolyamot szerveztünk az olvasószolgálat és a módszertani munka kérdéseinek tanulmányozására. Egy-egy tanfolyam tananyaga hat témakört tartalmaz. Az olvasószolgálat anyagába a következő témaköröket vetjük fel:

1. Szabadpolcos kölcsönzés
2. Olvasókkal való foglalkozás

3. Ifjúsági olvasókkal való foglalkozás
4. Katalógusok készítése és használata
5. Bibliográfiák készítése és használata
6. A tájékoztató szolgálat elemei
A módszertani tanfolyam témakörei:
  1. A módszertani munka feladatai és eszközei
  2. A könyvtárak irányítása
  3. Könyvtárpropaganda
  4. Az olvasókkal való foglalkozás módszertana
  5. Az állománygyarapítási munka módszertana
  6. A könyvállomány feltárásának, elemzésének problémái.

Az elmúlt továbbképzési évben mindkét tanfolyamon két témakör anyagát dolgoztuk fel. Az egyes témakörök összeállításánál a gyakorlati jellegű, időszerű problémákat segítő kérdéseket emeltük ki. Pl. az olvasószolgálati tanfolyamnál a szabadpolcos kölcsönzés témakörén belül — egy elméleti jellegű előadás mellett — olyan előadást is tartottunk, amelyben összefoglaltuk a gyakorlati tapasztalatokat, majd ezt követően látogatást szerveztünk két budapesti szabadpolcos könyvtárban, ahol megvitattuk a résztvevők által felvetett kérdéseket.

Végül a hallgatók dolgozatot készítettek „Hogyan javasolom saját könyvtárban a szabadpolc bevezetését?” címmel. Hasonlóképpen jártunk el a többi témakörnél is. A tanfolyamok tematikája ily módon lehetőséget biztosított arra, hogy mindenki a saját érdeklődési körének megfelelő területtel foglalkozhassék, másrészt pedig — a résztvevők véleménye szerint is — betöltötte azt a hivatását, hogy többet adjon egy hagyományos könyvtárosképző tanfolyamnál, és lehetőséget teremtsen az egyes részlet-problémákkal való elmélyültebb foglalkozásra. Végső soron tehát elmondhatjuk, hogy továbbképzésünk tartalmában sikerült megközelíteni célkitűzéseinket.

SZERVEZÉSI CÉLKITŪZÉSEINK ÉS A TAPASZTALATOK

Először feladatunk e téren a továbbképzésbe bevonandó könyvtárosok körének meghatározása volt. Úgy találtuk, hogy oktatási formánk csak akkor érheti el célját, ha a könyvtárosok minél szélesebb rétegeit sikerül bevonnunk. Ezért általában valamennyi főhivatású könyvtárost meghívtunk, tekintet nélkül arra, hogy egyidejűleg valamilyen más szervezett oktatásban is részt vesz-e vagy sem. Ezt kétféle megfontolás alapján tettük. Egyrészt mert meglehetősen kevés azoknak a főhivatású könyvtárosoknak a

száma, akik szakképesítéssel nem rendelkeznek, másrészt pedig ezek munkája során is felmerül egy sereg olyan, gyakorlati probléma, aminek megoldását nagymértékben elősegítheti, ha a továbbképzést látogatják. A gyakorlat azt igazolta, hogy ezek részvétele nem zavarta a más fajta szervezett oktatásban való munkájukat. A meghívott hatvan könyvtáros az előadásokat rendszeresen látogatta, lemorzsolódás egyáltalán nem volt, ami arra utal, hogy a továbbképzéssel valóságos szükségleteket sikerült kielégítenünk.

Az érdeklődést mindvégig sikerült azonos szinten tartani. Ezt úgy igyekeztünk elérni, hogy mind a könyvtári, mind az irodalmi és művelődéspolitikai témák előadására közismert, országos hírű előadókat kértünk fel. A szervezés terén elért eredményeink tehát nagyjából megfelelőnek várakozásainknak.

A továbbképzés sikere jellegénél és célkitűzéseinél fogva nagy mértékben azon múlt, hogy meg tudjuk-e találni azt az újszerű, a gyakorlati igényeknek megfelelő oktatási formát, amely egész továbbképzési rendszerünk alapját képezheti. Itt mindenekelőtt abból kellett kiindulnunk, hogy a tanfolyamok hagyományosan kialakult zárt formáját (előadó — hallgató, kötelezően előírt anyag — vizsga) divatos kifejezéssel élve felbontsuk, és a foglalkozásoknak valamilyen kötetlenebb szervezeti formát adjunk. Ennek a megvalósítására többféle módon is törekedtünk. Egyrészt az előadások mellett vitát, ankétot, gyakorlati foglalkozásokat, irodalmi bemutatásokat, könyvtárlátogatásokat szerveztünk. Másrészt pedig igyekeztünk az előadásoknak közvetlenebb jelleget adni. Ennek a módszernek a sikerét mutatja, hogy mindenki minden előadást meg akart hallgatni (ami néha technikai nehézségbe ütközött, ha az előadások egy időben voltak), és gyakran került sor vitákra anélkül, hogy ezeket előre megszerveztük volna. Az előadók nem jelöltek meg kötelező irodalmat, hanem egy-egy témáról ajánló bibliográfiát állítottak össze, kinek-kinek érdeklődésére bízva, hogy a megadott művek közül, melyekkel kíván elmélyültebben foglalkozni. Az új formát tehát a legkülönbözőbb oktatási módszerek (előadás-vita, ankét, bemutatás, gyakorlat stb.) együttesének és helyes arányának kialakításában láttuk. Emellett azonban gondolnunk kellett arra is, hogy az új forma ne menjen a hallgatókkal való egyéni foglalkozás, munkájuk irányításának rovására. Ezért a tanfolyamokat szemináriumokra osztottuk. A szemináriumok vezetését megfelelően képzett és a téma iránt érdeklődő könyvtárosokra bíztuk. A résztvevőknek negyedévenként meghatározott

témákból dolgozatot kellett készíteniük, és ezek értékelését a szemináriumi foglalkozásokon kívántuk megoldani. A dolgozati témák közül nem egy igen népszerű volt a hallgatók körében. Különösen a felmérési témákat választották többen (mint pl. az elmúlt két év nyolcadik osztályosainak részvétele a könyvtár olvasómozgalmában; az egyes társadalmi rétegek milyen arányban veszik igénybe a könyvtárat és milyen hatásra iratkoztak be stb.)

A dolgozatok értékelésekor mégis meg kellett állapítani, hogy nagy részük nem érte el a kívánt színvonalat. Ennek okát elsősorban abban látjuk, hogy a témák érdemi kidolgozásához szükséges felmérő munkát többen csak felületesen vagy egyáltalán nem végezték el. Nagyjából hasonló volt a helyzet az annotációk készítése terén is, azzal a különbséggel, hogy ezek többsége azért nagyjából jól adta vissza a művek tartalmát, csak az értékelések kissé terjedelmesek voltak. A szemináriumok működése többnyire formális volt. Nem voltak alkalmasak a hallgatók munkájának összefogására, ellen-

őrzésére és irányítására. Az elkövetkezendő oktatási évben ezen a területen lesz a legtöbb tennivaló. Végül még egy tanulság, amit a kezdeti időszak tapasztalataiból szűrhetünk le. A jövőben még több vitát kell szerveznünk, mert ha az önmaguktól kialakult viták hasznosnak bizonyultak, akkor a szervezett véleménycserék legalább olyan sikerre számíthatnak.

*

Továbbképzési rendszerünk e kísérleti időszakában többféle módon is törekedtünk célkitűzéseink megvalósítására. Ha tapasztalatainkat összegezni kívánjuk, akkor azt a megállapítást tehetjük, hogy a szervezés és a tanfolyamok tananyagának összeállítása terén nagyjából megvalósítottuk elképzeléseinket. Sikerült kialakítanunk a továbbképzés feladatainak megfelelő oktatási formát. Ezen belül azonban még nem tudtuk megtalálni a résztvevők egyéni munkájának összehangolását és irányítását intézményesen biztosító módszereket. Ezeknek a kialakítása az elkövetkezendőkben egyik legfontosabb feladatunk lesz.

Bagi János

A Szabó Ervin Kör munkája

szeptemberben is élénk volt, bár ez a megállapítás néhány könyvtáros működésére és nem az egész tagságra érvényes. Annak ellenére, hogy a tagok a havi Tájékoztatóból és külön levelekből minden megmozdulásról tudomást szerezhetnek, az előadásokon aránylag kevesen vesznek részt, a hazai könyvtárlátogatásokra kevesen jelentkeznek.

Szeptember 23-án tartotta ülését a könyvtárosklubban a Szabó Ervin Kör ideiglenes választmányja. A vidéki szakcsoportokat illetően az az álláspont alakult ki, hogy minden segítséget meg kell adni azoknak a megyéknek, ahol a Szabó Ervin Kör megalakítására igény mutatkozik, de semmi esetre sem kell erőltetni ott, ahol ettől húzódoznak. A választmány elhatározta, hogy 1964-ben a tagság küldötteiből közgyűlést hív össze. Azokat a tagokat, akik nem dolgoznak nagykönyvtárban, előzőleg külön összehívják, hogy maguk közül küldötteket válasszanak. Szó volt az 1964. évi tanulmányutakról is. A kör vezetősége ezeket a jövőben olcsóbban kívánja rendezni. A Könyvtártudományi Tanszék vezetőjének, dr. Kovács Máté professzornak javaslatára a kör bekapcsolódik a tanszék novemberi akciójába, a nemrégben végzett könyvtárosok találkozójának megrendezésébe.

A választmányi ülés után dr. Székely Sándor titkár megtartotta beszámolóját az IFLA 1964. évi szófiai konferenciájáról. A beszámoló az egybegyűlték érdeklődéssel hallgatták. A kör titkára szerencsés körülmények folytán még a himnlőzárlet előtt kijutott Bulgáriába és így — a lemaradt delegáció helyett is — képviselni tudta Magyarországot. A delegáció néhány nappal később, az IFLA konferencia befejezése után érkezett Bulgáriába, ahol számos hasznos tapasztalatra tett szert. (Sz. Z.)

Pályázat könyvtárosi állásra

A Népművelési Intézet csoportvezetői állásra hirdet pályázatot. A csoportvezető feladata a népművelési szakkönyvtár és dokumentáció megszervezése. Feltétel felsőfokú könyvtárosi végzettség és népművelési gyakorlat. Csatolni kell az oklevelet, önéletrajzot, működési bizonyítványokat és a pályázó népművelési vonatkozású tanulmányainak, cikkeinek jegyzékét. Illetmény a 7321-es kulcsszám szerint. A pályázatok a Népművelési Intézetbe küldendők. (Bp., I., Corvin tér 8.) Határidő a megjelenéstől számított 15 nap. Lakást nem tud biztosítani az intézet.

Kiosztották a „József Attila” olvasómozgalmi pályázat díjait

A Művelődésügyi Minisztérium és a KISZ Központi Bizottsága pályázatot hirdetett a „József Attila” olvasómozgalmi munka módszereinek és tapasztalatainak összefoglalására. A felhívásra 24 pályamű érkezett be. A bíráló bizottság a pályamunkák áttekintése után úgy döntött, hogy az első díjat nem adja ki, ehelyett több munkát jutalmaz kisebb különdíjakkal.

A 2000 Ft-os második díjat *Bárczy Jánosné* miskolci pedagógus kapta meg, aki „*Gondolatok az olvasómozgalom továbbfejlesztésére*” című pályamunkájában az olvasómozgalom egész rendszerét elemezte és pedagógiai szempontból megalapozott, gyakorlati tapasztalatokra épülő tanulmányban foglalkozott a fiatalok olvasásra nevelésének kérdéseivel.

Az 1000 Ft-os harmadik díjat *Ughy Jenő* (a pályázat benyújtása idején) pépai könyvtáros nyerte „*Ifjúsági klubok működése*” című pályaművével. Ebben az olvasómozgalom fontos részkérdésének, az irodalmi klubfoglalkozások megszervezésének módszertani útmutatóját dolgozta ki.

500 Ft-os különdíjat kapott *Várady József*, Szabadhidvég, Rebec pusztai pedagógus, aki az olvasás és a könyvek népszerűsítésének gazdag tapasztalatait gyűjtötte össze.

400 Ft-os különdíjat nyert *dr. Dóczy Adámné* és *Fonay Tibor* tapolcai lakosok „*Irodalmi fejtörő*” című pályázata.

300 Ft-os különdíjat nyertek:

Tóth Imréné, Budapest,
Hontvári Gyula, Zalaszentmihály,
Domján Lajosné, Püspökladány,
Sturm Erzsébet, Budapest,
Juhász Géza, Budapest.

200 Ft-os különdíjat nyertek:

Községi Könyvtár, Balatonszemes,
Soós Gyula, Újpest.

„*Az ismeretekkel felszerelt ember legyőzhetetlen*” jelisével beküldött pályamű.

A KISZ KB Kulturális Osztálya 100 Ft-os könyvjutalomban részesítette a következő pályázókat:

K. Pornai Éva, Gyermely,
Déghy Zoltán, Ordacsehi,
Zengő József, Berettyóújfalú,
Szabó Katalin, Salomvár,
Zoltán Dezsőné, Budapest,
Varga Béla, Veszprém,
Bácskai Lászlóné, Szeged,
Vashegyi Gyula, Eger,
Diósi Gábor, Kalocsa,
„*Simeon-ház*” jelise,
„*Gondolat*” jelige.

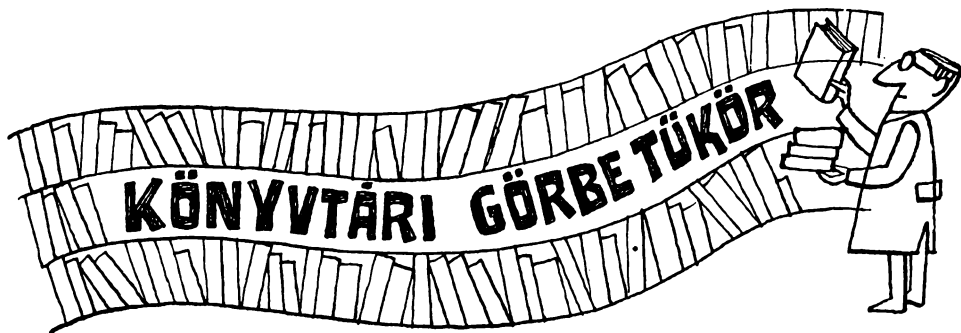
„*Az ismeretekkel felszerelt ember legyőzhetetlen*”, a „*Simeon-ház*” és a „*Gondolat*” jeliségekkel beküldött pályázatok írói közölkéj nevüket és címüket a KISZ KB Kulturális Osztályával, (Bp., V. Balassi B. u. 16.), hogy a jutalmat számukra is elküldhessék. (—)

AZ ORSZÁGGYŰLÉSI KÖNYVTÁR, mint a jogtudományok és az államigazgatás országos tudományos szakkönyvtára a Hévízen októberben megrendezett VI. országos jogászkongresszuson kiállításon mutatta be értékes külföldi jogi szakirodalmának legújabb dokumentumait: könyveket és folyóiratokat, valamint saját kiadványait. Szakirodalmi állományának keresztmetszetben történt bemutatásán kívül plasztikusan érzékeltette tudományos szolgáltatásait is 12 féle jogi szakkatalógusának miniatűr makettjeivel. A könyvtár ebből az alkalomból egy 71 oldalas szakkibibliográfiával kiegészített módszertani útmutatót is készített, amelyet a kongresszus résztvevőinek rendelkezésére bocsátott.

A hévízi jogászkongresszuson több mint 2000 jogász vett részt, közöttük tudományos kutatók, egyetemi oktatók, ügyvédek, vállalati jogtanácsosok, államigazgatási dolgozók, a minisztériumok, tanácsai végrehajtó bizottságok munkatársai.

A kongresszus résztvevői nagy érdeklődéssel fogadták az Országgyűlési Könyvtár kiállítását és elismerően nyilatkoztak a könyvtár módszertani kiadványáról. 255 jogász kérte, hogy nevüket vegyék fel a könyvtár jogász-kataszterébe és számukra is küldjék a könyvtár szolgáltatásait: a figyelő jegyzékeket, a folyóirat-lelőhely katalógust s a könyvtár egyéb jogi természetű kiadványait. (T.)

Mottó: A könyvtáros is ember

A MEG-NEM-ÉRTETT

Ajka körül mindig irónikus mosoly bujkál. Ha a könyvtárról van szó, mosolya ezt mondja: Nálunk ez így van, sajnos, másképp is lehetne, dehát nem hallgatnak meg engem, pedig én tudnám, hogyan kell csinálni! Ha hallgat valakit, ezt sejteti a mosoly: Te kis balga, te, még nem tudod, kivel beszélsz. Mondhatsz te még nekem valami újat?...

Azért nyilatkozik néha szóval is... Szereti a négyszemközti beszélgetéseket. „Lefelé” barátkozik, olyannal közli ma-

gasröptű gondolatait, aki előtt csak ő a Nagy, a Bölcs.

Tiltakozik az ellen, ha büszkének tartják. Ő nem nagyképű, ő nem. Ő egyszerűen zseni. Csak azért dolgozik ezen a számára igen méltatlan helyen, mert ő nem akar tülekedni, ő nem akar karriert csinálni. Amikor főnöke egy számára méltatlannak vélt munkával bízza meg, mosolya keserűvé válik, s közli, hogy ezt ő nem csinálja meg, mert az nagyon drága lenne ennek a könyvtárnak, ha őt, akit másra, többre is lehetne használni, ilyen „napszámos” munkára fognák, s ezzel alacsonyítanák le.

Kritikai érzéke túlfajlott. Zseniálisan ért ahhoz, hogy mindent rosszra magyarázzon. Bármilyen ötletről azonnal meg tudja ítélni, hogy rossz és káros — kivéve természetesen saját ötleteit. Mindig kész a megbotránkozásra. A rendeleteket intézkedéseket elléti, mert szerinte kárhozatba viszik a könyvtárügyet, a kultúrát és az emberiséget.

Ezen kívül is állandóan rengeteg dolga van. Több íróasztalt elfoglal holmijával, szálkás betűivel teleírt papírdarabok hevernek mindenfelé. (Ezeket nem ajánlatos megnézni, mert még verstöredékeket is találhat köztük az ember — ugyanis az irodalom sem érti meg őt!)

Az ebédszünet számára szent! Ilyenkor Kosztolányit olvas és elmélázik egy-egy verssorán. A fél ötös munkabefejezést sem sértette még meg soha! (A reggel 8 órás kezdést sajnos sokszor elvéti. — Ő sem angyal! — védekezik ilyenkor.) Érzékeny, mint egy mimóza, vagy mint egy jóházból való úrilány. Ha valaki nem köszönti kellő tisztelettel — kézcsók sem akadály! — akkor felveti királynői fejét, és a később hozzáfordulni kényeszerülő megtért bűnöst hidegen és gú-

nyosan végigméri. Ezután kegyesen kiszolgálja, de nem felejt el az olvasó bűnösségét, érezteti vele, míg a szerencsétlen bánatában más könyvtárba nem bújdosik.

Mindent fanyar mosollyal fogad: a szakszervezeti beutalást és a dicséretet egyaránt. Bérrendezés után napokig mártír arccal járkal: kétszáz forint emeléssel alázták meg őt!

A „JÓ FIÚ”

„Tehetséges fiatalember” tartják róla felettesei „aki remekül szervezi meg a munkáját.” Ő az, aki mosolyogva vállal minden feladatot, kifinomult érzékkel részletezi elképzeléseit. „Kérlek szépen” — hajlong a telefonba — „természetesen azonnal elkészítjük.” És már le is csapja a kagylót, hogy a legközelebbi adminisztrátornak minél előbb kiadhassa a munkát. Elemzi a problémákat, kifejtja a megoldás módszereit és már távozik is. Határidőre visszajön; addig valami „igen fontos ügyben tárgyalt” — vagy cigaretázott a szomszéd szobában. Az elkészült munkát kikapja az ámuló kisember kezéből és már száguld is a telefonhoz, tárcsáz, jelent, magyaráz — és learatja az elismerés babérjait...

Allandóan tele van a feje elképzelésekkel. Számára a bibliográfia „iniciatív”, az olvasó „potenciális”. Misztikus könyvtártudományi téziseit külföldi hivatkozás nélkül nem is említi. Számára Ranganathan fantaszta; szakértőnek csak a mindenkori főnökét fogadja el. Az „irodalom” tanulmányozása során szerzett minden érvét felhasználja támogatására.

Udvarias, előzékeny és diplomatikus. (Rendezvényeken ő táncoltatja végig a könyvtár összes lányait, asszonyait.) Jól öltözött és pedáns. Mindenki csak jó véleményvel lehet róla. Őt „illik” dicsérni, mert ő „jó fiú”.

Zórád Ernő rajza

Jó az olvasókhöz is. Mikor a kölcsönző könyvtáros vért izzad, hogy visszaszerezzen egy keresett könyvet, akkor ő véletlenül megjelenik, meghallgatja az olvasót és egy hónap határidő hosszabbítást ad neki. Legközelebb az olvasó már csak őt keresi, és vérszemet kapva hónapokat késik a „megértő kartárs” jóvoltából. (Adandó alkalommal — munkaértekezleten például — nem állja meg, hogy ne gyakoroljon bírálatot „a kölcsönző részleg felé”, mivel nagyon sok a késedelmes kölcsönzés. Oly áhítatos képpel teszi ezt, hogy mindenki együttérzéssel kénytelen bólogatni, aki szíven viseli a könyvtár sorsát.)

Mert számára a könyvtár az első! Tán még mártírhalált is halna érte! De addig is érte él. Ő az, akinek a legkitünőbb „szocialista” összeköttetése van. Szívességeket kér és szívességeket tesz. Minden kérdésre készségesen válaszol. Mindent latbavet a könyvtár érdekében. Ő az, aki alágyújtóst szerez, vagy stencilpapírt. Cserébe tartósan kikölcsönzi a legföltettebb könyveket.

És hogy mikor dolgozik? — Ezt még senki sem kérdezte meg tőle! (0—1)

Könyvtári könyvek

bekötése a legjobb kivitelben, a legjobb minőségben, a legrövidebb határidővel

KUN ZOLTÁN

könyvtári könyvek bekötésére specializált könyvkötészetében.

EGER, Aikotmány u. 7. Tel.: 16-30

A szépirodalom osztályozási problémáiról

A 8-as főosztály a könyvtári osztályozás elméletének és gyakorlatának, illetve ebből eredően a katalógusszerkesztési munkának az a területe, amely talán a legkevesebb figyelemben részesül. A tudományos irodalom osztályrészei is jól tagoltak, használhatók. A szépirodalom szakcsoportosítása azonban mind a rendszert, mind pedig a megvalósulását tekintve meglehetősen elnagyoltnak mondható. Ez a jelenség (amely természetesen nem egyenlő mértékben mutatkozik, és nem mondható általános érvényűnek) csorbát ejt a katalógusok használhatóságán is, hiszen gyakran olyan szempontok kerülnek mellőzésre, amelyek elsősorban érdeklik a szak-katalógusok irodalmi részében tájékoztatást kereső olvasókat.

A problémák egy része túlnő mind a hazai könyvtári gyakorlat, mind a könyvtártudomány keretein. A szépirodalom és az irodalomtudomány nehezen „skatulyázható”, részterületekre bontása nem történt meg olyan finomsággal és megalapozottsággal, mint pl. a természettudományoké. Az irodalomtudomány talán legkidolgozottabb ága a műfaj-elmélet; a számos, egymással ellentmondó és eltérő elvek szerint felépülő rendszerezési kísérlet egyike sem tudott általános érvényre jutni. A műfaji szakcsoportosítás differenciálatlansága, az a körülmény, hogy általában nem mehetünk túl a „regény”, a „vers”, „dráma” stb. kategóriáján, az irodalomelmélet hézagos kidolgozottságából ered, és nyomban tegyük hozzá: ezek olyan hiányosságok, amelyek végeredményben az anyag — a művészeti termékek, a művészeti alkotás — sajátosságaiból erednek. Hiszen a művészetek, és így a szépirodalom területén is, a tartalmi és formai elemek bonyolult viszonylatai, a célok és az anyag kölcsönhatása révén törvényszerűen elmosódnak az éles határok, a műfajok inkább csak viszonyítási pontok egy koordinátarendszerben, s még a legkitűnőbb rendszerezés is csődöt mondhat a gyakorlatban, ha egy adott mű csoportba sorolására kerül a sor.

Ezek a nehézségek nyomot hagytak természetszerűen az ETO rendszerén is. A teljes kiadás tematikus regényirodalmi szakrendszere pl. sem megnyugtatónak, sem a gyakorlatban könnyen és egyértelműen megvalósíthatónak nem mondható, a kivonatolt kiadás megfelelő része pedig eléggé vázlatos. Mindezek azonban „objektív” nehézségek, melyeknek megoldása végső fokon nem a könyvtári szakemberekre vár.

A problémák másik része azonban esetenként az ETO hézagosságából, máskor az egyes könyvtárak gyakorlati munkájának hiányosságaiból ered.

Osztályozási rendszerünk alapjainak lerakása idején a világirodalom anyagát az Európa (elsősorban Nyugat-Európa) és Amerika (Észak-Amerika) néhány nyelvén megjelent munkák összessége jelentette. Részben tehát indokoltnak látszott a szakrendszer erősen Nyugat-központú összeállítása, amennyiben a rendelkezésre álló 9 osztályból nyolc (82/88) a germán, román és szláv-balti népek irodalmi termékeinek jelölésére szolgál, míg az összes többi nép „Keleti irodalom” cím alatt egyetlen osztályt kapott. A világirodalom fogalma azóta gyors iramban túlnőtt ezeken a kereteken, és ma már a 89-es osztályba zsúfolt irodalmak közül nemcsak a török, finn, magyar, japán, kínai, hindi, bengáli, perzsa, arab és egyéb eurázsiai literatúrák kerültek szerves kapcsolatba a világirodalom főáramával, hanem megjelent a láthatáron az afrikai népek anyanyelvi könyvtermése is (Szvahili, amhara; Nigéria és Dél-Afrika nyelvei.) Ez egyelőre természetesen még fordításban is csak elenyésző mennyiségben jelentkezik az európai könyvtárakban, de a jelenséggel számolni kell, elsősorban az Egyetemes Tizedes Osztályozás egyetemessége szempontjából.

A világirodalomnak ezek az új hajtásai Magyarországon a gyakorlati könyvtári munkában egyelőre nem jelentenek problémát. A török, vagy egyes kisebb indogermán nyelvcsoportok sommás jelzetei azonban már is gátolják az árnyalt jelzetalkotást és katalógusszerkesztést. A magyar ETO-kivonat pl. ilyen összevonásokat tartalmaz:

491.4	Modern indiai nyelvjárások [!] Hindu [!] Bengáli.
491.98	Örmény. Albán. Egyéb árja nyelvek. Hettita.
494.34	Kirgiz. Kazah. Baskir. Csuvas.
494.36	Egyéb török nyelvek: türkmén, azerbajdzsáni stb.
494.6	Kaukázusi nyelvek.

A fenti jelzetek egy részénél a teljes ETO-ban sem vigasztalóbb a helyzet, pedig ezeknek a nyelveknek az irodalma helyet kap könyvtáraink állományában.

A szakozási, katalógusszerkesztési munka egyik elég gyakori fogyatékosága részben ezekre a szakrendszerbeli hiányosságokra vezethető vissza. A szovjet népek irodalmának osztályozására gondolunk itt. Sajnos, kisebb könyvtárainkban eléggé elter-

jedtt az a gyakorlat, hogy a klasszikus orosz, a szovjet-orosz és a nem-orosz szovjet irodalmi műveket egyetlen, differenciálatlan (csak műfajok szerint tagolt) csoportba foglalják „882 — orosz és szovjet irodalom” címmel, nyilván a szakrendi betűjeles raktározási rendszer hasonló szakjele alapján. Így az az olvasó (kutató), aki pl. a kazah, belorusz vagy észti írók műveit akarja kikeresni a katalógusból, az orosz és szovjet irodalom egészéből kénytelen az ennek töredékét jelentő anyagot bibliográfiai segítséggel előbányászni.

A' szovjet irodalom osztályozása szélesebb körű problémára utal. A katalógusaink szépirodalmi részénél tapasztalható hiányosságok jelentékeny része (főleg kisebb könyvtárainkban) a *nemzeti körülmények elmellőzésére* vezethető vissza. Az osztályozás alapja a szépirodalomnál az eredeti mű nyelvi hovatartozása. Viszont közismert, hogy számos esetben megkülönböztethetők azonos nyelvű, de más történelmi-társadalmi körülmények között fejlődő, eltérő sajátosságokat mutató, önálló kutatási egységeket képező nemzeti irodalmak. Másfajta német irodalom bontakozott ki az NDK-ban és az NSZK-ban, és ismét mások a svájci vagy az osztrák irodalom sajátosságai. Nem lehet elmosni az angliai, az amerikai, az ausztráliai, vagy a ghanai angol nyelvű irodalmak közti különbséget. Hasonlóképpen sajátos megkülönböztető jegyeket visel az erdélyi, a vajdasági és a szlovákiai magyar irodalom. Egyes esetekben (amerikai angol, brazilai portugál) még a közvetlen nyelvi anyag is több-kevesebb eltérést mutat (Braziliában pl. önálló brazil nyelvről beszélnek és tudatosan munkálkodnak annak továbbfejlesztésén, a portugáltól való elhatárolásán). A nemzeti hovatartozás, vagyis osztályozási szempontból a földrajzi alosztások figyelmen kívül hagyása, az *eltérő sajátosságokat mutató, csak az azonos, vagy hasonló nyelv* (a szovjet népek esetében: a közös állami egység) *által összekapcsolt irodalmak egybeolvasztása sem a tudományos elveknek, sem a gyakorlati igényeknek — sem pedig az ETO közismert jelzetalakozási lehetőségeinek nem felel meg.*

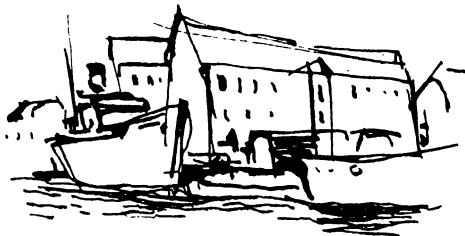
A véleményünk szerint minden könyvtárban feltétlenül alkalmazandó földrajzi alosztások mellett olyan esetekben, amelyeknél a közös nyelv és a közös ország eltérő származású írókat von egybe, és jogos igény mutatkozik az etnikai csoport szerinti vizsgálatra, *indokolt lehet a népi hovatartozás feltüntetése is.* Ilyen esetek lehetnek pl.:

Ír származású angol írók	820(=916.2)
de: az Ír Köztársaság angol nyelvű irodalma	820(417)
az Egyesült Államok néger irodalma	820(73=96)

Az utóbb említett hiányosságok az ETO által nyújtott lehetőségek ellenére állnak fenn. Eredetük azonban nem írható egyszerűen az illetékes könyvtárosok rovására. Kisebbségi könyvtáraink nagy részében a szakozás egyetlen segédeszköze a magyar ETO-kivonat, a katalógusszerkesztés pedig a szakrendi betűjeles raktározási rendszer szakjelzetei alapján történik. *A teljes ETO általános használata számos hibát kiküszöbölhetne.* Elég, ha a terjedelmes módszertani útmutatóra, a szépirodalommal szomszédos területek fontosabb szakjelzeteinek a 8-as főosztály élén történő felsorolására utalunk, továbbá arra a körülményre, hogy a teljes kiadás sok olyan „kész” szakjelzetet tartalmaz (pl. számos földrajzi alosztással képzett, nemzeti irodalmat jelölő szakszám), amely a viszonylag kis terjedelmű magyar kiadásba nem kerülhetett be. Ez a jelenség is a könyvtári segédkönyv-apparátus fokozottabb kiépítésének és alkalmazásának országos méretekben fennálló szükségességére utal.

A szépirodalom osztályozásában tapasztalható nehézségek egy része tehát a jelenlegi lehetőségeink között is kiküszöbölhető. Ezáltal szakkatalógusainknak a 8-as főosztályt tartalmazó fiókjai is a könyvtárhasználatot sokoldalúan támogató, árnyaltabban kidolgozott segédeszközeivé válhatnak.

Nagy Ernő

Koppenhága. Lipták Pál skandináviai vázlatkönyvéből

— Anyukám azt üzente, hogy nem vihetek ki több könyvet, mert most már tanulnom kell! — Szomorúszemű kislányoktól, kislíúktól hányszor, de hányszor hallja szeptember elején ezt a mondatot a könyvtáros. Jót akarnak az édesanyák, amikor gyermekük tanulását féltik az olvasótól, bizonyára jót akarnak, de rosszat tesznek. A könyv nemcsak szórakozás, hanem az ismeretszerzés legfontosabb forrása is. Sokszor könnyíti meg az olvasás az iskolában tanult anyag jobb megértését, megkedvelését. Az iskola csak a műveltség alapjait adhatja meg, a szélesebb ismereteket mindenkinek magának kell megszereznie. Ezt pedig alig érheti el bárki is olvasás nélkül. Az első mindig a tanulás legyen a gyermek számára, de utána csak hasznára válhat az olvasás. Tudják ezt jól a könyvtárosok, de nem tudja minden szülő. Kövessünk el mindent, hogy megtudják! Ha megteheti, keresse fel a könyvtáros a gyermekük tanulását az olvasótól féltő szülőket és világosítsa fel őket, hogy a jó könyv nem gátolja, hanem elősegíti a tanulást. Magyarazzák meg ezt szülői értekezleteken a pedagógusok is. Nem szabad megengedniök, hogy fiatalok kerülhessenek ki az iskolából, talán jó bizonyítvánnyal, de szűk látókörrel, fejlődésre alig képesek, csak azért, mert gyermekkorukban, amikor szomorúan vágyakoztak az eltiltott olvasás után, nem segített rajtuk senki. (u)

A Pest megyei Tanács művelődésügyi és egészségügyi állandó bizottságai Abonyban tartott együttes ülésükön megtárgyalták, hogy a megyében működő termelészövetkezetek miképpen használták fel az elmúlt évben szociális és kulturális alapjukat. Törvényerejű rendelet kötelezi ugyanis a termelészövetkezeteket arra, hogy bruttó bevételük két-két százalékát szociális és kulturális célra használják fel. A Termelészövetkezeti Tanács megyei irodája megvizsgálta, hogy ezt a rendelkezést az elmúlt évben hogyan hajtották végre. Megállapította, hogy az alapok felhasználása szociális vonatkozásban még elfogadható, a tsz-tagok művelődését előmozdító célokra azonban alig fordítanak valamit. Sok termelészövetkezet a művelődési alap terhére rendez rosszul szervezett kirándulásokat, ebből a pénzből vásárolnak italokat, kávéfőzőgépeket, irodafelszerelést. Ahol némiképp törődnek a sporttal, ott is legtöbbször kizárólag a labdarúgás támogatásában nyilvánul meg a gondoskodás. A művelődési termék használásáról nem gondoskodnak, a téli estéket hasznosan kitöltő klubélet lehetőségét nem teremtik meg. Sok termelészövetkezet a kulturális alaphól fedezte a zárszámadási és az aratási ünnepség költségeit. Akadt olyan tsz is, ahol nagy összeget fordítottak a művelődési alaphól a termelészövetkezet vezetőinek jutalmazására, másutt meg külföldi utazások költségeinek fedezésére.

Az ülés résztvevői elhatározták, hogy ezekre a visszasságokra felhívják a megyei tanács végrehajtó bizottságának figyelmét. Javasolják, hogy az együttes alapot válasszák szét a helyi viszonyoknak megfelelő arányban külön szociális és külön kulturális alapra. Ez utóbbit a termelészövetkezetek ne ötletszerűen, hanem éves tervek alapján használják fel. Támogassák a könyvtárakat is, de ne külön könyvtárat létesítsenek, hanem a községi könyvtárat erősítsék. A községi könyvtárak olvasóinak száma az elmúlt évben örvedetesen emelkedett, de még mindig kevés a parasztolvasó. A termelészövetkezetek vezetői ezért vállaljanak részt a könyvtárak népszerűsítésének munkájából is. (—)

Egy otthon élő okos és művelt dolgozó ember, aki mindig az emberek között van, többet ér a helyi népművelésben, mint száz átfutó előadás. Az az értelmiségi, tanító, tanár, könyvtáros, vagy akármi, aki otthon van a népben, és bizalmat tud kelteni maga iránt, lassan bizalmat ébreszthet az ügy iránt is. Aki meg azt is tudja, hogy néhány igaz könyv, gondolkodás-fejlesztő és élet-eligazító írás többet ér az új ember, vagy általában az igazi ember formálásában, mint száz rossz film és akárhányszáz esztrád előadás, már egyenesben van.

Veres Péter

Az Amerikai Egyesült Államok elnöki palotájában a legutóbbi időig nem volt könyvtár. Bár a demokratikus gondolkodású nagy államférfi, Thomas Jefferson, az USA harmadik elnöke azt írta 1815-ben: „Nem tudnék könyvek nélkül élni” — sokáig nem gondoskodtak hivatalos elnöki könyvtár létesítéséről. 1930-ban az amerikai könyvkereskedők szövetségének ötszáz kötetes adománya vetette meg az elnöki könyvtár alapjait, de fejlesztésére csak 1962-ben történt intézkedés. Ekkor egy bizottság listát állított össze, hogy mely műveket kell beszerezni az elnök számára. A jegyzék, melyet nyomtatásban közzé tettek, 1780 címet tartalmaz. Elsősorban Amerika történetére vonatkozó szakmunkákat és az amerikai irodalom klasszikus alkotásait, Longfellow, Hawthorne, Melville, Emerson, Poe, Thoreau, Whitman, Mark Twain, Henry James, Hemingway, Faulkner és Sinclair Lewis könyveit. Tekintettel a jelenlegi elnök családi körülményeire, néhány gyermekkönyv is helyet kapott a listán. Európai szerzők szép-irodalmi művei azonban nem, s emiatt számos hírlapi cikk élesen megbírálta a jegyzék készítőit. (L)

Szombathelyen, az Iseum romjai között (Zácsfalvi Gyula felv.)

A KÖNYVTÁROS meg-hívására két hetet töltött Magyarországon Ewa Pawlikowska, a Bibliotekarz c. lengyel könyvtároslap fő-szerkesztője és Jadwiga Kolodziejska, a folyóirat szerkesztője. Lengyel ven-dégeink a fővárosban levő könyvtárakon és könyvtári intézményeken (KMK, MTA Könyvtára, Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár és

hálózata) kívül több vidéki könyvtárba (Székesfehérvár, Veszprém, Tapolca, Szombathely, Kőszeg, Gyöngyös és Eger) is ellátogattak. Szerkesztőségünk ezúton mond köszönetet a meglátogatott könyvtárak dolgozóinak lengyel könyvtáros vendégeink szíves fogadtatásáért és kalauzolásáért.

A firenzei Biblioteca Laurentiana-ban az öreg ör egy csodálatos Attavante-kódexet mutatott nekünk. Lengyel királyoktól származik — mondotta. Jobban megnéztem, és megláttam rajta a hollót a gyűrűvel, Corvin Mátyás címerét. Ime egy gyönyörű Corvina, de vajon hogy került ide? Már nem tudta átvenni a firenzei Attavantétól a megrendelő, aki hirtelen meghalt, és így került a Medicek könyvtárába, vagy azok közül való, amelyeket a török hurcolt el Buda várából, s a szultán küldte később kedveskedő ajándékkul Rómába, a pápának, vagy Firenzébe, a Mediceknek?

Csak az bizonyos, hogy Mátyás és a Jagellók alatt volt utoljára könyvtár a budai várban. A másfélszázados török hódoltság alatt természetesen nem volt, de az 1686-os földszabadulás után sem, se I. Lipót, se III. Károly, se Mária Terézia, de még II. József alatt sem. Ferenc császár nem szerette a könyveket, Ferdinánd tompa elméjű volt, I. Ferenc József pedig csak a katonai Dienstreglamentet olvasta. Nem is laktak a Habsburgok a budai várban soha állandóan.

Azután jött Horthy, de neki se sok hajszála hullott ki a tudományokért. (Hevesi Sándor tett a budai várkönyvtár hiányára egy megjegyzést 1927-ben Elzevir című bájos darabjában. Nem is vették jó néven tőle...) Amikor a budai vár 1945 elején, mint fátklya égett a város fölött, könyvtár nem égett el benne. Most végre — Mátyás király kora óta először — újra lesz könyvtár a Várban, amikor a Széchényi Könyvtár odaköltözik.

Katona Jenő

KÉRDEZZ — FELELEK

G. M. VÁROSI KÖNYVTÁRIGAZGATÓ KÉRDEZI:

Az 1018/1956. (III. 9.) sz. MT határozat 32. pontjának utolsó bekezdése szerint „A könyvtárak... dolgozóinak kinevezését, a művelődésügyi miniszterrel egyetértésben, az illetékes miniszterek szabályozzák oly módon, hogy a könyvtári dolgozók kinevezésénél a... hálózati központok igazgatói... részére az egyszemélyi felelősség elve alapján a megfelelő hatáskör biztosítva legyen”. Ennek alapján szeretném tudni, hogy milyen szakminiszteri rendelet adja meg a megyei jogú városi könyvtárak igazgatóinak ezt a „megfelelő hatáskör”-t a beosztott dolgozók kinevezésére vonatkozóan?

JOGI SZAKÉRTŐNK, DR. TAKÁCS JÓZSEF VÁLASZOLJA:

A könyvtárosok kinevezésének alapvető rendezését az 1018/1956. (III. 9.) Mt. h. 32. pontja szabályozta. Ez azóta módosult, de megmaradt az az alapelv, hogy a kinevezés tekintetében is az egyszemélyi vezetés érvényesüljön.

Általában az intézmény vezetője nevezi ki azokat a beosztott dolgozókat, akiknek kinevezési joga külön fenntartva nincsen.

A 12/1955. (Np. K. 7.) Np. M. sz. utasítás 1. § (1) bekezdésének d) pontja újból leszögezi azt az alapelvet, hogy az egyes intézmények vezetői általában jogosultak a kinevezésre a mellékletében fel nem sorolt dolgozókat illetően.

A Magyar Forradalmi Munkás-Paraszt Kormány 50/1961. (XII. 30.) sz. rendelete egyes művelődésügyi hatáskörök rendezéséről szól, s az 1018/1956. (III. 9.) Mt. h. 32. pontját módosítva kimondja, hogy a megyei könyvtárak és a megyei jogú városok könyvtárainak vezetőit az illetékes tanács VB művelődésügyi osztályának vezetője nevezi ki az érdekelt tanács VB-elnökének előzetes hozzájárulásával, a megyei és megyei jogú városi könyvtárak egyéb dolgozói tekintetében azonban fenntartással nem él, s így azokat továbbra is a megyei könyvtár igazgatója nevezi ki.

Egyébként a kiadás előtt álló tanácsi könyvtárhálózati szervezeti szabályzat a kérdést világosan szabályozni fogja.

DR. K. M. JOGTANÁCSOS KÉRDEZI:

A Szakszervezeti Könyvtárosok Kézikönyvében ellentmondásokat látok a késedelmi díjak beszedésére vonatkozó előírások, az elveszett, illetőleg megrongált könyvek 3—5-szörös értékben való megtérítése és az általam ismert jogszabályok között. Kételem, hogy érvényesíthető-e a többszörös értéktérítés a bíróság előtt. Az ismert 92/1955. (Közl. Ért. 30.) KPM—KSZDSZ együttes utasítás maga is csak a háromszoros értéktérítésről beszél. Van-e jogszabály, amely többszörös értékmegtérítést ír elő, s van-e olyan, amelyik ötszörös kártérítést is lehetővé tesz. Ha nincs, a könyvtárak ilyen tartalmú kifüggesztett szabályzatai lehetőséget adnak-e a bírói úton való érvényesítésre?

JOGI SZAKÉRTŐNK, DR. TAKÁCS JÓZSEF VÁLASZOLJA:

Részben előadásokban, részben konkrét kérdésekre adott válaszokban magam is felvettem azokat az aggályokat, amelyeket dr. K. M. jogtanácsos említ. Némileg eltérő indoklással, de lényegében igazat adok neki abban, hogy erősen kétséges a könyvtáraknak az említett és a hasonló jellegű többi utasítás [53/1955. (Élíp. É. 24.) Élíp. M.; 134/1956. (Eü. K. 8.) Eü. M.] alapján bíróilag érvényesíthető magasabb igénye. Nem véletlen, hogy a könyvtárak könyvvállományának védelméről szóló alaputastítás (11—2—49/1953. (X. 17.) Np. M. sz.), amely a területi közművelődési könyvtárakra általában kiterjed, elvesztés, vagy rongálódás esetén csak a könyv árának megtérítését írja elő, s hogy az utasítások egy része szintén ezen az alapon áll. Ugyanis — véleményem szerint — nem lehet az állampolgárokat polgári jogi vonatkozású kérdésekben miniszteri utasítással kötelezni kártérítésre. Ezért nem tartom valószínűnek az ilyen könyvtári igényeknek bírói úton való érvényesítését.

Az elmondottakkal szemben azonban a népgazdasági és kulturális érdek egyaránt az, hogy a nem pótolható, vagy csak nehezen pótolható könyvek elvesztése, illetőleg megrongálódása esetén többszörös érték megtérítését lehessen

követelni. Ennek a megoldására azonban van mód, s ha ezt a módot vesszük figyelembe, egyszerre feloldhatunk minden nehézséget, ellentmondást, és élhetünk az említett kézikönyvben, valamint a könyvtárak kifüggesztett szabályzataiban jelzett többszörös megtérítés igényével.

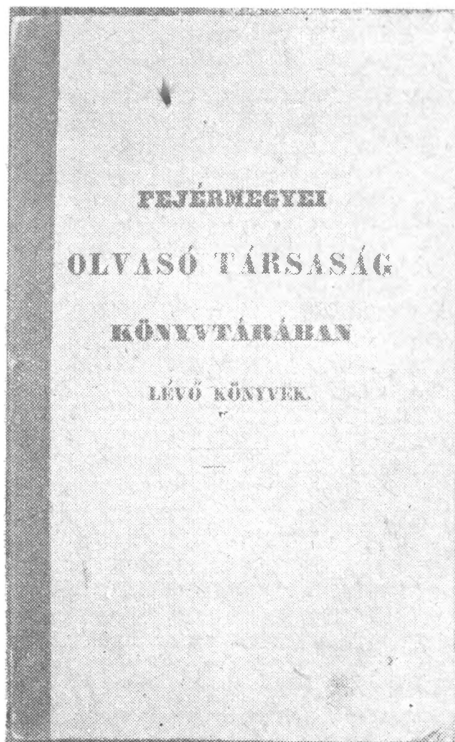
A könyvtárba beiratkozó olvasó ugyanis egyben szerződést köt a könyvtárral. Kötelezi magát a könyvtár előírásainak megtartására. Sök könyvtár — helyesen — már az olvasójegyre is rányomatja és kifüggesztett kölcsönzési szabályzatban is közli, hogy olyan előfeltételek mellett kölcsönöz, ha az olvasó vállalja — többek között — a késedelmi díjakra vonatkozó előírást és a könyv elvesztése esetén a többszörös érték megtérítését. Ebben az esetben a könyvtár igénye feltétlenül érvényesíthetővé válik. Polgári Törvénykönyvünk azonban még továbbmenő rendelkezést is tartalmaz (207. §.), amely szerint nem kell megállapodni olyan kérdésekben, amelyeket „kötelező alapfeltételek rendeznek”. Az ilyen kötelező alapfeltételnek tipikus példája a könyvtár kölcsönzési szabályzata.

Ilyen körülmények között tehát megáll, sőt helyes a könyvtárban kifüggesztett kölcsönzési szabályzatnak az az előírása, amely szerint a többszörös érték téríthető.

„NYOMATOTT HÁLÁBAN...”

Örömmel olvastam A könyvtáros szeptemberi számában Könczöl Imre kitűnő cikkét a reformkori Fejér megyei Olvasó Társaságról. Különösen annak a közlésének örültem meg, hogy a Társaság könyvtárának katalógusa „nyomatott Hálában, Heynemann Eduárd betűivel”.

Észerint tehát a címjegyzék külföldön, Németországban készült, nyilvánvalóan nem azért, mert kiadói nem találtak közelebb nyomdát, hanem, mert könyveik listáját nem akarták cenzornak bemutatni. Ismerve a könyvtáralapító Madarász testvérek radikális szellemét, erre meg is lehetett az okuk, és a katalógus vizsgálata eldönt-

I. Magyar Könyvek.		3
		darab.
Kézfal, Kath. és Protest. kösőt	- - - - -	1.
Kovács Mihály. Gyenge élet hosszabbítása	- - - - -	2.
Koyács Pát. Beszély fűrés	- - - - -	4.
— — — — — Thalia, Szindarabok	- - - - -	4.
Kocsknak földkerüli utazása	- - - - -	1.
Kronika s' Mohácsi veszedelemről	- - - - -	1.
Külföldi játékosn Bejártól	- - - - -	1.
Különcs. Lafontaine után	- - - - -	3.
Kun történetek	- - - - -	2.
Kuthen. Kun Király	- - - - -	1.
Kuthy munkái	- - - - -	8.
II.		
L'Advocat. Hbt. dictionaruma	- - - - -	8.
Lafontaine. Rafael	- - - - -	1.
Lechus, versekben	- - - - -	1.
Legszébb leány, irta Vajda	- - - - -	1.
Laelius, vagy Cicero beszélgetése	- - - - -	1.
Leta Magyar vitéz	- - - - -	2.
Lerajzolás egy megtért bűnösnek	- - - - -	1.
Levelezők. v. j.	- - - - -	7.
Lexicon, magyar német diák	- - - - -	1.
III.		
Madarász József. Értelem	- - - - -	3.
— — — — — Hőregék	- - - - -	1.
— — — — — Nefelejts	- - - - -	2.
Magukkal elhitett philosophusok. v. j.	- - - - -	1.
Magyar Almanach	- - - - -	1.
— — — — — Apolló	- - - - -	1.
— — — — — Athenas	- - - - -	2.
— — — — — Énekek gyűjteménye	- - - - -	1.
— — — — — Gyász. vagy Zik Lajos	- - - - -	1.
— — — — — Haza	- - - - -	1.
— — — — — Hasi ügyvéd. Vojditsuk	- - - - -	1.

hetné, miféle tilos könyveket rejtegettek a cenzúra elől. Mint engedély nélkül nyomtatott kiadvány, a tiltott könyvek számát szaporította maga a katalógus is.

A reformkor illegális kiadványainak története, sajnos, feldolgozatlan. Annnyit tudunk, hogy a legtöbb Lipcsében látott napvilágot, a Pestről elüldözött Wigandnál, aki egyébként Engels első könyvének is kiadója volt. Lipcsében jelent meg a *Croquis aus Ungarn* (1843), a *Képek a magyar politikai és törvényhozási életből* (1844), a *Quodlibet* (1845), az *Antiúrbérváltás* (1846), névtelen szerzők röpiratai. Hálai (hallei) impresszumú reformkori magyar kiadványt eddig csak egyet ismertünk. Irinyi József *Német-, francia-, és angolországi úti jegyzetek* című könyvét („Nyomatott Hálában, Heynemann Eduárd betűivel. 1846”) Irinyi, a *Pesti Hírlap* külpolitikai rovatvezetője, majd a márciusi forradalom egyik vezéralakja, 1844-ben fejezte be ezt a munkáját, s először itthon próbálkozott meg kiadásával, de mivel az engedélyt több mint tizenegy hónapi várakozás után sem kapta meg, kénytelen volt a kéziratot — mint írja — kinyomtatás céljából Lipcsébe küldeni. E szavakból arra lehetne következtetni, hogy a könyv tulajdonképpen Lipcsében jelent meg, és csak a hatóságok megtevesztése végett kapott hallei impresszumot. Az új Heynemann-kiadvány felbukkanása azonban ellene szól ennek a föltevésnek. Könnyen meglehet, hogy ez a cég nem fiktív; lehetséges, hogy a reformkor haladó személyeit és Hallét valóságos szálak kötötték össze. Milyen természetűek lehettek ezek a kapcsolatok, kinek a közvetítésével jöhettek létre, és egyáltalán ki volt, miféle volt ez a Heynemann Eduárd? — alkalmasint csak helyszíni kutatásokkal lehetne (és kellene) megállapítani.

De addig is hadd terjesszek elő két kérést:

1. A *könyvtáros* tegye közzé faksimilében a Fejér megyei Olvasó Társaság unicum könyvjegyzékének egy lapját (a betűtípus megismerése végett).

2. Olvasóink, amennyiben tudomásuk van esetleges egyéb reformkori hallei magyar kiadványokról, értesítsék róluk a *könyvtáros szerkesztőségét*.

Lukácsy Sándor

Hírek Fejéc megyéből

Elkészült a megyei könyvtár új gyermek kölcsönzője. Az eddiginél jóval tágasabb, barátságos és klubszerűen berendezett teremben az ifjúsági olvasók maguk választhatják ki olvasmányaikat a falak mentén elhelyezett polcokról. Az új helyiségben rendezik majd a különféle ifjúsági megmozdulásokat — mesedélutánokat, irodalmi vetélkedőket, diafilm vetítéseket.

Tizennégy községi könyvtár tatarozására kerül sor rövidesen a megyében. 233 000 Ft-os költségei, melyet póthitelként bocsátott a megyei tanács az érintett községek rendelkezésére.

Elkészült az új jení könyvtárhelyiség: nagyrészt

társadalmi munkával új épületszárnyat ragasztottak a művelődési otthonhoz. Itt nyert klubszerű elhelyezést a könyvtár is.

Új helyiségbe költözött a csőszai könyvtár. Az omladozó művelődési otthonból megfelelő — két szobából és előtérből álló — épületrészt kapott meg a könyvtár, melyet a községi tanács saját erejéből rendbehozott.

Megoldódott a soponyai könyvtár jobb elhelyezése is. A korszerű új művelődési otthonban eddig eléggé mostoha körülmények között működött a könyvtár. A községi tanács most vég-

re biztosította az épületen belüli megfelelő elhelyezést. Fellendült a könyvtár forgalma is. A második negyedévben már 241 olvasó 3144 kötet könyvet kölcsönzött (az első negyedévben 92 olvasó 1247 kötet könyvet olvasott).

Mezőszentgyörgyön több könyvet kölcsönöztek 1963. II. negyedében, mint 1957—1962-ig összesen. Az ország elsőnek felavatott népkönyvtárában évekig dögögtött a könyvtári munka. Kőszegi Józsefné fáradságot nem ismerő könyvtárosi munkájának eredményeként azonban a megye leggyengébb könyvtárából a legeredményesebb könyvtárak egyike lett.

IRODALMI TÁJÉKOZTATÓ

VITA A KORSZERŰ MŰVELTSÉGRŐL

Az Írószövetség lapja, az *Élet és Irodalom* a Kossuth-klubban folytatott vita után teret nyitott hasábjain a rendkívül érdekes és időszerű probléma megvitatásának. A lapban a vitát ugyan költő kezdte, de íróink természettudományos műveltségéről elmarasztalóan szólt. (Maróti Lajos: „A Parnasszus horizontja.” *Élet és Irodalom*, 1963. 9. sz.) Egy kérdőíves vizsgálat tapasztalatait hozta nyilvánosságra, s ebben mintegy félszáz művész vagy művészettel foglalkozó humán képzettségű szakember választ összegezte statisztikailag efféle kérdésekről: „hány milligramm van egy kilogrammban?”, „mi a hidrogén?”, „ki fedezte fel a gőzgépet?”, „mi történik fizikailag a villanykapcsoló fölktattása után?”, „miért és hogyan folyik a vízcspból a víz?”, „mi a Darwin-elmélet, a relativitáselmélet és kvantum-elmélet lényege?” stb.

A kérdésekre adott feleleteknek csupán töredéke volt megfelelő. A cikk írója joggal állapíthatta meg, hogy a humán érdeklődésük zöme „alvajáróként tapogatózik korunk technikájának mindennapi életét át- meg átszövő legegyszerűbb tényei között” és „napjaink legizgalmasabb kérdéseire, az atomenergiához és a világűr meghódításához a bámulat elemi reflexein túl intellektuális kapcsolatot gyakorlatilag alig mutatható ki náluk”. „Az irodalomtudomány és esztétika művelője értetlenül mered a kor sorskérdést jelentő technikai vívmányaira, és a század természettudományának még azok a ternei is zárva maradnak előtte, amelyeknek falaiba saját munkásságának egyes szellemi tartópillérei is beépültek.”

AZ ÍRÓK VÉLEMÉNYE

A vitaindító cikk megjelenése után még meglepőbb volt más írók hozzászólása. Maróti Lajos állásfoglalását ugyanis érthetővé tette az, hogy költő volta mellett fizikus szakképzettségű. A többieknél azonban — *Németh Lászlót* kivéve, aki orvos volt — nem ez a helyzet; mégis bírálták az írók természettudományos-technikai ismereteinek fogyatékosságát. *Barsi Dénes* például így írt: „Tudományos és gyakorlati tájékozatlansága következtében íróink nagy része nem tudja alakjait munka közben, a teremtő emberi tevékenység levegőjében ábrázolni, mert annak sem elvi, sem gyakorlati folyamatát nem ismeri. A művek nagy részét csak „politikai”, csak szerelmi, csak intrikus, csak „presszó” légkörben tudja ábrázolni, így annak nem lehet életíze, egyetemes vonzása, szuggesztív ereje. Más része íróinknak esetleg ismer néhány fizikai vagy szellemi munkaszektort, ám nem tud mögéje szintetikus világképet, a végtelennel összekapcsoló életérzést vetíteni, műve megint csak erőtlen, provinciális marad. Pedig a legkisebb életmágvacsákat feldolgozó novelláskönyvében is ki lehet nyitni a kaput a Határtalanság felé — csakhát ehhez az íróban kell először meglenni a korszerű és egyetemes világképnek, a kozmikus életérzésnek.” *Tornai József* azt fejtette ki hozzászólásában, hogy a művész és tudomány közt meglevő szakadékot nem úgy kell áthidalni, hogy a művész a tudósok érzelmi életét ábrázolja, hanem gondolkodásuk korszerűbb rendszerének megteremtésével, amelyben nincs ellentét a dolgok esztétikai és elméleti vonzódása között.

Az írók közül senki sem akadt, aki a természettudományos művelődés szükségessége ellen szólt volna. Elfogadták azt, amit az elsőként hozzászóló neves csillagász, dr. *Kulin György* fejtett ki írásában, egy vonatkozásban kijavítva a vitaindító cikket: hogy tulajdonképp nem az írók természettudományos ismereteit, hanem természettudományos szemléletét, vagyis korszerű világképét kell kiépíteni. *Németh László* ugyan felvázolta a lehetséges irodalmi ellenvéleményt, de hozzátette, hogy ezzel maga sem ért teljesen egyet. „Mert furcsa is lenne — írta —, ha ugyanakkor, amikor a kétféle műveltséget már középfokon szorosabba szeretném öntvényezni, az írókat, az általános műveltség ősi öröit, ezalól fölmenteném.” (Németh L.: „Levél Marx Györgyhoz.” *Élet és Irodalom*. 1963. 19—20. sz.)

AZ ÍRÓ MŰVELTSÉGE — ÉS A MŰALKOTÁS

Mi volt ebben az irodalmi egyoldalúságot „védő” gondolatmenetben? Először is az, hogy az íróknak, művészeknek másféle műveltség kell munkájához, mint más ember-

nek. Az igazi művész jelekből is tud következtetni a dolgok lényegére, anélkül, hogy a felvetődő kérdések szakirodalmát ismerné. („Az író műveltsége az összefüggésekben él, azok felől fogja a részleteket, ott is remekelve, az igazságra rá-ráhibázva, ahol készsége szerint tévelyegnie kellene.”) Másodszor az, hogy ha egy író sokat szí a tudományokból, attól még nem lesz feltétlenül jobb művész. A különböző munkafolyamatok precíz leírása nem ér fel művészi tekintetben azzal, amit szerencsés esetben a fantázia segítségével alkothat. („Az íróknak nem a foglalkozások technológiáját kell ismernie, hanem a foglalkozásokat azok megjelenését, emberi atmoszféráját, szokásait. Aki nek fogalma sincs mi történik egy egyszerű appendektonia közben, kitűnően leírhat egy sebészt, amint a műtőből kilép.”)

S mi az, amit maga *Németh László* ezzel a védekezéssel szembe állít? Elsőként saját tapasztalatait arról, mit adott szépirói munkásságához segítségül a természettudomány. Azután következtetéseit: igaz, hogy a művészi tehetség felfedezéseiben előtte járhat a tudománynak, de „ha a prózáíró egyik fő feladata a rációval minél mélyebbre világítani az irracionálisba, úgy nem lehet hiba, ha erre nemcsak az ösztön kútbaeső gyufaszálát használja, de amíg boldogul vele, a tudás elektromos zseb-lámpáját is”. S ugyanígy szólt a technika szerepéről, amelyről az a megállapítása, hogy „technicizáló világunkban egyre nehezebben lehet az embert nélküle ábrázolni”, hiszen az íróknak az ember közvetlen szerszámaikat, „acél háziállatait” is ismernie kell.

A művészi horizontok ily értelmű tágitásával lényegében csak egyvalaki perelt. S ő sem író, hanem zenei szakember: *Pernye András*. (P. A.: „Az általános műveltség és a zenei művelődés.” Valóság. 1963. 4. sz.) Ő azonban, úgy látszik, kissé félreértette a vitát. A hozzászólók ugyanis nem azért kardoskodtak a természettudományos szemlélet megvalósítása mellett, mintha ennek közvetlen érvényesítését várták volna a műalkotásokban. Nem azt állították, hogy a tudományos ismeretek mennyisége közvetlen összefüggésben áll a művészi produkció minőségével. *Pernye András* mégis ezt a felfogást kárhooztatja, és arra hívja fel a figyelmet, hogy „csak az a tudományos felfedezés lehet a művészet tárgya, amely közvetlen kapcsolatban van a társadalommal, pontosabban: ha a felfedezés és a társadalom közötti viszony az érzéki szintjén is megragadható”. Ezzel egyetérthetünk, különösen akkor, ha főként a művészi ábrázolás oly területére gondolunk, mint a zene, s nem olyanra, mint a valóság viszonylatait legalább annyira értelmi, mint érzelmi szinten megragadó próza. De ebben a vitában nem is volt szó arról (ha csak pontatlan megfogalmazások nem adtak okot félreértésekre), hogy művészeti életünk hibái a technikai-természettudományos képzetlenségre vezethetők vissza; csupán arról, hogy ennek a műveltségnek hiánya korszerűtlenné, provinciálissá merevíti az írók munkásságát. *Sükösd Mihály* pedig a Kortárs-ban ezt úgy fejezte ki, hogy a korszerű világkép természettudományos alapismeretek nélkül ábránd vagy halandzsa. *Maróti Lajos* vitázó cikkében pedig így írt: az író más szakmákkal ellentétben nem érthet csupán az íráshoz; hivatalból őre a kultúra és a lélek egységének, de ha lemaradt korától, nem töltheti be hivatását.

MI A „KULTÚRA TUDATHASADÁSÁNAK” OKA?

Az igazsághoz tartozik annak megállapítása is, hogy bármily pozitív és önkritikus volt is néhány író állásfoglalása, maga az író-társadalom zöme nem vett igazán tudomást a vitáról. Az irodalmi folyóiratok szerkesztői annak idején sorra utasították el a vitaindító cikkeket, mint érdektelent. Eredetileg az *Élet és Irodalom* sem szándékozott vitát kezdeményezni. Igaz ugyan, hogy ez a vita hamar eltért az alaptémától, az írók műveltséganyagától, és egyetemes művelődési problémává szélesedett. De ezért is lett annyira közérdekű, annyira eleven. Ha nem is szabályos vita — oly értelemben, hogy egymásnak ellentmondó, egymást cáfoló nézetek jelentkeztek volna benne —, de mégis gazdagon bontakozó, éreztetve, hogy egyre többen találják szükségesnek a probléma új szempontú megközelítését. A vita témája valóban korszerű, s problémáját az az ellentmondás feszíti, mely korunk igénye, az ismeretek sokoldalúsága, és korunk valósága, az ismeretek egyoldalúsága között mutatkozik. A vitaindító cikk ezt a jelenséget „a kultúra tudathasadásának” nevezte, okát pedig *Németh László* az emberek képzettségében és a „pedagógia tehetetlenségében” jelölte meg. *Bence László* helyesen mutatott rá, hogy a szakadás alapvető oka társadalmi gyökerű. (B. L.: „Munkásművelődés és humanitás.” Valóság. 1963. 4. sz.) Ez pedig nem más, mint a termelő eszközök magántulajdonán alapuló tőkés társadalmi rend, amelyben az ember elidegenedése megy végbe. Az a folyamat, amelynek során az embernek termelő munkájában csupán részilletékesség, részfelelősség jut, társadalmi környezetében pedig a választás szabadsága helyett csupán az alkalmazkodás lehetősége; s ahol ily körülmények között elmosódnak az emberek között a természet és társadalom mozgását meghatározó törvényszerűségek. Az összefüggések elhomályosodásával az

ismeretek megbízhatósága csupán az ismeretek körének leszűkítésével, a műveltség-anyag specializálásával, és a specializáltságon belüli elmélyültséggel érhető el. Műveltségünk egyoldalúsága innen ered; ha jobban megnézzük, észre vehetjük, hogy az egyes tudományágak között is szakadék van (pl. még az egyes természettudományok között is). Találónan jegyezte meg a vitában *Fényes Imre* (F. I.: „Szakadék vagy felszínesség?” *Élet és Irodalom*. 1963. 21. sz.), hogy ez inkább felszínességnek nevezhető, mert ahol az ismeretek nem állanak össze szerves egységbe, s nem kapnak ezáltal funkciót műveltségünkben, ott kiesik mindaz, amit ismeretként elsajátítottunk. *Gyurkovics Tibor* gondolatát is érdemes idézni: ő arra hívta fel a figyelmet, hogy az ismeretek megszerzése mellett legalább oly fontos az, hogy ezeket hogyan értelmezzük. (Gy. T.: „Az ember befelé is végtelen.” *Élet és Irodalom*. 1963. 24. sz.)

POLIHISZTOROK, VAGY SZAKEMBEREK?

Minderre azért kell felhívni a figyelmet, mert nálunk az emberek elidegenedését szülő társadalmi környezet megszűnt, a belőle sarjadó egyoldalú műveltség viszont még sokáig megmarad. A szocialista társadalom fejlődése a természetet és társadalmat céljai szerint alakítani akaró embertől sokoldalú ismereteket kíván, de ennek megvalósulását több tényező gátolja. Gátolja a társadalom tagjainak — közöttük az értelmiségnek is — egyoldalú, speciálizált műveltsége, mely mögött fogyatékos általános műveltség húzódik meg. Gátolja az az előítélet, hogy lejárt a polihisztorok kora, az ember egyszerre nem lehet több területen járatos, s ha megpróbálkozik vele, csak felszínes műveltségű dilettáns lehet. S gátolja alighanem az is, hogy az általános műveltséget megalapozó iskola elkülönítve, az összefüggések feltárása nélkül tanítja a tantárgyakat, s alig nyújt alkalmat a szintézisre, az ismeretek egységes szemléletbe rendezésére. (Az elidegenültség feloldását természetesen nem csak tudati tényezők akadályozzák; az elidegenedést továbbra is szüli bizonyos mértékig az áru-termelés, a munkamegosztás.)

Pedig az egyoldalú műveltség korszerűtlenségére már több jelenség mutat. A vitán is felmerült ebből néhány. *Szimán Oszkár* pl. arra hívta fel a figyelmet, hogy „perspektivikusan nagyot alkotni a nagy összefüggések ismerete nélkül, kizárólag szaktudományi alapon nem is lehet”. (Sz. O.: „A tudomány és a művészet a XX. sz. derekán.” *Valóság*. 1963. 3. sz.) *Rényi Alfréd* cikkében pedig azt olvashatjuk, hogy „éppen a különböző tudományok határterületein alakulnak ki egyre-másra új tudományágak, és látszólag igen távoleső tudományok között (mint pl. nyelvészet és matematika) is újszerű, termékeny kapcsolatok létesülnek”. (R. A.: „A kultúra egységéről, matematikus szemmel.” *Valóság*. 1963. 3. sz.) A polihisztorság lehetetlenségét valló nézettel szemben viszont *Németh László*t idézhetjük. Ő arról írt, hogy „a polihisztorság, ha az nem szakok egymás mellé tanulását, hanem *világnézeti velejük kiszívását* jelenti: ma is lehetséges, sőt, ha nem akarunk holmi békaperspektívába ragadni, erőnkhez mérten törekedni is kell rá”.

A MEGOLDÁST KERESVE

És itt érnék el tulajdonképp mondanivalónk végső fázisához. Ha a probléma a fejlődés követelményeiből adódik, akkor nem elegendő mibenlétén meditálni; megoldást is keresni kell. A vitához szólók ezért keveset tettek. Elhangzott ugyan javaslat egy értelmiségi ankétsorozat szervezésére, egy magasabb szintű „Élet és Tudomány”, azaz új folyóirat indítására, de ez még bőven kiegészíthető. Annál is inkább, mert a kérdés nem pusztán értelmiségi kérdés. Jóval több annál, közügy, s pedagógiai oldalát tekintve: népművelési feladat. A vitát tehát — ha folytatására sor kerül — így kellene tovább vinni: *mit kell tenni annak érdekében, hogy egész társadalmunk korszerű és sokoldalú műveltség birtokába jusson?* Újra *Németh László* gondolataiból idézzük a tanulságot: az egyes ismeretkörök „világnézeti velejének kiszívására” van szükség. Ez feltételezi a tények ismeretét is, nemcsak az általánosítások megtanulását. De feltételezi az ismeretek fejlődéstörténeti elrendezését is. Továbbá: az ismeretkörök közt fellelhető összefüggések feltárását is. Mindez műveltséganyagunk dialektikus elrendezését jelentené.

A probléma azonban ezzel még mindig megoldatlan maradt, hiszen széles körhöz megfelelő módszer nélkül az így rendezett ismeret sem jut el. Az emberek többsége ma egy sor holt ismerettel rendelkezik, melyet még az iskola padjaiban szerzett, de amelyet nem tudott éléttel felítani; egy sor tapasztalattal, mely ugyan gyakorlati tanulságokra épül, de elméletileg meg nem alapozott; és mindezek mellett az egyre változó világ egy sor olyan jelenséget hoz, amelyet nem ért meg többé. Be kell látnunk, hogy ezt bármiféle iskolareform sem tudja teljesen megváltoztatni. A szüksé-

ges ismeretek mennyisége többszörösen meghaladja azt, amit egy bevezetendő kötelező középiskolai oktatás nyújthatna. A művelődés iskolán kívüli keretei szükségesebbek, amelyek folyamatosan lehetővé teszik a természeti és társadalmi jelenségek széles körű megértését. E keretek a népművelés intézményrendszerében már megvannak. De ez a rendszer alapos reformra szorul. A sokoldalú műveltség kiépítésének előbb említett „didaktikája” újfajta ismeretterjesztést követel. Nemcsak a programok több tudományra egyszerre kiterjedő komplexebb tervezésében, a helyi szükségletek alapul vevésében, az emberi tapasztalatokra építésében, de a formák, módszerek intenzitásában, a merev előadásformák feloldásában is. Ezeknek a módszertani tanulságoknak részletezése újabb cikkeket kívánna. Egyet azonban érdemes kiemelnünk, azt, hogy a *nem iskolarendszerű művelődésben* rendkívül nagy szerepe van az *önművelésnek*. Az önművelés viszont csak akkor lehet eredményes, ha azt a népművelés kellően irányítja, segíti. Az önművelés legfőbb eszköze a könyv, felmerül tehát a kérdés, hogy a *korszerű műveltség építése mennyiben lehetséges a könyvtári munka keretein belül?*

KÖNYVTÁR ÉS NÉPMŰVELÉS

El lehetne mondani természetesen, hogy a jól felszerelt könyvtár a lehető leg-sokoldalúbb művelődésre nyújt lehetőséget. Hozzá lehetne tenni azt is, hogy a könyvtárosok messzemenő segítséget nyújtanak és az érdeklődést szélesítik a szabadpolcokkal és az ajánló bibliográfiákkal. De tudjuk, hogy a szükséglethez képest mindez kevés eredményt hoz. Közvetlenebb hatásra lenne szükség, az egyénhez jobban szóló, az igényeket közvetlenebbül formáló hatásra. Fel kell ismernünk, hogy a sokoldalú műveltség társadalmi építésének szükséglete bizonyos mértékben a könyvtári munka reformálását is követeli. Azt, hogy *ahogy az élőlőszóval folytatott ismeretterjesztésnek az eddiginél sokkalta jobban kell épülnie a könyvtárak anyagára, úgy a könyvtárak munkáját is az eddiginél sokkalta jobban kell összekapcsolni az ismeretek terjesztésével. Azaz: a könyveknek, mint az önművelés eszközeinek tervszerű és pedagógiaiilag átgondolt ajánlásával az ismeretterjesztés adta összefüggések elmélyülhetnek, tárgyi anyaggal telítődhetnek, és viszont, az ismeretterjesztés magyarázatával a kézbe adott könyvek érthetőbbekké válnak, akár szépirodalmi, akár tudománypopularizáló könyvről van szó. S ez nem csak alkalmi együttműködés kérdése. Sokkal inkább az állandó kölcsönhatás, az együttes tervezés megvalósítása, amelynek során a közművelődési könyvtárak elnyerhetnék a népművelésben az őket megillető szerepet, s a könyvtár valóban a népművelés bázisává lenne (sokhelyütt ma még mindig a szinpad az!), és ezáltal megszűnnék elkülönültsége a népművelés más területeitől. Valószínű az is, hogy ezzel fokozottabban előtérbe kerülnének az *olvasónevelés pedagógiai és pszichológiai kérdései*, és a bennük való jártasság a könyvtári munka elengedhetetlen követelménye lenne.*

Ma a sokoldalú műveltség kiépítésének szükségét inkább csak emlegetjük, de a belőle adódó és megvalósulását lehetővé tevő didaktikai és módszertani következtetéseket még nem vontuk le.

Maróti Andor

A NEMZETI KÖNYVTÁR sorozatot 1958-ban indította meg a Gondolat kiadó. Örömmel és várakozással fogadtuk tervét: azt ígérte, hogy néhány év alatt száz — vagy talán annál is több — kötetben a kezünkbe adja nemzeti műveltségünk legfontosabb történeti emlékeit. Meg is jelent belőle immár tíz kötet — öt esztendő alatt. (A honfoglalás kútfői, középkori magyar levelek, régi magyar filozófusok írásai, *A könyv és könyvtár a magyar társadalom életében* című gyűjtemény, a magyar stílisztika történetének kézikönyve, Széchenyi *Stádiuma*, Herman Ottó természetrajzi tanulmánya, Takáts Sándor válogatott művei és két forráskiadvány az 1919-es Magyar Tanácsköztársaság művelődési és szociális politikájáról.) A sorozatnak egyelőre még a körvonalai is alig kezdenek kibontakozni. Ha ilyen ütemben folytatódik a kiadás, idestova szakállas nagypapák leszünk, mikor a századik darab is napvilágot lát, s mire azt elolvashatjuk, már rég elfelejtettük az elsőt. Képzelnék el a kiadónál a könyvtáros helyzetét, aki lelkesen ajánlja a sorozatot az olvasó figyelmébe, de miután az végzett az eddigi néhány kötetrel, érdeklődését nem tudja újabakkal kielégíteni. A *Nemzeti Könyvtár* értékes és nagyfontosságú kezdeményezés; éppen ezért: nem lehetne kiadását egy kicsit meggyorsítani?

Milyen a jó ismeretterjesztő könyv?

BESZÉLGETÉS ÖVEGES JÓZSEF PROFESSZORRAL

Ha a természettudományos ismeretterjesztésről beszélünk, mindenkinek önkéntelenül Öveges József neve jut eszébe. Hazánkban ő teremtette meg, és tette népszerűvé ezt a műfajt. Írt könyveket és cikkeket, tartott előadásokat személyesen, rádióban, televízióban. Ezért őt kerestük fel, hogy felvilágosításokat kérjünk a természettudományos ismeretterjesztés problémáiról. Első kérdésünk, hogy mit tart a leghatásosabb, legmegfelelőbb formának?

— *A nyomtatott betű! Az összes többi forma egyik főcéljának annak kell lenni, hogy elvezesse az embereket a könyvhöz. Az előadás csak mulékony tudásanyagot tud nyújtani, de a nyomtatott betűk ezt bármikor felújíthatják és kiegészíthetik.*

Ezt a könyvtáros-társadalom is így érzi. Ezért nevükben arra kérem, hogy előadásaiba beleszöve mindig hivatkozzék a tárgyalt kérdésekkel kapcsolatban egy-két olyan műre, amely ezeket részletesebben is megvilágítja.

— *Erre már gondoltam magam is. Csak nem szeretnék szerénytelen lenni! Ugyanis kevés a megfelelő könyv, és sokszor csupán saját munkáimat tudnám ajánlani.*

Az ajánlás ebben az esetben nem szerénytelenség. Az olvasók érdeklődése egyébként mutatja, hogy mennyire szeretik Professzor úr írásait. Hány munkája jelent meg eddig?

— *A kisebb füzeteket nem említve, első kiadású könyveim száma 23. A legutolsó az ünnepi könyvhétre jelent meg Érdekes fizika címmel, több mint 13 000 példányban. Igen örvendetes, hogy egy hét alatt elfogyott. Cikkeim száma meghaladja a kétszázat. Olvasóimtól hallom, hogy egy-egy cikkem olvasásakor, már az első sorok után megállapíthatják — anélkül, hogy a szerző nevét megnéznék — ez csak tőlem eredhet.*

Írásaiban valami sajátos tulajdonságnak kell lenni!

— *Csak azt szeretném bennük megvalósítani, amit magam is elvárok, magam is keresek mások ismeretterjesztő írásaiban.*

Mi a legfontosabb bennük? Talán a téma?

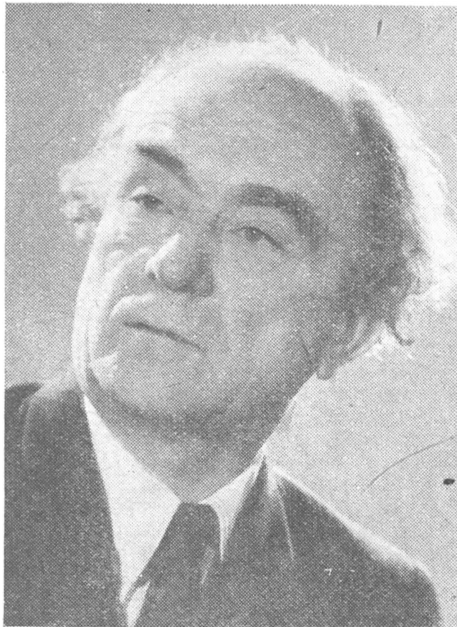
— *Ebben a tekintetben elsősorban nem az fontos, hogy miről írunk, hanem az, hogy miként, hogyan? Bármilyen témát választunk is, végeredményben mindegyik a mi világunkból való, a mi életünkkel függ össze. Ezt az összefüggést könnyű megláttatni akkor, ha például az automata termelő gépekről szólunk (bőséges irodalom), de ugyanúgy életközeli lehet hozni a gerjesztett atomokról szóló ismeretterjesztő könyvet is (ilyen még nem jelent meg). Akármiről szól is a könyv, akkor jó, ha érdekes, szórakoztató, mint egy díjnyertes regény. Ne tudja letenni kezéből az olvasó. Legyen bár az traktoros, színész, háztartást vezető nagymama, lovasrendőr, vagy más szaktudományban dolgozó egyetemi tanár.*

Elképzelhető, hogy ennyire eltérő érdeklődésű körű és műveltségi fokú olvasókat ugyanazzal a művel egyaránt ki lehet elégíteni?

— *Kérdéssel válaszolok. A regények, szindarabok nem szólnak mindenkinek? Nem mindannyiunk élete a tárgyuk? Ilyen legyen a jó ismeretterjesztő mű is! Bárkinek a kezébe kerül, érezze azt, hogy az ő életéről, világáról, sorsáról van szó, foglalkozásától, tanultságától függetlenül.*

Mit kell szem előtt tartani az írónak, hogy ilyen művet ír hasson?

— *Megpróbálok hamarjában néhány szempontot felsorolni.*

1. Induljon ki az olvasó tapasztalataiból! Az anyag csak akkor lesz érdekes, ha a mindennapok tapasztalati tényein alapul. Ez természetesen súlyos követelmény az íróval szemben. Roppant sok gyakorlati tényt kell ismernie összefüggéseikkel együtt.

2. Ne szorítkozzék tankönyvszerűen az egyszerű közlésre. Az anyag feldolgozásának problémákon át kell történnie! Az emberek meglepően szeretik az erejüket meg nem haladó kérdések kibogozását. Ezért olyan népszerűek a keresztretjtvények. A megoldás mindig az alkotás örömét ébreszti fel. Az együttműködés a problémák megoldásában feszültséget és izgalmat teremt.

3. Sohase állítsuk az olvasót erejét meghaladó feladat elé! Ne mutassa az író, hogy most olyanról van szó, amit a laikus úgysem tud megérteni! Ne hivatkozzék a szakembereknél jól ismert fogalmakra, kifejezésekre, melyeknek — számára ijesztő — nevét, a szerencsétlen olvasó még csak nem is hallotta. Ez elveszi a kedvet a továbbolvasástól. Az a jó ismeretterjesztő könyv, amelyet az átlagos értelmű olvasó minden különös előképzettség nélkül az első oldaltól az utolsóig azonnal megért.

4. Az olvasónak a világ sokaságán át arra a meggyőződésre kell jutnia, hogy a tudás nemcsak a világ megismeréséhez segít, hanem a jólétben is előbbre viszi az emberiséget.

5. Minél kevesebb legyen a „mese”! Ehelyett közöljünk alapvető tényeket, adatokat, amelyek megmutatják a fejlődés útját és tárgyilagos összehasonlításokra adnak alkalmat. Ebben az irányban igen sok még a teendőnk.

Ezek a belső követelmények. Alaki követelmények nincsenek?

— Azok is igen fontosak. Én egyszerűen félreteszem azt az ismeretterjesztő művet, amelyikben a szöveg 16—20 oldalon át egyfolytában ömlik, minden tagolás, figyelemkeltő alcim, sőt néha ábra nélkül! A jó könyvnek filmszerűen, rövidebb fejezetekből kell állnia, az oldalas, másféloldalas fejezetek élén pedig a figyelmet felkeltő, néha meglepő, de mindenképp érdekes alcimek vonzzák az olvasókat!

Legyen valóságos képeskönyv az ismeretterjesztő mű. Ezen a téren az utóbbi időben nagy a fejlődés, de néha sírnivalóan torz irányban. Az ábrák oktató-magyarázó jellegét kezdi háttérbe szorítani a „humoros-művészi” ábrázolás. Egyenesen elképesztő példákat láthatunk erre, különösen az ifjúsági irodalomban. De a felnőttek könyveibe is kezd betörni ez a nevenséges irányzat. Csak egy példát rá! Érdekes kérdés az, hogy miért leszünk libabőrösek a hullámvasúton. Mit szólunk azonban ahhoz, amikor ennek élettani okát magyarázó rajz helyett hullámvasúton szórakozó libákat tanulmányozhatunk a kísérő képen.

Nem lehet könnyű az elmondottaknak eleget tenni.

— Sőt, mondjuk ki: roppant nehéz! A szépirodalommal olvasmányosságban, érdekességben versenyezve, értelmet gyönyörködtető és gazdagító ismeretterjesztő művet írni, hatalmas munkát kívánó feladat.

Írásban és szóban mindenütt, szinte napról napra találkozunk azzal a helyes megállapítással, hogy jelenünk, de különösen jövőnk alapja természettudományos általános műveltségünk megteremtése és kiszélesítése. Miképp segíthetik ezt elő a könyvtárosok?

— Minél több jó könyv ajánlásával. Csakhogy persze ilyen kevés van.

Hogyan lehetne ezen segíteni?

— Egy bizonyos. Miként semmiféle tanfolyamon nem lehet igazi költökké képezni az emberek tömegeit, éppúgy senki sem lehet megfelelő természeti adottságok nélkül igazi ismeretterjesztő. De a tiszteletdíjak mai rendszere még az erre hivatottakat sem biztatja írásra. Az ismeretterjesztő írók ívenként fele, sőt harmadnyi honoráriumot kapnak, mint a szépirók. Hol van itt az annyit hangoztatott és annyira fontos anyagi ösztönzés, hol a természettudományi ismeretterjesztés iránti megbecsülés?

Ha a burgonyatermesztő a művelésre kiosztott parcellán a normánál többet termel, a többlet jelentős részét, esetleg felét prémiumként megkapja. Nagyon helyesen! Nem kellene valami hasonlót bevezetni a szellemi termelés terén is? A természettudományos ismeretterjesztő művek átlagosan 2000—5000 példányban jelennek meg. Ez a „norma”. De ha az író olyan kitűnő művet ír, hogy a kiadó érdemesnek tartja 10—20 000 példányban piacra dobni, akkor nemcsak prémiumot nem kap, hanem még anyagi hátrány is éri, mert elesik a kisebb példányszámú megjelenést követő 2. és 3. kiadás csekély tiszteletdíjától is. Mindezen sürgősen változtatni kell. Akkor talán hamarabb elérkezik az a boldog kor, amikor sok-sok kiváló ismeretterjesztő könyv születik meg, amikor ezeket úgy szétkapkodják, mint a nagysikerű regényeket. És íróinknak nem kell azzal a kellemetlen érzéssel leülniük íróasztalukhoz, hogy munkájuk az emberiség szempontjából csak fele, harmadértékű ahhoz képest, mintha regényeket, novellákat írnának.

Az ismeretterjesztés egyik formája az író-olvasó találkozó is. Eddig azonban csak szépirok szerepeltek ezeken. Kivételnek számít, hogy Professor urat is meghívták Szombathelyre és Körmentre ilyen találkozóra. Mi a véleménye erről?

— *Hasznosnak találok, csak az írónak jól fel kell készülnie rá. A lényeg az, hogy a közönséget megmozgassuk, szerepeltessük. Szombathelyen például nem vártam meg, hogy a megjelentek érdeklődjenek, hanem én tettem fel elsőnek kérdéseket. Miért van szükség ismeretterjesztő irodalomra? Mit kívánnak az ilyen tárgyú könyvektől? Melyiket tartják a legjobb munkáknak? Beszéltem arról, hogy mennyire fontos mindenkinnek egyéni érdekből, hogy ismeretterjesztő műveket olvasson, és ezt példákkal illusztráltam.*

Még egy utolsó kérdés! Min dolgozik most?

— *Egy felnőtteknek szóló atomfizikai képeskönyvön. Kb. 240 ötszínű kép illusztrálja majd, ugyanennyi lapon.*

Nagy érdeklődéssel várjuk a megjelenését, és ígérem a könyvtáros társadalom nevében, hogy igyekezzünk minél több kézbe eljuttatni.

Vértesy Miklós

FONTOSABB MŰVEI

- Bevezetés a természettanba. Egyetemi ny., 1948.
Fizika. Tankönyvkiadó, 1952.
Játékos fizikai kísérletek. Mozgások és erők. Ifjúsági, 1953.
Kis fizika. 1—2, köt. Művelt Nép, 1953—54.
Fizikai kísérletek és eszközök. (Társszerzőkkel.) 2. kiad. Tankönyvkiadó, 1954.
Az élő fizika. 2. kiad. Művelt Nép, 1954.
Elektromosság és az élet. Az élő fizika 2. kötete. 2. kiad. Művelt Nép, 1954.
Az elektronok nyomában. Az élő fizika 3. kötete. Művelt Nép, 1955.
A legújabb kor fizikája. 3. kiad. Művelt Nép, 1955.
Túl a rádióhullámokon. A fény. Bibliotheca, 1957.
A mikroszkóp és használata. Gondolat, 1960.
Kísérletezzünk és gondolkozzunk! Gondolat, 1960. 395 old.
Tudomány, technika, élet. (Társszerzőkkel.) Tankönyvkiadó, 1954.
Erdekes fizika. Tánácsics, 1963. 272 old.

Az Egri csillagok hiteles szövege

Gárdonyi e legnépszerűbb regénye számtalan kiadásban forog közkézen, de hosszú idő óta egyik sem tartalmazza az eredeti, hiteles szöveget. Az író halála után ugyanis fia, Gárdonyi József, illetéktelenül belekontárkodott a remekműbe. A drámai tömörségű, puritán szöveget felcicomázta a maga stílusvirágaival. Ha Gárdonyi csupán ennyit írt: „A nap akkor kelt. Az erdőt harmat borította. A távolban felporzottak az első lovasok...” — az önkényes átdolgozó ezt így változtatta meg: „A nap akkor kelt. Az erdőt harmat borította. Rigók tilinkóztak. Gerlék búgtak. A távolban Pécs felől egyszer csak előporzotnak az első lovasok.” Még súlyosabb az, hogy Gárdonyi József az *Egri csillagok* szellemét sem hagyta érintetlenül: az ellenséges törökök vagy a cigány alakjának ábrázolását a szerzőtől idegen irányban, fajgyűlölő beszúrásokkal torzította el. Az egyik török szereplő leírását például ezzel a mondattal toldotta meg: „És utálatos borszag és izzadságszag áradt az emberből.” A későbbi kiadások, sajnos, átvették Gárdonyi József szövegrontó módosításait, és csak a legújabb kiadás sajtó alá rendezői, Z. Szalai Sándor és Tóth Gyula állították helyre az eredeti szöveget (Gárdonyi összegyűjtött műveinek sorozatában). Mivel maga a szerző is többször átdolgozta, javítgatta regényét, az életében utóljára megjelent, 1913. évi kiadást tekinthetjük véglegesnek; ezt a legérettebb változatot közli az új kiadás — éppen fél évszázad után végre újból a hiteles eredetit.

KRITIKA címmel új, havonta megjelenő folyóiratot indított az Irodalomtörténeti Intézet, az Irodalomtörténeti Társaság és a Magyar Írók Szövetsége. A folyóirat célja, hogy az irodalomban, a különböző tudományágakban és a művészetekben felvetődő eszmei és esztétikai problémákon túl az élet minden vitára és bírálatra indító jelenségéről elemzően szóljon, nemcsak frókhöz, irodalomtörténészekhez és tudósokhoz, hanem — és elsősorban — a tudomány és az irodalom közvetítőihez, tanárokhoz, könyvtárosokhoz, egyetemi hallgatókhoz.

ELSÜLLYEDT IRODALOM!*

A Petőfi Irodalmi Múzeum egyik legnagyobb termében a mártír írók emlékeit gyűjtötték össze. Ügyetlen amatőrfényképek, novellák, versek rojtoszélű halvány gépiratai a gyakorlatlan ujjak megnevezhetetlen szomorúságú betűhibáival, silány nyomdákban kikérült vékonyka kötetek, egy-két szegényes meghívó szerzői estre: ennyi maradt egy sokat ígérő nemzedék után, bevégzett életművek, az irodalomtörténet lapjain kiérdemelt fejezetek helyett sietős és kegyetlen távozás nyomai, mely megkezdetett kéziratok mellől, kopottas otthonokból vagy a hónapos szállás rideg szobáiból szállította el őket a korai halálba.

Ezt a képet idézi fel előttünk Pándi Pál könyvének olvasása. „József Attila harminckét éves korában halt meg. Radnóti harminchét, Lukács László harmincnyolc, Salamon Ernő harminchat, Gelléri Andor Endre harminchat éves korában. Meghalt? Nem pontos ez a kifejezés. Elpusztult, éhen halt, agyonveretett, öngyilkos lett: a forradalmi magyar szellemiségnek ezeket a képviselőit alkotó életük délelőttjén kaszálta le a fasizmus. Zsigmond Ede huszonnyolc, Vető Miklós huszonöt, Berkó Sándor huszonhat, Salamon Ferenc alig huszonnégy éves volt, amikor elpusztították. Jeltelen sírjuk nagy lehetőségei temetője lett...”

Pándi Pál e szomorú sorsú — először kiirtott, azután elfelejtett — nemzedéknek szentelte könyvét. Két tételt kívánt bizonyítani. „Az egyik: József Attila nem pusztaságból hirtelen kiemelkedő hegypórási, hanem hegyvonulatból magasba nyúló csúcs, felső pontja egy politikai mozgalom irodalmának, egy mozgalomnak, amelynek előzményei vannak és folytatása van, jelentős írói életművekben is. A másik: ez a felszabadulás előtti kommunista irodalom, amelynek nemcsak mártírjai, hanem ma is élő részesei vannak szép számban, irodalomtól túlmutató érvénnyel jelzi, miként hatottak a szocializmus eszméi már 1945 előtt is, s hogy a magyar szellemi életben viszonylag mily erős gyökerei voltak már ekkor, a példátlanul kedvezőtlen körülmények között is, a kommunista gondolatnak.”

A mártír-nemzedék, melynek irodalomtörténeti elismertetését Pándi célul tűzte ki, természetesen nem volt egységes. „Látunk közöttük kommunistákat, az illegális mozgalom olyan íróharcosait, mint Földes Ferenc, Lukács László, Salamon Ernő; szociáldemokratákat és a szocializmus felé lépdelő fiatalokat, mint Berkó, Zsigmond, Vető Zsigmond; s látunk olyanokat is, akik csak életük egy szakaszában álltak közel a mozgalomhoz, mint Gelléri Andor Endre, Forgács Antal. Volt köztük, akit osztályélménye, szociális helyzete közelített a mozgalomhoz. Volt, akit a fajüldözés tett fogékonyvá a szocializmus iránt, s voltak, akiket intellektuális felismerések vonzottak a marxizmushoz.” De valamennyien egyek voltak az ellenzékiességben, a fasizmus elutasításában, s a fiatal költők abban is, hogy többségük József Attila lírájára figyelt.

Művészi értéküket illetően Pándi nem esik túlzásokba. „Senki sem állíthatja, hogy Lukács László vagy Salamon Ernő vagy a felsorolt többiek formaművészete a szocialista irodalom belül elérte a tökélynek és gazdagságnak azt a rangját, amit Babits vagy Kosztolányi kiküzdött a polgári irodalom belül. És senki sem kívánja az irodalomtörténetnek olyan értelmű revízióját, aminek következtében elsikkadna — például — Babits sokágú tevékenysége, irányító szerepe az irodalmi életben, vagy partvonalra szorulna a népies írók tévelygésekben és érényekben egyaránt jelentős munkálkodása.” Csupán arról van szó, hogy világosan lássuk: e bősodrú, széles áramlatok mellett kialakult egy sokszoros ellenállással küzdő, olykor bűvópatak-létre kényszerített szocialista irányzat is, melyet kitagadni a fejlődéstörténetből elfogult ítélezés, a tények meghamisítása volna.

Két figyelemfölkeltő, vitatkozó cikkben kívül három portrét tartalmaz Pándi kötet: Lukács Lászlóról, Zsigmond Edéről, Salamon Ernőről.

Lukács László (1906—1944) nagyműveltségű, intellektuális költő volt. Hivatali robotja, fontos pártmegbízatai teljesítése közben írta költeményeit, könyvterjedelmű tanulmányát, készítette verses és prózai műfordításait. A *Nyugat* lírikusainak hatására kialakított formanyelvét alkalmassá tette a szocialista eszmék hirdetésére. A gyilkos bori munkatábor végzett vele. Utolsó útjára a *Buda halálát* vitte magával.

Zsigmond Ede (1916—1944) pesterzsébeti proletárok gyermeke volt. Tanári diplomát szerzett, de csak házitánító lehetett belőle. Egyetlen verseskötetének, melyet életében kiadhatott, címe (*Elszántan és szelíden*) jól jellemzi költészetének két fő tulajdonságát: a bátor antifaszista kiállást és a szemlélődő líraiságot.

* Pándi Pál: *Elsülyedt irodalom? Szépirodalmi*, 209 old. 6,20 Ft

Salamon Ernő (1907—1943) az erdélyi magyar munkásosztály költője. Pándi érdekes párhuzamokkal bizonyítja művészi rokonságát József Attilával. Egyik versét Salamon Ernő így fejezi be:

*És menjetek. Te délnek, ő keletnek,
süvölteni a széles tereken!
Csapj fel sírásnak, csapj fel üzenetnek:
Gyilkol a börtön! Jaj! Közkegyelem!*

E sorok József Attila *Szocialisták* című korábbi költeményének nyilvánvaló hatását mutatják. De olyan eset is akad, ahol Salamon Ernő megelőzi nagy kortársát. „Az éjszaka már elaludt — alszik a széken a ruhám” — írja 1935-ben; József Attila közismert hasonló sorai az *Altatóban* későbbi keletűek. Salamon Ernő a költészetet a munkásfelszabadítás szolgálatába állította, s haláláig bízott az ügy diadalában. 1943. február 27-én, Ukrajnában, egy olasz katona gyilkolta meg. Egyik utolsó írásában, szellemi végrendeletében e szavakat olvashatjuk: „Nem várok elismerést az utókor-tól. De megkövetelem, hogy elhiggyék nekem: nem volt hányattatásban is harmonikus életemnek egy pillanata, hogy elveszítettem volna hitemet az emberi felszabadulás lehetőségében... Én hittem abban, hogy megteremtődik a munka és megbékülés világszabadsága!”

— 7

IVO ANDRIĆ*

Egyik meséjében az eltévedt bárány a farkassal találkozik. Végös kétségbeesésében táncolni kezd, s mozdulatának szépsége elbűvöli a farkast, a művészet hatalma ellen a vérengző fenevad sem tud védekezni. Mélyértelmű jelkép, Andrić számára azonban a művészet mindig az igazságból sarjad; „az igazság kérlelhetetlen vizsgálja alá kellene vetni mindent, — mondhatja egyik novellájának hősével — amit valóságosnak és igaznak tekintünk, de lényegében sem az egyik, sem a másik”. Minden munkája e kérlelhetetlen vizsgáló próbatétele, József Attila intelmét juttatva eszünkbe: Az igazat mondd, ne csak a valódit.

Andrić módszere a valódi igazsághoz vezető úton az első pillanatban merőben különlegesnek tűnik: szálkás mondatai, sallangtalan stílusa, s előadásának szenvedélytelensége már az első sorok után arra figyelmeztet, hogy ez az író csak elmondani akar, egyetlen célja, hogy minél teljesebben mutassa be a valóságot, a többit az olvasóra bízva. Ezért vállalja tudatosan a régi krónikairók szerepét, s legnagyobb művei voltaképp alig nevezhetők regénynek, a szó európai értelmében, inkább egymásba fonódó elbeszélések, s csak a szereplők egymásba kapcsolódó sorsa teremti meg az epikus egységet.

A modern regény visszatérő problémája az idő. Proust az emlékezéssel, Virginia Woolf — elsősorban az Orlandóban —

játékos ötlettel oldja fel az idő problémáját, Thomas Mann pedig a Varázshegy egyik jelenetében az időtartam filozófiai magyarázatát keresteti Hans Castorppal. Andrić időszemlélete az egymás mellettiséget jelenti; az egymás nyomába lépő

* Ivo Andrić válogatott művei I—IV. köt. Forum, Novi Sad — Európa.

szereplőkkel érzékeltet éveket, évszázadokat. Számára az idő folyamat, melyben nemzetdékek sorsa vonul el. Egyik legszébb könyvének, a *Híd a Drinán* címűnek, igazi főszereplője is maga az idő, amelyre ágyazva emberi sorsok követik egymást, s érezzük, hogy a történet árad tovább, mint maga a folyó, a regény két időhatárán túl is.

Andrić végeredményben novellista, de ezek az elbeszélések nem férnek el a hagyományos keretben; Maupassant, vagy Csehov komponáló szigorúsága egyaránt távol áll tőle. Novelláinak partjai elmosódnak, mert maga az emberi sors érdeklí, s minden elbeszélését az epikus vagy lélekzetével kezdi. Ábrázolásmódja ezért horizontális és vertikális egyszerre; az egymást követő sorsok szétfeszítik az elbeszélés határait, a pontos és határozott lélekrajz pedig az emberi cselekedetek indítékait tárja fel. Itt keresendő Andrić művészetének újszerűsége, melyet legjobban talán *A kisasszony* című, bár távolról sem legnagyobb alkotása példáz. Magát a cselekményt rögtön az első mondatból megtudjuk: „1935 február havának utolsó napjaiban a belgrádi újságok hírt adtak arról, hogy a Stiska utca 16/a számú házban halva találták a ház tulajdonosnőjét” — néhány sorral alább pedig azt is megtudjuk, hogy bűncselekmény nem történt. Ez a szűkszavú rendőri jelentés elegendő Andrićnak ahhoz, hogy egy zsu-gori vénlány lélekrajzát két nemzedék történetévé szélesítse. S még itt, ebben a modern történetben is, visszatér az andri-ći életmű központi témája, a kereszténység és az iszlám, az európai és keleti világszemlélet és életérzés vizsgálata. Mert Andrić elsősorban azt akarja bemutatni, hogy a bosnyák élet tarkasága — nyelvben, vallásban, szokásban, kultúrában — Európa szellemi határvonalát jelentette. Az európai kultúra és az Európán-kívüliség találkozik itt, s ennek nagyméretű epikus ábrázolása két legnagyobb műve, a *Vezírek és konzulok* és a *Híd a Drinán*, legtömegebben pedig egy kis remekmű fejezi ki ezt, *Az elátkozott udvar*, mely talán szerkesztésmódjára is legjellemzőbb. Az idő, Andrić életművének igazi főszereplője, mint a valóság része jelenik meg itt; Petar atya és Kamil, Tehar pasa fia, két világszemléletet pél-

dáz, s mögöttük pontos körvonalat kap az időből kilépő Dzemser herceg, akit a magyar történelemből is jól ismerünk. *Az elátkozott udvar* sűrítve mutatja be Andrić sajátos alkotó módszerét, amely egyaránt jelenti a pontos lélekrajzot, s az idő-érzékeltetés újszerűségét, a tartam és folyamatosság egységét.

Művészi útja sok szempontból szokatlan. Írói pályáját a börtönben írt prózai költeményekkel kezdte, s első igazi sikerét 1920-ban egy novellás könyv hozta meg, az *Ali Gyerzelez útja*. Nem sokkal később diplomáciai szolgálatba lépett, s csaknem két évtizedig csak néhány novella adott hírt Andrićról. Az igazán nagy műveket a második világháború éveinek teljes visszavonultságában írta, ekkor alkotta a *Vezírek és konzulok*, a *Híd a Drinán* és *A Kisasszony* című regényeket; valamennyi 1945-ben jelent meg. Ezek az évek jelentik a folyamatos alkotómunka kezdetét. Népszerűségét is ezektől az évektől lehet számítani, s ebben talán nekünk, magyaroknak is van némi részünk. Elsősorban Csuka Zoltáné, a jugoszláv irodalom régi kiváló tolmácsolójáé az érdem, ki Andrić műveinek legnagyobb részét átültette magyarra. A *Híd a Drinánra* Nyugaton épp a magyar kiadás után figyeltek fel.

A Nobel-díj nemcsak a hírnevet jelentette, hanem azt is, hogy Jugoszlávia és a Balkán irodalma Andrić-csal és másik jelentős kortársával, a horvát Krležával, a világirodalom részévé válhatott. Évekkel ezelőtt Londonban megkérdezték tőle, milyen érzés egy kis nemzet, egy ismeretlen nyelv írójának lenni. Andrić egy gyerekkori emlékekkel válaszolt: „Beteg volt nálunk a háznál, s anyám elszaladt velem a postára, hogy orvost hívjon a közeli kisvárosból. Jóideig hallózt a kagylóba, majd döbben felém fordult: Látod torkomszakadtából kiáltozom, én jól értem őket, azok meg egy szavamat se hallják.”

Andrić szava ma már messzehangzik a világban, s méltán, mert ez a kivételes művész korunk legnagyobbjai közé számít. Ezt bizonyítja az életművét összefoglaló négykötetes magyar nyelvű kiadás is, amellyel a 70 éves Nobel-díjas előtt tisztelgett a Novi Sad-i Forum kiadó.

C s á n y i L á s z l ó

SZÜLŐKNEK A NEVELÉSI TERVRŐL címmel tájékoztató könyvecskét adott ki a Magyar Nők Országos Tanácsa. A kiadvány rövid összefoglalásban ismerteti az általános iskolákban idén bevezetett nevelési tervet, majd foglalkozik a szülők és a család ezzel kapcsolatos tennivalóival. A szülők számára kiadott könyvecske összekapcsolja, egységesíti a szülői ház és az iskola munkáját. Jó, ha a könyvtárak is beszerzik és ajánlják.

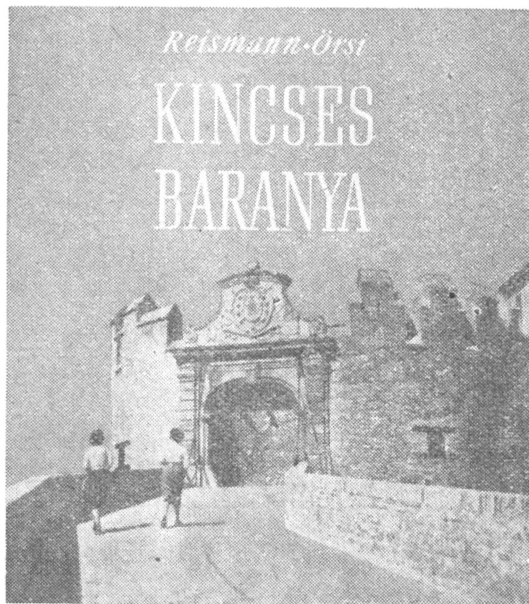
KÖNYVEK BARANYÁRÓL

Losonczy István híres könyve, a HÁRMAS KIS TÜKÖR, amelyből majd egy századon át tanítottak földrajzot, történelmet az alsófokú magyar iskolákban, s amely a „gyenge elmékhez alkalmaztatott módon a nemes tanulóknak summásan, de világosan” fejezetenkint rövid kis versikékben foglalta össze a legszükségesebb tudnivalókat, így ír Baranyáról, „a Duna melléki kerületek közül” utolsónak tárgyalva a megye földrajzát:

*Baranya vármegye vagyon utoljára,
Melly igen áldott föld termékeny voltára.
Itt Péts, Pétsváradja, Harsány, Siklós vára,
S Moháts, hol népünknek lőn egykor nagy kára.*

Losonczy István előtt és után, akik csak megfordultak az országnak ebben a déli csücskében, sokan adhattak igazat az egykori ceglédi rektor dőcögő rigmusának: „igen áldott föld termékeny voltára...” S nem éppen az írók vallhattak-e mindig a legszebben, a legmaradandóbban egy táj képéről, embereinek életéről, szokásairól, történetéről? Janus Pannoniustól Babits Mihályig sorolhatnánk azoknak a nevét, akik maradandó sorokban örökítették meg a baranyai táj szépségét, versben, regényben, útirajzban vallottak e tájhoz fűződő emlékeikről, képekről, hangulatokról, gondolatokról, amelyeket e táj szemlélete idézett föl bennük. Amikor pár évvel ezelőtt PÉCSI MŰZSA címmel szemelvényekkel illusztrált könyvet írtam arról, hogy mit adott Pécs és Baranya a magyar irodalomnak, illetőleg, hogy hogyan tükröződik e táj a magyar írók műveiben, igen nehéz volt a választás a rendelkezésre álló sok szép dokumentum között.

De Baranya ma sem kevésbé ihletadó forrása az íróknak, mint volt a múltban. Ez a keleten a Dunától, északról a Völgyégtől, délről pedig a Drávától határolt tájegység ma az egyik legérdekesebb folt az ország térképén. Mediterrán éghajlata már kicsit Itáliára emlékeztet; sűrű és mozgékony lakossága még a nagyobb községeknek, járási székhelyeknek is városias külsőt kölcsönz. Az emberek jól élnék; azt mondják, az országban itt a legmaga-

sabb az átlagkereset. A különféle nemzetiségek szerencsés és békés keveredése minden újra fogékonnyá, érzékennyé teszi az embereket; ahogy a Mecsekre támaszkodó, délre néző tájban, úgy az itt élő emberekben is van valami nyíltság, kíváncsiság, kitérültség; a hagyomány és a jelen is szerencsésen ötvöződik. Új gyárkémények és aknatornyok emelkednek, de alapozásukkor az ásó kelta és római sírokat bolygat meg.

Nemcsak a föld mélye, az itteni szellemi élet is meglepetéseket tartogat. A Pécsről és Baranyáról szóló, Pécssett és Baranyában a közelmúltban kiadott könyvekről, főleg ismeretterjesztő kiadványokról, a *Könyvbarát* hasábjain már beszámoltam (*Baranyai kiadványok*, *Könyvbarát* 1958. 12. szám; *Könyvek Baranyából*, *Könyvbarát* 1960. 10. szám). Ezúttal azokról a legújabb, főleg szépirodalmi munkákról szólok, amelyek fővárosi kiadóknál láttak napvilágot, s így jobban hozzáférhetőek. Természetesen a tanács, az idegenforgalmi hivatal stb. kiadásában ma is megjelennek ún. helyi kiadványok, ezek közül egyik-másik — mint például a négy kitűnő pécsi újságíró közös vállalkozásából született VÁROS A MECSEK ALJÁN című riportkötet, vagy a JANUS PANNONIUS MŰZSEUM FÜZETEI című sorozat — nagyobb figyelmet is érdemelne. Az egyetlen szempont, ami a mostani vizsgálódásunkkor bemutatott könyveket ösz-

szefüzi, az, hogy az elmúlt években, országos kiadóknál jelentek meg, s Pécsről és Baranyáról szólnak. Így természetesen az itt élő írók művei közül is csak azokat említjük, amelyek baranyai vonatkozásúak, viszont beszélünk azokról, amelyeknek szerzői nem itt élnek, ha művük e tájtól nyert ihletet. Más kérdés, hogy ezek többnyire olyan írók, akik valaha itt éltek, innét származtak el.

„Igazi otthonomnak mindig Pécsét és Baranyát éreztem s ha körülményeim engednék, ott telepednék meg, mint a tékozló fiú visszatérvén testben is oda, ahová lélekben végképpen visszatértem” — írta *Kodolányi János* egy levélben, több mint húsz esztendővel ezelőtt. A vallomás igazolására Kodolányi számos művét idézhetnénk. Ezúttal csak két legutóbb megjelent művét említjük: nagy családregegyének — mely rejtett, áttételes önéletrajznak is tekinthető — első kötetét, a **BOLDOG BÉKEIDŐKET**, és a folytatásnak számító **VÍZVÁLASZTÓT**. (Ez utóbbiból írta *Békák tava* című drámáját.) A *Vízválasztó* Baranyában, az Ormánságban játszódik, akkor, amikor az első világháború után szerb megszállás alá került ez a terület, a megye északi részében viszont a Magyar Tanácsköztár-

cselekmény színhelye alig tenyérnyi terület, annál nagyobb azonban az ábrázolás mélysége és intenzitása. A magyar vidéki úri életnek balzaci keménységű és hitelességű, leleplező erejű rajzát adja a regény, bemutatva ugyanakkor az ormánsági népet néprajzi hitelességű képét is. Kodolányi nemrég valóságosan is visszatért oda, ahová lelkében mindig visszavágyott. Uti élményeiről, legfrissebb baranyai benyomásairól, a maiaknak a régiekkel való szembesítéséről a *Kortárs* 1961. évi decemberi számában hosszabb tanulmányban számolt be **MÁSODIK BARANYAI UTAZÁS** címmel. Ezt, valamint első, még a harmincas években írt ormánsági, baranyai tárgyú riportjait, cikkeit most a *Magvető* könyv alakban is megjelentette.

Baranyából indult el — s egyik baranyai helység nevét vette föl — *Sásdi Sándor*. Hosszú ideig volt pécsi újságíró, majd a fővárosba költözött. Régi és új regényei cselekményéhez szívesen választja színhelyül a baranyai tájat, a mecseki falvakat. A **HARMADIK ELMEGY** című regénye egy szokatlan, a múlt paraszti élet környezetében játszódó szerelmi háromszög története.

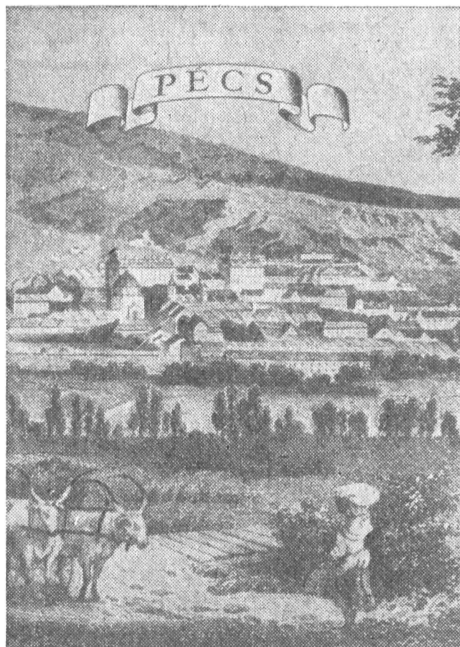
Szinnyei Júlia még Pécssett élt, amikor első regénye, a **SZÓLÓBOSZORKÁNY** 1958-ban megjelent. Azóta Budapestre költözött, szinte minden évben új kötete lát napvilágot (*HAJNAL, ÖREG MANDULAFÁK, NYOLC LÁTOGATÓ* stb.). Legutóbb egy időben két ifjúsági regénye (*A KÉKFEDELŰ FÜZET, FELHŐTLEN ÉG*) és egy, a felnőtt olvasóknak szánt könyve jelent meg (*ÁTOK*). *Szinnyei Júlia* igen népszerű és olvasmányos író, érdekes cselekményszövés, csevegő előadásmód, élethű figurák teszik kedvelté műveit. Ami még közös ezekben a regényekben, az, hogy szinte kivétel nélkül az író ifjúságának színhelyén, a regényekben Püspökbányának nevezett Pécssett játszódnak. „A régi Püspökbánya külterki utcái olyan egyformák, hogy az idegen akár el is tévedhetne bennük. Alacsony házakkal határolt sikátorok ezek, köves járdájuk alig fél méter széles. Meredeken kapaszkodnak a hegy felé, mely a dunántúli város mögött emelkedik...” — így kezdődik az **ÖREG MANDULAFÁK** című, három öregasszony kanyargós életútját elbeszélő regénye. A pécsi, pécskörnyéki bányatelepek díszletei között játszódik az **ÁTOK** cselekménye is, egy kispolgári körben nevelt leány magaratalálásának, öntudatra eszmélésének története.

Nagy sikert aratott ifjúsági regény a szintén Pécsről elszármazott író, *Gergely Márta* immár második kiadást ért könyve, *A MI LÁNYUNK*. Arról számol be, hogy mit érzékel a világból egy vi-

A Széchenyi tér a dzsámival és Hunyadi János szobrával (Foto Reismann)

saság után frissen uralomra került ellenforradalom rendezkedett be. A regény aprólékos, részletező, ún. mikro-realizmussal mutatja be az itt élő emberek életét, középpontba állítva egy fiatalember öntudatra ébredésének, családjával való szakításának szenvedéllyel, indulatokkal fűtött drámáját. A hétszáz oldalas regényben ábrázolt idő alig pár hónap, a

déki kislány, a tizenkét éves Jakab Zsófi 1918—19 fordulóján? Nemcsak a könyv első kiadásának címlapján, hanem a regény sorai között is felismerhető a háború alatti Pécs.

Az elmúlt tizenöt évben nőtt várossá a hajdani kis baranyai bányászfalu, Komló. Várossá alakulásának folyamatát, az emberek éltkörülményeinek, az emberi viszonylatoknak változásait a gyorsított film ritmusában figyelheti meg itt az író. Mindezideig mégis kevés vállalkozó akadt, aki ezt a szemünk előtt játszódó folyamatot, ezt a nagyon mai és életszerű jelenséget művészi eszközökkel megörökítette volna. Az úttörő vállalkozásnak kijáró megbecsüléssel kell ezért számontartanunk a pécsi *Kende Sándor* kisregényét, a **TESTVÉREK**et, mely egy komlói üzemi életének keretei között néhány árva, ott-hontalan ipari tanuló közösséggé szerveződését mondja el. A szociográfus irodalom legjobb hagyományait követi *Tardos Tibor*, amikor **TÜCSÖK** című, első pillanatra vegyes műfajú, a riport és a novella eszközeit vegyítő könyvében — (azóta film is készült belőle), egy, az Alföldről Komlóra szakadt parasztcsalád megtelepedésének és további sorsának történetét mutatja be.

A Baranyáról szóló s az utóbbi időben megjelent különféle útikönyvek, útikalauzok közül kiemelkedik a *Reismann János* és *Órsi Ferenc* közös vállalkozásaként létrejött **KINCSES BARANYA**. Reismann készítette a táj változatos színeit, a

baranyai emberek gazdag életét bemutató másfél száz fotót, a lírai hangú kísérőszöveget pedig *Órsi* írta. Kép és szöveg nem egymás illusztrációi, hanem önálló értékű alkotások; szerencsésen fonódnak egybe, s együttesen vallanak „kincses Baranya” múltjáról és mai életéről. Nemkülönben szép és művészi fotókat találunk a **PÉCSI KÉPESKÖNYV**-ben is, kár, hogy az író-kalauzt itt hiányolnunk kell. Mindkét könyv fénykép-anyagának közös tanulsága, hogy a részben jellegtelen, részben kopott, agyonismévelt beállításokat — az új, hasonló vállalkozásoknál — újakra, szellemesebbekre kell kicserélni.

Pécsről és Baranyáról, a táj múltjáról, történetéről, és mai életéről a közelmúltban számos tudományos mű, értekezés, tanulmány is megjelent. *Ifj. Kodolányi János* könyvében — főként saját kutatásai alapján — az Ormánság tárgyi és szellemi néprajzát nyújtja. *Vörös Márton*, a szociográfiai kutatásnak egy sajátos, úttörő és egyéni módszerét használja A **NAGY KÍSÉRLET** című művében. A baranyai munkásmozgalom történetét beszéli el, személyes visszaemlékezései és hiteles dokumentumok alapján *Hajdú Gyula*. Ugyanebből a körből meríti témáját *Lórincz Péter* **VÁLSÁGOK ÉS ERJEDÉSEK** című munkája. A Dunántúli Tudományos Intézetbe tömörült, különféle szakágakban működő tudósok kutatásainak eredményeit — melyek közül ezúttal főleg a helytörténeti vonatkozásúak érdemelnek figyelmet — az intézet évkönyvei tartalmazzák. Pécs és Baranya műemlék értékű épületeiről a Kép-

zőművészeti alap *Műemlékeink* című sorozatának egyes füzeteiben olvashatunk. Ezek a szép kiállítású, gazdagon illusztrált és olcsó könyvecskék kitűnő összefoglalást adnak a siklói várról, Pécs és Szigetvár törökkori emlékeiről, méltó módon reprezentálják azt a nagyarányú és áldozatos munkát, amely ma a műemlékvédelem érdekében folyik.

A táj irodalma, a pécsi és baranyai vonatkozású szépirodalmi vagy tudomá-

nyos-ismeretterjesztő művek után érdeklődő olvasó ezeket a könyveket — igen helyesen — a pécsi megyei és az egyetemi könyvtárban külön gyűjteményben találhatja meg. Addig is, amíg egy helyi irodalmi múzeum erre állandó és méltó otthont biztosít, érdemes lenne alkalmi — például a Janus Pannonius Múzeum keretei között rendezendő helytörténeti — kiállításon bemutatni őket.

T ü s k é s T i b o r

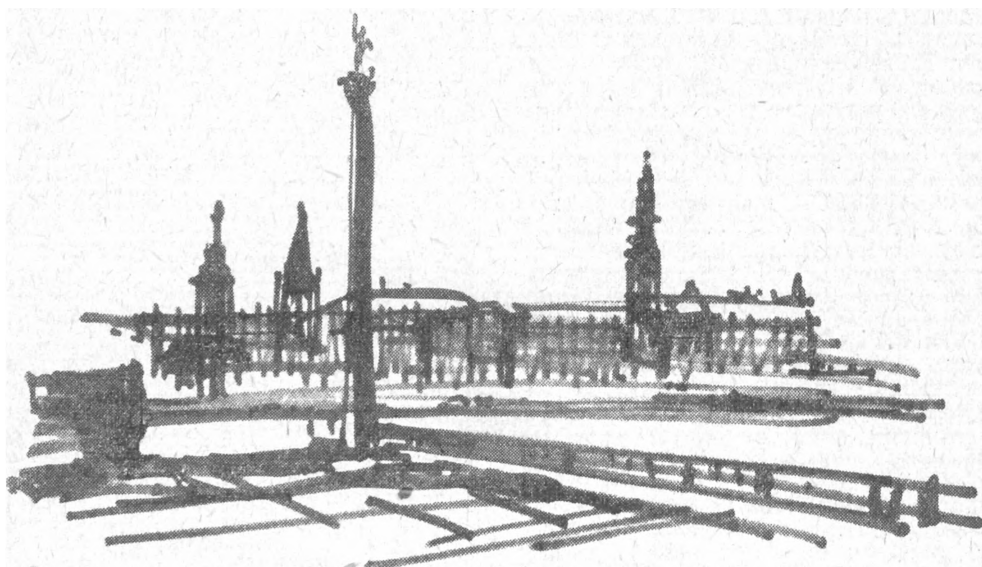
BIBLIOGRÁFIA

Szépirodalom

- Gergely Márta: A mi lányunk Szépirodalmi, 1963.
 Kende Sándor: Testvérek Magvető, 1962.
 Kodolányi János: Boldog békeidők Dunántúli Magvető, 1956.
 Kodolányi János: Vízválasztó Magvető, 1960.
 Sásdi Sándor: A harmadik elmegy Szépirodalmi, 1961.
 Szinnyei Júlia: Szőlőboszorkány Szépirodalmi, 1958.
 Szinnyei Júlia: Hajnal Szépirodalmi 1959.
 Szinnyei Júlia: Öreg mandulafák Szépirodalmi, 1960.
 Szinnyei Júlia: Nyolc látogató Szépirodalmi, 1961.
 Szinnyei Júlia: Atok Szépirodalmi, 1963.
 Tardos Tibor: Tücsök Magvető, 1963.

Tudományos és ismeretterjesztő irodalom

- Dercsényi—Pogány—Szentkirályi: Pécs Műszaki, 1956. (Városképek — Műemlékek)
 Dercsényi Dezső: A pécsi kőtár A Janus Pannonius Múzeum Füzetek 1. szám.
 Értekezések 1961—62. (A Magyar Tudományos Akadémia Dunántúli Tudományos Intézete) Akadémiai, 1963.
 Fülep Ferenc: A pécsi későrómai sír építmények A Janus Pannonius Múzeum Füzetek 2. szám.
 Gerő Győző: Pécs török műemlékei Képzőművészeti Alap, 1960.
 Gerő László: A siklói vár Képzőművészeti Alap, 1958.
 Kodolányi János: Baranyai utazás Magvető, 1963.
 ifj. Kodolányi János: Ormánság Gondolat, 1960.
 Lőrinc Péter: Válságok és erjedések Újvidék, Fórum, 1963.
 Mándoki László: Búsójárás Mohácson. A Janus Pannonius Múzeum Füzetek 4. szám.
 Molnár József: Szigetvár török műemlékei Képzőművészeti Alap, 1958.
 Pécsi képeskönyv Pécs város Idegenforgalmi Hivatala, é. n.
 Reismann János—Orsi Ferenc: Kincses Baranya Műszaki, 1963. (Panoráma).
 Tüskés Tibor: Pécsi muza (Irodalmi szemelvények.) Pécs, 1958.
 Város a Mecsek alján Pécs város Tanácsa Művelődésügyi Osztálya, 1961.
 Vezető a Janus Pannonius Múzeum régészeti kiállításához A Janus Pannonius Múzeum Füzetek 3. szám.
 Vörös Márton: A nagy kísérlet Gondolat, 1960.

Stockholm. Lipták Pál skandináviai vázlatfüzetéből

Könyvismertetések

Ideológiai-politikai művek

Varga Jenő

A XX. SZÁZAD
KAPITALIZMUSA

Kossuth, 207 old. 18 Ft

E könyv írója a Szovjetunió egyik legtekintélyesebb Lenin-díjas — magyar származású — közgazdásza, akinek már több művét ismerhette meg magyar fordításban az olvasó.

Új könyvnek alapléte az, hogy bármilyen hatalmas gazdasági és társadalmi változások mentek végbe a század eleje óta a kapitalizmusban, lényege, legfőbb sajátságai érintetlenek maradtak. A szerző elutasítja azokat a nézeteket, melyek szerint a mai kapitalizmus, a jóléti állam és a válság nélküli termelés törekvései jegyében, gyökeresen különbözik a XIX. század kapitalizmusától, melyet Marx A tőkés tudományos alapossággal elemzett. Varga Jenő a tőkés gazdaság jelen korszakát mint a kapitalizmus általános válságának új, harmadik szakaszát jellemzi. A termelés fokozott koncentrációja lehetővé tette az új technika gyors alkalmazását, a monopóliumok összefonódása a kormányzattal a gazdasági élet tekintélyes részének állami irányítását, megtervezését, a válságok elodázását, a gyarmati országok felszabadulása és tőkés piac bővülését és a tőke kivétel új formáit, a termelékenység növekedése a munkások keresetének emelkedését. Mindez azonban nem szünteti meg a kapitalizmus súlyos ellenmondásait, a tőkés uralkodó osztály és a munkásság érdekellentétét, a fejlett és a fejletlen országok életszínvonalá közt tátongó különbséget és mindazokat a politikai feszültségeket, melyek a tőkés világot állandó nyugtalanságban tartják. E körülményekből vonja le a szerző fejtegetései végkövetkeztetését: „Mindebből láthatjuk, hogy a szocialista világ és a kapitalista világ mechanikus összehasonlítása a lakosság száma, a terület nagysága vagy a termelés mértéke alapján — amint ezt a kapitalizmus védelmezői teszik — teljesen alkalmatlan a két társadalmi rendszer erőinek összemérésére.”

Varga Jenő népszerű munkának szánta könyvét, nem zsúfolta tele adatokkal, statisztikai táblázatokat csak a legszükségesebb mértékben közöl, előadásmódja minden figyelmes újságolvasó számára érthető.

— ny —

Szépirodalmi művek

Tömörkény István

MUNKÁK ÉS NAPOK
A TISZA PARTJÁN

Szépirodalmi, 542 old. 37 Ft (Törzsanyag)

A Szépirodalmi Könyvkiadó 1956-ban indította meg Tömörkény István összegyűjtött műveinek sorozatát. E klasszikus rangú írónak nagyon sok írása kallódott régi hírlapokban, ezeket fáradságos munkával Czibor János kutatta fel, lehetővé téve, hogy a korábbiánál teljesebb képet kapjunk Tömörkény elbeszélőművészetének gazdagságáról. Hat kötet telt meg csupán a szépirodalmi alkotásokkal: A tengeri város (1885—1896), A Szent Mihály a jégben (1897—1900), Új bor idején (1901—1904), Hajnali sötétben (1905—1910), Barlanglakók (1911—1913), Öreg rekruták (1914—1915) és A kraszniki csata (1916—1917). A sorozat befejező, hetedik kötete Tömörkény újságcikkeit, riportjait, néprajzi értekezéseit tartalmazza Péter László gondozásában és alapos kísérő tanulmányával.

Tömörkény írásművészetében nincsenek éles műfaji határok: elbeszélései többnyire szociográfiai jellegű megfigyelésekből nőnek ki, néprajzi munkáit, riportjait viszont írói látásmód formálta esztétikai értékűvé. Az olvasó tehát ebben a kötetben is irodalmat kap.

A szegedi munkásemberek élete, a nagy alföldi város tanyavilága, „a kintvaló nép” volt Tömörkény ihletője; a furcsa nevű, leleményes szavú és nehéz sorsú Halbör Förgeteg Jánosok és Bukocza Tanács Ignácok közé járt ki élményért, itt kereste és találta meg, ami tudós megörökítésre és művészi ábrázolásra méltó. Nem sajnálta a fáradságot, egy-egy babonás eset, Mária-jelenés vagy halottlátás földérintése végett egy napi járóföldnyire is elszekerezett, és hosszú órákat töltött a Tisza partján, hogy kihallgassa a hajósok beszédeit. Eleinte inkább csak kuriózumokat gyűjtött, de

amint egyre mélyebben tekintett be a paraszti életbe, magára vette minden gondját-baját, és tapasztalatait bátor cikkekben adta át a nyilvánosságnak (A mag, Hó a város végén, Kis csavargók, Keserű parasztok, Keserű cselédek stb.). Didergő boglyalakókról, üldözött nazarénusokról, öngyilkos béresekről írt; „nagyon szomorú dolgok ezek — fűzte hozzá egyik riportjához —, de épp azért kell róluk beszélni, mert oly igen nagyon szomorúak.” Ezek a szomorú írások Tömörkény népszerűségének bizonyítékai, de népszerűtetéről vallanak azok a munkái is, amelyekben a paraszti szokások (lakodalmom, farsang, szüret, gyerekjátékok stb.) vidám jeleneteiről szól tudós alapossággal és mindig művészen.

— c s —

Remenyik Zsigmond

ÉSZAKI SZÉL

Magvető, 283 old. 16 Ft (Ajánlott)

Remenyik Zsigmond a bűntudat írója. A lelkiismereté, amely fölismeri a bűnt. El is indítja hőseit a jóvátétel útján, hogy aztán a körülmények, az embert megülő tehetetlenség, vagy a benne lapangó szenvedélyek végül mégis menthetetlenül a pusztulásba döntsék őket.

A most második kiadásban megjelent „Északi szél” című művét az író a kaland-, bűnügyi- és a lélektani regény hármas szálából szötte, anélkül, hogy bármelyik is uralkodóvá válék. A szerző maga is darabokra tépettnek és szétziláltnak nevezi regényét. A kérdések csupán felvetődnek, s a cselekményt a szerző nagy vonásokban adja elő anélkül, hogy bármire is megnyugtató választ kapnánk. Miért nem tud Toncsi szabadulni az öt bectelen módon kihazsnáló, elzüllött Konrád Ödöntől, miért öli meg utóbbi végül is a lányt? Mi szabaddítja el az alvilági szenvedélyeket, a gazdagodás gátlástalan vágyát testvéreből, Konrád Viktorból, s miként válik belőle országokra szóló vállalkozó? Miért bukik el újra meg újra, s végül miért is verik agyon kisstílű szélhámoságok miatt?

A fentiekben tulajdonképpen el is mondtuk a regény tartalmát, amely egy gyilkosság körül forog. A gyilkos Konrád Ödön börtönbe kerül, éveken át ott snylódik, testvére pedig Dél-Amerikában próbál szerencsét. Öccse bűne őt is elkíséri, noha magához a bűntényhez nincs köze. Gazdag ember lesz. Hazalátogatva a megölt Toncsi tehetetlen és részben ütődött hozzátartozóit segíti. Közben azonban szédítő karrierje rajzolódik a lapokra, bukásokkal, újrakezdésekkel, míg

gátlástalan kapzsiséga miatt végleg el nem bukik. Ehhez már a megcsalt kisemberek ökölcspásai csak a záróakkordot szolgáltatják. A magyarázat, amit az író Konrád Viktor szájába ad, nagyon kódos: „nem szabad megszegni az ősi törvényeket”. De mik ezek az ősi törvények? Hogyan tarthatná meg őket az az ember, akit — az író szerint — a „világ szemétdombja” vesz körül?!

Súlyos terhektől roskadozik Remenyik Zsigmond világa. S noha az író az intellektuális fegyelem páncélatába öltözik, a szereplők lelke mélyén „boszorkányszombatok főzött főtusza” kavarnak, idézhetnének Baudelaire Goyáról írott sorait. Ez az írói stílus szándékosan kerül minden dísz, látszólag minden érzelmi hatást, noha helyenként meleg hullámokkal is elárasztja és fogvatartja az olvasót, akit a fogalmazás henyeségei és magyartalanságai nem egyszer zökkentenek ki hangulatából. E henyeségeket méntességképpen sem minősíthetjük a szerző „stílusát meghatározó” sajátosan „egyéni” jegyeknek, mint azt a fülszöveg teszi.

Remenyik könyvét azoknak ajánljuk, akik érdeklődnek az 1930-as évek válságokkal terhes, a vadságig könyörtelen délamerikai életformája iránt.

Szij Rezső

Török Gyula

A ZÖLDKÖVES GYŰRŰ

Szépirodalmi, 237 old. 6 Ft (Ajánlott)

A regényírók nagy művei általában az érett kor termékei. Török Gyula (1888—1918) epikai tehetségére jellemző, hogy 24 éves fejjel írta meg remekművét, „A zöldköves gyűrű”. Korai halálával egyik legjelentősebb és még nagy ígéretekkel adós modern elbeszélőnk hallgatott el.

A könyv éles, hiteles képet ad a hatalma utolsó, csalóka, Tisza Kálmán-i ívelésében tetszelgő, de már vesztét érző dzsentrí pusztulásáról. Török Gyula is elszegényedett középnemesi család fia, belülről nézi osztályá s zetesését, emberileg lírai számalommal, de erkölcsi és társadalmi ítéletben könyörtelenül. Regénye szerkezetében és színezésében a múlt század magyar klasszikusainak romantikus vonalát követi, de a lélektani és társadalmi törvényszerűség érzékeltetése tekintetében a mai fokozottabb igényeknek is mesterien megfelel. Két vagyonát vesztett, régi család egy nemzedékének összefonódó történetét beszéli el. Főalakjai: egy rangrejtve élő, leszegényedett, kedélybeteg arisztokrata, egy kispolgári származású, agyonművelt és sznob nő és egy idős, józan dzsentríasz-

szony, aki kormányozza a nagy családot és igyekszik megmenteni a vagyont roncseit, s a látszatot. A háttérben pedig egy asszony árnya kísért, kit a hitvesi hűség és a szerelem konfliktusa öngyilkosságra vitt. A talajukat vesztett alakok sorsának egymásbafonódása csak sietteti végzetüket. A halál fonák egyéniségüket jellemző módon éri őket. Áldozatuk a három elárult gyermek, kiknek panaszai megdöbbentő negatív képét adják az osztály önámító hazugságainak és betegesen felelőtlen életérzésének. A regény végefelé egyre jelképesebbek a sorok. A legdrámaibb a mostohaanya ábrázolása, aki elhagyja a gyermekeket, hogy visszaszerezze számukra az ősi vagyont. És amikor a sárga periratok kötegei, a régi perek útvesztői közt megtévelyodik, az olvasó érzi, hogy átokká válik a múlt.

Török Gyula a múlttól a jövőnek írt. Kortársainak zöme visszariadt mondanivalóinak súlyától. A történelmi középsztyály pusztulásáról adott kép mélyén ott borong a történelmi Magyarország szététesésének jóslata is.

Az általánosan elismert mű nem szorul ajánlásra. A mozgalmas olvasmányok kedvelője nemes szórakozást, a súlyosabb írók barátja pedig elmélyülést fog benne találni.

Birkás Géza

Timár Máté

SZÓRTARISZNYA

Magvető, 316 old. 21 Ft (Törzsanyag)

Alig hat éve, hogy az olvasó először találkozhatott Timár Máté nevével, s azóta kötetek száma hétre szaporodott. Szembeötlő írói termékenysége nem is olyan meglepő, ha visszaemlékezünk jelentkezésére az irodalmi életben. Amikor első regénye, a „Majoros Ádám krónikája” megjelent, a kritikából egységesen kicsendült az érett írói egyéniségnek szóló elismerés. „Író született” — ezzel a tömör és sokat sejtető megállapítással kezdte egyik recenziója a szerző bemutatását. Gyorsan szaporodó kötetekben színvonalcsökkenés nélkül tartósodtak az erőteljes vonású írói egyéniség markáns jegyei: a széles sodrású, epikus cselekményvezetés, a vérbő megjelenítési erő és a szociográfikus látásmód. Makacsul megőrizte ugyanakkor jellegzetes stílusbeli modorosságait is: az erőltetett túlcifrázottságot, a néha parttalanul áradó képi hömpölygést, vagy a véget érni alig akaró körmondatok alkalmazását. A Szórtarisznya éppen azzal válik fontos állomássá Timár Máté pályáján, hogy újra és újra igazolt írói erényei biztos talaján tudatos és sikeres harcot vív ki-

fejezőmódjának ismert — és karikírozásra annyira alkalmas vadhajításai ellen. Új könyvében letisztult stílust, a korábinál sokkal fegyelmesebb nyelvhasználatot figyelhetünk meg.

A Szórtarisznya az enyém helyett a miénk ízet költséges középparaszt drámai lélekrajza. Óvári Mátyás, a regény emlékezetbe vésődő hőse a gyöttrődés, vergődés, beletörődés küzdelmes hármastűt járja végig, vergődik a vonzás-taszítás törvényszerűségeinek hálójában. Feszültségteljes drámai helyzeteken keresztül jut el a feloldódásig, amikor elszakad tegnapot foltozó nosztalgiáitól, s hozzámelegszik a mezsgyék tagadó közös búzatáblához. A belső vívódásait jelképező mozdulatát — a régi elképzeléseit idéző szórtarisznya bőrtarisznyával való felcserélését — a logika mellett már a szív döntése is diktálja.

A regény alaptémája nem egy írónkat serkentett már írásra, de nem túlzás azt mondani, hogy a középparaszti réteg történelmi útkeresését eddig Timár ábrázolta leghitelesebben és legmeggyőzőbben.

Gönczi Imre

Illyés Gyula

NYITOTT AJTÓ

Válogatott versfordítások

Európa, 676 old. 43 Ft (Ajánlott)

Illyés Gyula válogatott versfordításai vannak előttünk. Ha a szerző nem éri is el Arany János, Babits Mihály vagy Tóth Árpád versfordítói és költői formaművészetét, s nem marad olyan műhatatlanul egy-egy versfordítása emlékezetünkben, mint a három főnti mesteré, hatalmas teljesítménye — 676 lapnyi versfordítás úgyszólván az egész világ-irodalom köréből — tiszteletre készlet.

Európa csaknem minden nemzete képviselve van e fordításgyűjteményben, s azon túl még Ázsia két nagy népe: a kínaiak és a japánok. Az a buzgalom, amellyel a népi demokratikus államok legjobb művészei — egy szép hagyományt folytatva — a világ klasszikusait a tömegek olvasmányává teszik, az egész világirodalom fogalmának új jelentést adhat. A XX. század nemcsak nálunk fejlesztette a műfordítást magasrangú műfajjá. Ez ma világjelenség. Illyés Gyula ebbe a sorba áll be szerzett tudással és született tehetséggel. S a magyar nyelv nem közönséges művészetével, mert a fordítónak nem azt a nyelvet kell igazán ismernie, amelyről, hanem azt, amelyre fordít.

Illyés Gyula mint műfordító szívesen kerestett jobbara még földerítetlen, vagy kevésbé ismert területeket fordítói tevé-

kenysége számára. Ez magyarázza a kö-zépkori francia költészet és a második világháború utáni európai líra aránylag nagy terjedelmét fordításai között. Különben is azt vallja, hogy az egyszer már lefordított verset ismét lefordítani olyan erőpróba, mely, ha kiválóságával nem indokolja magát, valamiféle enyhe orgazdaság gyanúját kelti.

Illyés szerint a világirodalomba való bekerülés legjobb útja, ha továbbra is lankadatlanul fordítanak költőink. Így érik majd el a legmagasabb szintet, mert így tudnak csak valami többet, valami eredetit mondani. Hafiz és Omar Kháj-jam, a két perzsa bent van hatékonyan a világirodalomban. Petőfi és Madách — Illyés szerint — nincs és tán sose lesz benne. De őt az nyugtalanítaná inkább, ha a magyar nép viszonylana úgy a világirodalomhoz, mint a mai Perzsia.

Illyés lírai élményt akar nyújtani. Könyve lírikus munkája. Beosztása, magyarázata viszont tudatosan tanárra vall, arra akivé valaha szerzője lenni szeretett volna. A kötetet „Helyünk a világirodalomban” címmel eszméltető előszó vezet be, amely egyszersmind kicsit műhelytanulmány is. *Katona Jenő*

A VISSZHANG TITKA

Szovjet írók új elbeszélései

Európa, 259 old. 10,50 Ft (Ajánlott)

Szovjet irodalmi antológia összeállítá-sánál az utóbbi években két szempont nehezítette meg a szerkesztő munkáját: régebben a mérce nélküli válogatásoktól kissé elkedvetlenülített olvasóközönséget kellett visszaszerezni, újabban pedig egyre több kiadvánnyal kell kielégíteni az olvasók felfokozott érdeklődését az új szovjet irodalom iránt. Méghozzá úgy, hogy ne szerepeljenek a gyűjtemények-ben talmi értékek, s ne torzítsa el a válogató szemléletét és a válogatás ará-nyát a múlt irodalmi divat, például a helytelenül felvetett nemzedék-ellentét.

A visszhang titka c. novelláskötet válo-gatója, a fordítóként is jólismert Niko-démusz Elli a legtöbb igényt majdnem teljesen kielégítette. A gyűjtemény már tematikailag is igen igényes, elkerüli az egyhangúság buktatóját, s ami általában ritka jelenség — a válogató még a tema-tikai szerkesztésre, megkomponálásra is gondolt. Nagibin novellája, a kötet cím-adó írása mintegy megadja az egész válo-gatás alaphangját: az emberség, a be-csület, a helytállás, az embertársak őszinte szeretete a legfőbb téma a kötet íróinál, s mindez párosul a valóság mé-lyebb, alaposabb, frázisok, felületesség nélküli megismerésének szándékával.

Utána elvezetnek bennünket az írók a huszas évek elejének több ellentmondást is tartalmazó, de nagyszerű hősökkel rendelkező szovjet társadalmi valóságába (Az első tanító, Az „Igazelmű”); majd új-szerű írói eszközökkel ábrázolják több írásban (A második éjszaka, Az út, Va-szilisza anyó elbeszélései — csudákról, Mit ér egy kiló disznóhús?) a Nagy Hon-védő Háború ezúttal egyszerű lelkekben lezajló, visszhangzó eseményeit. A leg-utolsó elbeszélések — nem egy esetben nyers őszinteséggel — a szovjet társada-lom nagy nevelési problémáira utalnak (A villók, Fegyka Bogdan, Üresjárat).

Szerencsés a válogatás azért is, mert nem helyez előtérbe álszempontok alap-ján írókat, írócsoportokat, hanem egyete-mességre törekszik. Egyaránt megtalál-hatók a kötet írói között az idősebb gene-ráció világszerte ismert alkotói, Nyikola-jeva, Grossmann (miért nem Groszman?), de az ugyancsak nemzetközi hírnévre szert tett fiatalok: Nagibin, Kazakov, Baklanov, a Lenin-díjas Ajtmatov, s a moszkvai filmfesztiválon ezüstdíjjal ki-tüntetett „Üresjárat” című film alapjául szolgáló novella szerzője, Antonov, sőt, az egészen kezdő, s erősen lélektani ér-deklődésű Kotovcsikova is.

Őszintén elmondhatjuk, hogy a gyűjte-ményben szereplő valamennyi novella a művészi megvalósítás színvonala szem-pontjából is igényes írás, bár egyikük-másikuk írója még küszködik a valóság mély feltárása és a forradalmi pátosz közötti egyensúly, helyes arány megtalá-lásával.

Akad a kötetben! műhelytanulmány-rangú írás is — például A villók című —, a legtöbbnél a klasszikus orosz és a szovjet irodalom legszebb ábrázolásbeli hagyományainak sokáig érő továbbfej-lesztését tapasztaljuk a XX., illetve a XXII. kongresszus utáni szovjet társa-dalmi fejlődés művészi visszatükrözésé-nek szolgálatában. A válogató nem az irodalmi—politikai szenzációkat kereste, gyűjtötte, hanem az írói lélek mélyén le-zajló őszinte szemléleti változásoknak kétségbevonhatatlan jeleit, s így mun-kája méginkább hitelessé vált az olva-sók szemében. *Bögel József*

Konsztantyin Fegyin

MÁGLYA

Európa, 441 old. 26,50 Ft (Ajánlott)

Napjaink gyakran vitatott kérdése, korszerű-e a nagy terjedelmű, többszálú, széles körképet festő regény, vagy elfog-lalja helyét a mai olvasó idejéhez és tü-relméhez mért, erősen tömörítő kisre-

gény?! E vita létjogosultságát megdöntő bizonyítékképpen hat Konsztantyin Fegyin triológia-záró kötete: a Máglya.

Ez a mű minden érvnél nyilvánvalóbban bizonyítja, hogy az ún. nagyregény műfajában átmenetileg jelentkező válságjelek nem annyira műfaji okokra, mint inkább íróink látási módjára és alkotói módszerére vezethetők vissza. Fegyin az „Első örömök” és a „Diadalmas esztendő” hőseit egy adott történelmi pillanatban állítja újra elénk, azt példázva, hogy bár az adott pillanat az emberi jellemek sokféleségében sokféle visszhangot kelthet, de ezeknek egyelőrvadása törvényszerű folyamat. A könyv cselekménye, alakjainak egymáshoz kapcsolása örök emberi érzésen, a békés építő élet erőfeszítést és összefogást kiváltó feltésén alapul.

1941 júniusában rázúdul a fasiszta háborús gépezet a Szovjetunióra verbe és füstbe borítva a szovjet emberek hétköznapjait. Ebben a kritikus pillanatban helyezi nagyító alá Fegyin a már ismert hősokeket, a kipróbált, elvhű kommunista Izhevovot és Raguzint, a népszerűvé nőtt színésznőt Anocskat, tanítómesterét az öregedő Cvetuhint, s a jönevű, de nem túl tehetséges író, Paszтуhovot. A regény szereplői nem a nagybetűs hősokek mozdulatával fordulnak szembe a breszti támadás lidéres rémségeivel, hanem az okos emberi összetartás jegyében keresik az életbenmaradás és soraik újrendezéseinek lehetőségét.

Fegyin erősen intellektuális író. Nem tud, és nem is vállalkozik arra, hogy olyat írjon, ami gondolkodásában, világnézetében ne bírna döntő jelentőséggel. Koncentráltan tudatos író, akinek minden újabb műve, a Máglya is, valamikepp az előzőek folytatása, néha alaptételük újra felvetése, valami jelentős szemléleti gazdagodás. Tanulságos, sőt példamutató ez a jellegzetes szintézisre törekvés, ha meggondoljuk, hogyan őriz meg, s növeli tovább a Máglyában az Első örömök és a Diadalmas esztendő értékeit, az emberi utaknak, az átalakulások folyamatának hű ábrázolását.

„A gyertyalángot elfújja a szél — a máglyát szítja” — írta a könyv élére mottóként ezt a régi orosz közmondást. Fegyin ebben a jelentős művében a sok apró gyertyaláng messzevilágító máglyává egyesülését ábrázolja, olyan írói bátorsággal, amelynek jelentőségét csak napjainkban látjuk. Örökérvényű történelmi tanulságok, számos kevésbé lelkiismeretes író lelepleződése után tudja csak igazán értékelni a mai olvasó annak az útnak kendőzetlenül őszinte és művészi mélységesen hiteles ábrázolását, melyre ebben a regényében vállalkozott a kitűnő szovjet prózaíró.

A mű tagolt szerkezete, egyszerű stílusa (Brodzsky Erzsébet egyenletesen jó fordítása), tiszta képei, s nem utolsó sorban a cselekmény sodró áradása egyaránt biztosíték arra, hogy maradandó élményt nyújt az olvasók minden rétegének.

Köves István

Mihajló Sztjelmah

AZ EMBER VÉRE DRÁGA

Kossuth, 301 old. 22 Ft (Törzsanyag)

M. Sztjelmah, az 1912-ben született ukrán író egy ideig tanító volt. Több verses- és novellás kötetét három nagy — Lenin-díjjal kitüntetett — regény követte. Az első („Kenyér és só”) az 1905-ös forradalmat; a második („Az ember vére drága”) az 1918-as polgárháborút és a földosztást; a harmadik, — amelyet még nem fordítottak le magyarra — a kollektívizálás s a második világháború korát eleveníti meg.

Sztjelmah tehát ebben a három regényben átfogó képet nyújt az orosz néplehezebb, legválságosabb korszakairól, s az a tény, hogy ezért Lenin-díjjal tüntették ki, már önmagában is arra mutat, hogy a kép, amit ad hű és valami újat is nyújt ahhoz, amit más szovjet írók művei már tükröztek. Érezhető ez akkor is, ha ezt a regényt külön olvassuk és vizsgáljuk.

Már az első lapok meghökkentenek, szinte túl sötétnek tűnik ez a kép, s riasztóan veszélyesnek az élet, amit felidéz. Élet-halál-harc a kis ukrán falu parasztjainak küzdelme a földért, amelyet megkaptak immár a szovjet hatalomtól, de a birtokbavétel, a nagybirtokok és kulákköföldek felosztása nem megy könnyen. Hiszen a falucska közelében ott vannak az ellenforradalmárok, Peltjuristák rabló csapatai, s a faluban a földjükkért mindenre elszánt kulákok, Szafron Varczuk, Szicskár és a többiek. Az olvasó szinte úgy érzi, hogy Miroscsinyenko, a párttitkár, Tyimofij Goricvit, a földosztó bizottság elnöke s általában azok, akik valami szerepet mertek vállalni, vagy szót emelni a földosztás és a szovjet hatalom mellett, szinte védtelenül kiszolgáltatottak a kulákok és ellenforradalmárok alattomos, vérszomjas bosszújának. Mert hiszen előbbiek kerülnek az erőszakot; igazságos, emberséges életet akarnak, mert erre vártak, ezért harcoltak, szenvedtek egész életükben.

Drámai és hősi korszak volt ez, s az író éppen e kor félelmetes és mégis új-jongóan diadalmas voltának megmutatásával tud újat, izgalmasat mondani. Érezzük, hogy sajátos, a történelem által soha meg nem ismételtető dolgok ezek:

a személyi és osztályviszonylatok, érdekek olyan tragikus összefonódása, amely fölött csak a csalhatatlan, megdönthetetlen igazság, a győzelemre megért forradalmi eszme diadalmaskodhatott.

Szegény emberek, egyszerű falusi parasztok élete bontakozik ki előttünk a forradalom által fölforrósított lüktetéssel, tragédiákkal és mindig tiszta, emberes helytállással, amelyet nem tud elhomályosítani az ingadozók, az elvakultak, vagy befurakodott, áruló kártevők kétségbeesett erőlődése sem. Sztjelmah regénye tiszta zengésű, hősi és eposzi. A földosztást megelőző éjszaka leírása ugyan túlsúfolt és néha szinte áttekinthetetlenül sok százból szövődik — mintha valóban az eposzokban szokásos seregszemplének szánna az író, s ez megnehezíti az első 100—150 oldal olvasását — de megéri az erőfeszítést. A nagy körképből nemcsak a falu, hanem szinte az egész forradalom képe kibontakozik. Olyan regény ez, amelyre sokáig belső izgalommal gondol vissza az olvasó. — Rab Zuzsa fordítása színes és ukrán paraszti beszédmód nyelvi fordulatait is érzékeltető.

Seres József

Jevgenij Jevtusenko

RAKÉTÁK ÉS SZEKEREK

Magvető, 233 old. 17 Ft (Ajánlott)

Jobban ismertük a híret, mint a verseit: nyilatkozatai, felszólalásai nálunk is heves vitákat kavartak, sokszor szinte polarizálták a közvéleményt. Egyaránt elmondták szenvedélyes igazságkeresőnek és meggondolatlan okvetetlenkedőnek, az őszinteség forradalmárának és hóbortos „dühöngőnek”, rajongtak érte és ócsárolták — mindez kétségtelenül már valami rangot jelent. Magyarul most megjelent könyve, mely költészetének egészéből ad bőséges válogatást, végül is azokat igazolja, akik Jevtusenko jelentősége, emberi és költői értéke mellett törtek lándzsát.

Az olvasó első gondolata e majdnem száz vers átlapozása után, hogy Jevtusenko valóban valami újat hozott a szovjet költészetbe, méghozzá a líra alapfelteleit: az őszinteséget és a bátorságot újította meg. Konvenciók erejét dobta félre, csupán a valóságnak és az igazságnak volt előtte becsülete a politikában és a magánéletben egyaránt. Azt mondhatnánk, hogy az az igazságkereső szenvedély, mely a politika porondján a XX. és a XXII. pártkongresszuson szólalt meg, az irodalomban éppen az ő verseiben kapott formát (pl. az Ébredő város, a Tartások kommunisztának, a Sztálin örökösei című versekben). A gondolkodásnak, az

indulatoknak és a felelősségnek ez a forradalma Jevtusenko költészetének legnagyobb újítása és eredménye. Mint sokan írták: a személyi kultusszal való leszámolásnak, a szocializmus humanista eszményeiért érzett felelősségnek szolgálátát vállalta magára.

Közéleti indulata, s verseinek formai sajátosságai Majakovszkijt, költői példaképét idézik. Majakovszkij mellett azonban más örökséget is vállalt: Jeszenyin és Paszternák lírájának emberi közelsége, meghitt hangjai is hatottak Jevtusenko költői szemléletére, kifejezőmódjára. Szerelmes versei, tájélményei a szovjet költészetnek ezt az irányát elevenítik fel. És Jevtusenko e kettős örökség hordozásával megintcsak korszerű és irodalomtörténeti jelentőségű feladatot oldott meg: a harcos közéletiség és a magánélet élményeinek, a majakovszkiji és a jeszenyini hagyománynak összebékítését.

Jevtusenko költészete máris értékes eredményeket hozott, ezek mellett azonban meg kell említeni azt is, hogy magatartásának néhány mozzanata túlságosan is a feltűnést kereste és ezen az úton olykor helytelen megállapításokat is tett. Minderre a Szovjetunióban lezajlott irodalmi vita mutatott rá, mely a költő tehetségének elismerése mellett, bírálatot mondott eszmei fogyatékosságai és magatartásbeli hibái felett is. Jevtusenko tehetsége és jószándéka azonban biztosítékot jelent hibáinak kijavítására.

Pomogáts Béla

William Du Bois

A FEKETE LÁNG

3. A színesek világa

Kossuth, 400 old. 32 Ft (Ajánlott)

William Du Bois: A fekete láng c. regénytriológiájának záró kötete (A színesek világa) 1936-tól az 50-es évek végéig kíséri Manuel Mansart és hozzátartozói életét. Az író hőseiben az amerikai négerek történetét és sorsát ábrázolja. Földkörüli utazás a második világháború előestéjén; a háború; Roosevelt halála után Amerika rohamos faszálódása; a koreai háború; végül Afrika és a Távol-Kelet színes népeinek fellángoló szabadságküzdeme — mindez új és új kérdéseket vet fel, fordulatokat hoz a Mansartok életében. A főhős, a pedagógus Manuel Mansart szemlélete rohamosan tárgul: az amerikai négerség bajain túl egyre jobban látja az emberiség közös problémáit.

Ez a korábbi kettőnél olvasmányosabb, érdekesebb, s már a közelmúltban játszódó eseményei miatt is, számunkra át-

tekinthetőbb harmadik kötet arra enged következtetni, hogy Du Bois Upton Sinclair Lanny Budd-sorozatát vette például műve szerkesztésekor. A Mansart-család tagjait szerte küldte a világba, hogy ott legyenek, sorsukban tükrözhesék a világeseményeket. Kevesebb a nehéz szociológia, a magyar olvasó számára homályos amerikai belpolitikai utalás, kuliszszatitok. Ugyanakkor azonban —, s ezt hangsúlyozni kell — a regényesség keresése néhol valószínűtlen és vulgáris részleteket szült. Ilyen a japán császár titkos küldöttjének útja Amerikától Hitler főhadiszállásán át Sztálinig; a világmopóliumok tanácskozása, melyen „elhatározzák” Japán orvttámadását Amerika ellen; majd ugyanezen urak naiv kísérlete, hogy egy fogadásra összegyűjtve megnyerjék a négerség egyes vezetőit világuuralmi célkitűzéseik támogatására, méghozzá azzal az érveléssel, hogy a fehérek hatalma örök, kár fejjel a falnak rohanniok...

A teljes trilógia ismeretében meg kell állapítani, hogy ennek az érdekes, szociológiai, történelmi és irodalmi leírást végző műnek a közreadása föltétlenül megkövetelne volna egy alapos kísérő tanulmány, elő- vagy utószó készítését. Mert az a dokumentarizmus, mely egy részét jellemzi, s az a naiv regényesség, mely máshol szemet szúr, alááshatja az olvasóban a fekete láng alapjában helyes gondolatvilágának, mondanivalójának megértését.

L. I.

Hans Herlin

MIT TETTÉL KÁIN?

Zrínyi, 216 old. 21,50 Ft (Törzsanyag)

Az atomháború szörnyű veszélye a legutóbbi évtizedekben védekezésre mozgósította az emberiség nagy részét. A védekezés egyik eszköze az a már könyvtárakat kitevő irodalom, amely hadászati, természettudományi és szépirodalmi művek útján, a tények erejével és az emberi lelkiismeret felrázásával igyekszik felébreszteni a közömbös tömegeket. Különösen alkalmas erre a Pentagon 1945 augusztusában végrehajtott „fegyvertényének”, Hirosima és Nagaszaki bombázásának felidézése.

Hans Herlin, a haladó nyugatnémet író, annak az embernek a tragédiáját rajzolja meg könyvében, aki felsőbb parancsra a szörnyű pusztítás eszköze lett. Végigkíséri Claude Robert Eatherly őrnagyot sorsdöntő útján, attól a perctől kezdve, amikor „különös feladatra” kiszemelten berendelték az Utah állambeli, Wendower-i repülőterre, egészen addig, amikor szemleutat tesz a rommá bombá-

zott japán városok felett, és látja a füstölgő, üszkös romokon a lakosság száz-ezreinek holttesteit.

Eatherly röviddel a háború befejezése után kilépett a hadseregből, s lelkiismeretének háborgása megbontotta lelki egyensúlyát. Bűncelekményeket követett el. Jelenleg egy texasi elmeegógyintézet lakója, s az orvosok gyógyíthatatlannak tartják...

Mindezt a szerző eredeti okmányok, tanúvallomások alapján írja meg dokumentumszerű egyszerűséggel, mégis megrázóan. Meggyőzően elemzi azt a lelki folyamatot, amely Eatherlyből előbb háborús bűnöst, majd bomlott lelkű, bűnbánó, önvádoló beteget formált, de megszólaltatja a könyv utolsó lapjain azokat is, akik az őrnaggal együtt vettek részt Hirosima és Nagaszaki elpusztításában. Ezek közül többen belátták, mit tettek a bombák kioldásával, mások azonban még ma sem éreznek lelki furdalást. Paul Tibbets ezredes például, (1945-ben a bombatámadás katonai irányítója, ma a NATO Háborús Tervezés Osztályának főnöke), kijelentette: „sikeresen végrehajtottam egy parancsot... Semmiféle személyes érzésem nem volt és ma sincs. Ha parancsot kapnék, hogy holnap ledobjam a még sokkal pusztítóbb hidrogénbombát, ugyanúgy megtenném.”

A világ békeharcos közvéleményének, a szocialista országok egyre növekvő hadászati és erkölcsi fölényének kell megakadályoznia, hogy valaki vagy valakik ezt a parancsot kiadják.

Hasznos tett volt, ennek a közvéleménynek formálása érdekében a hiteles tényeken nyugvó könyv megírása. Terjesszük széles körben.

Frank László

Georgi Markov

FÉRFIAK

Kossuth, 392 old. 23 Ft (Ajánlott)

A fiatal bolgár író ezzel a regénnyel nemcsak hazájában aratott sikert; nevére számos európai ország kiadója felfigyelt, s a regény immár több nyelven megjelent, széles visszhangot keltve. Témáját már a fejezeteimék is jelzik: Három férfi utat keres — Három férfi harcol — Három férfi győz.

Ez a három férfi — a fizikus Iván, a karrierhűséggel teli fiatal munkás Mladenc, és a kicsit huligán, bohém, futbalista Szásó — egy bolgár, vidéki lakatnyában tölti katonaidejét. A fegyelem, s a becsület iskolája és különösen századparancsnokuk vonzó kommunista emberisége, megalkuvás nélküli határozottsága neveli mindhármukat. Ivánnak roman-

tikus határozatlanságából, Mládennek féktelen érvényesülési vágyából, Szásónak amorális felelőtlenségéből kell itt kiutat találnia. Katonaidejük végén, egy diverzáns csoport megsemmisítése során átesnek az igazi tűzpróbán is. A civil életben — Mláden kivételével — kezdetben nehezen lelik meg helyüket, hiányzik a szigorú fegyelem, a gátlástalan egyenesség légköre. De a sors nem sokára összehozza őket a laktanya melletti hadiüzemben, mint munkatársakat. A próbát megállják; Mláden is, aki kishíján cserben hagyja a katonaságnál megismert eszményeket, igaznak bizonyul halála előtt.

Nagyon rokonszenves pátosz hatja át a katonaévek nevelő hatásáról szóló regényt, amelynek egyes részletei valóban ígéretes tehetőségű íróra vallanak. Figyelmet érdemel ábrázoló művészetének lélektani gazdagsága, s a mai ifjúság lelkivilágának kitűnő ismerete is. Elég sok olyan elemet találunk azonban a regényben, amely kezdő író, művészi kiérleletlenséget mutat. Túlságosan mitikusra növeszti a százados alakját, s voltaképpen el is felejtí behatóbban ábrázolni, bár szerepe a három ifjú sorsában középponti jelentőségű. A diverzáns támadás meglehetősen valószerűtlen, s több szereplőt inkább a mondanivalót túlhangsúlyozó igyekezet, mint a művészi ábrázolás szakszerűsége léptet be a regénybe. De ezek a hibák egy tehetséges író útkereséséből erednek.

A Csuka Zoltán színvonalas fordításában megjelent regényt széles olvasórétegnek ajánljuk, s témája, valamint fordulatos története miatt elsősorban katonasorba lépő fiataloknak.

Somlai Alíz

Ifjúsági és gyermekirodalom

Kindzierszky Emil

*A GOMBFOCITÓL
AZ ŪRHAIÓIG*

Móra, 34 old. 14 Ft (Törzsanyag)

Szemünk előtt folyik fiataljaink életszakaszainak meggyorsult fejlődése. A könyv ezt a meggyorsult fejlődést kívánja szolgálni; s mindjárt itt előláróban mondjuk el: jól. A munka egy pályázat nyertese, s a Móra kiadó ismeretterjesztő gyermekkönyv-sorozatának első kötete. A fizika egyik sajátos széles kiterjedésű fogalmát tárgyalja: a sűrűlódást. Feladatát nehezíti, hogy könyvét a 8—10 éveseknek írja. Holott ezzel a fogalom-

mal, s annak szélesebb kibontásával a kisdíák „hivatalosan” csak 12—13 éves korában találkozók. A fejlődés meggyorsulásának lélektani ténye és a későbbi tanulmányok könnyítése már ebben a korban kívánatosá teszi a természettudományos ismeretek elemi fokon való ismertetését.

Miként tanítja ezeket az ismereteket a könyv? Mindenek előtt a szemre tetesztős, a gyermekek életkori sajátosságait figyelembe vevő vonzó külsővel és Würcz Ádám igen sikerült színes, szelletes, szöveget kísérő rajzaival. E rajzok beszédek, játékosak, elgondolkodtatóak, egy-egy rész megvilágításánál a lényegyet kiemelők.

A szöveg pedig a sűrűlódás tényének — ebben a korban egyedül helyes — szélesen alapozott indukálásával tanít. A példák sokaságát kapja a kisdíák. Ezek a példák felölelik a gyermek egész látókörét, tehát közvetlen, hatásosak; értékei a könyvnek. Alkalmasak arra, hogy a szükséges ok és okozati összefüggéseket játékosan fedjék fel. Külön értékük, hogy mindenkor gondolkodtató — úgynevezett heurisztikus — kérdésekhez kapcsolódnak és újabb példák keresésére serkentenek. Erre a szerző társasjáték javaslattal is biztatja az olvasót. Így teljesíti ki a lenini ismeretszerzés útját — „eleven szemlélettől az absztrakcióig, s attól a gyakorlatig.”

Mindent egybevetve: a könyv jó kísérlet. A 20 000-es példányszám lehetővé is teszi, hogy a kísérlet eredménye lemérhető legyen. Vajon a jó kezdeményezés, a jó pedagógiai érzéssel megírt könyv megkapja-e a kellő érdeklődést? Gyermekkönyvtárosaink a feladat, hogy figyelemmel kísérjék az érdekes kezdeményezés útját.

Fonay Tibor

Halasi Mária

AZ UTÓLSÓ PADBAN

Móra, 196 old. 15 Ft (Ajánlott)

A felszabadulás óta mindjobban demokratizálódó közvéleményünk egyre ríkítőbb és csúnyább problémának érzi a cigányok kitaszítottságát, lenezett állapotát. Ifjúsági irodalmunkban a közelmúltban két regény vetette fel ezt a kérdést: Barsi Dénes (Eltűnik a vajdakincs) és Halasi Mária könyve. Mindkettő a köztudat formálásának és az előítéletek leküzdésének szándékával. De míg Barsi Dénes társadalmi összetettségében, drámaian ábrázolta a kérdés egészét (nemcsak a befogadást nehezítő maradiságot, hanem a hagyományokhoz való ragaszkodás miatt a cigányok lelkében lezajló

küzdelmet is) Halasi Mária szűkebb területet ragad meg, s inkább lélektani, mint társadalmi ábrázolásra törekszik.

Hőse egy vidékről felkerült tíz éves kislány. Helyzete látszólag nem olyan nehéz, mint vidéken maradt társaié: fejlettebb, haladottabb közösségbe kerül, tisztességes pedagógus kezébe, s családja is amolyan emancipálódó család. Apja, bátyjai munkások, szorgalmas emberek, s ő semmivel sem elhanyagoltabb, mint más anya nélkül felnövő gyermek, akinek tanulmányaival az apa édeskeveset törődik. Ami osztálytársaitól megkülönbözteti, az nem a barna bőre (vannak akik nyáron barnábbak is nála); nem a ruhája (apja nem keres rosszul); még talán nem is gyöngye tudása (sok vidéki gyermek kínlódik pesti iskolába kerülve); hanem elsősorban sebzett, érzékeny kis szíve, a legkisebb érintésre is rebbenő riadtsággal felelő, a kitaszított-ság tudatától gyötörődő.

Ez a kislány megpróbál a maga erejéből talpraállni, tanulni, minden különbséget eltüntetni. Egyedül azonban nem sikerülne neki — még tán egy fiatal hulgancsóporthoz is odasodrónék —, ha osztálytársai és tanítónője nem éreznék meg a zárkózott, közömbösnek látszó kislányban a visszafojtott szomorúságot, a szeretetét, az igyekvést és nem sietnének segítségére. A közösség ereje emeli fel, hogy osztályának megbecsült tagja és ősri dicséretben részesülő úttörője legyen.

Halasi Mária elmélyült lélekrajzot ad, ugyanakkor pedagógus érzékkel mutatja a közösség szerepét, fontosságát és minden tagjára kiható nevelő erejét. Nemcsak Kati nő hozzá a tudásban felette álló osztályhoz, annak tagjai is többek, igazabbak lesznek az érte folytatott küzdelemben.

Az eszmei mondanivalón, s a jellemábrázoló képességen túl, meg kell említenünk — ami első regénynél ritka — a meseszöves biztonságát is: Halasi Mária a hétköznapi apró eseményei közepette formálja hőseit, mégsem válik unalmassá. A nagy nevelő értékét jelentő könyv a pettyes sorozatban, lányregényként jelent meg, de a fiúk figyelmét is hívjuk fel rá.

Bozóky Éva

AZ IDEGEN NEVEK KIEJTÉSE

<i>Ivo Andrić</i>	= <i>Ivo Andrics</i>
<i>Vililam Du Bois</i>	= <i>Viljem Du Boj</i>
<i>Hans Herlin</i>	= <i>Hansz Herlin</i>
<i>E. H. Krauze</i>	= <i>E. H. Krauze</i>
<i>Vililam M.</i>	= <i>Viljem M.</i>
<i>Thackeray</i>	= <i>Szekeré</i>
<i>Karel Capek</i>	= <i>Karel Csapek</i>

Tudományos és ismeretterjesztő művek

TANULMÁNYOK BUDAPEST MŰLTJÁBÓL

XV. kötet

Akadémiai, 792 old. 150 Ft

A Budapest várostörténeti monográfiák kiadványsorozatban újabb nagy kötet jelent meg Tanulmányok Budapest múltjából címmel, Gerevich László és Tarjányi Sándor szerkesztésében.

A Budapest Régiségei és a Budapesti Forráskiadványok mellett ez a sorozat hivatott arra, hogy Budapest történetének részletkérdéseit feltárja, és az értékelés ideológiai problémáit megoldja. Ezek nélkül az előmunkálatok nélkül nem készülhet el Budapest történetének nagy összefoglaló műve.

Annak ellenére, hogy a korabeli forrásoktól kezdve a Budapesttel foglalkozó irodalom nagy könyvtárat töltene meg, történetének, vagy legalább története egy-egy korszakának egységes, modern feldolgozása nem készült el. A XVIII—XIX. századi szakirodalomnak sok adatot köszönhetünk ugyan, de ez elsősorban egyházi és topográfiai szempontokat vett figyelembe.

1954-ben Budapest történetének feldolgozására munkaközösség alakult. E bizottság úgy döntött, hogy tervszerűen egymásra épülő munkákkal készíti, elő a nagy tudományos igényű mű, Budapest hat kötetre tervezett történetének megírását.

Az előttünk fekvő XV. kötetben 18 értekezést találunk, melyek között Mezey László Csutmonostor alapítástörténetével, Zolnay László a XIII. századi budai vár kialakulásával, Kumorovitz L. Bernát a budai várkápolna és a Szent Zsigmond prépostság történetével foglalkozik. Malysz Elemér Budai Farkas László portréját rajzolja meg. Huszti Sándor egy német utazó 1687-es budai élményeiről számol be. Turányi Kornél a Józsefváros kialakulását, Nagy István pedig II. József reformjait ismerteti. Malyszné Császár Edit a főváros színházi életének megmagyarosodását vázolja fel. Érdekes anyagot tartalmaznak a következő tanulmányok is: Szabolcs Ottó: Budapest tisztviselő rétegei az ellenforradalom első évtizedében és Rozsnyói Ágnes: Budapest hétköznapijai a felszabadulás után.

Külön szeretnők kiemelni Holl Béla: Pest-Buda polgárainak könyvkultúrája a XVII—XVIII. században című tanulmányát, mint e helyütt bennünket legjobban érdeklőt. Holl Béla 27 „névtelen”

olvasó, a török megszállás utáni Pest-Buda huszonhét polgárának könyveit mutatja be. A tanulmány első részében közli magukat a forrásokat: a felkutatott hagyatéki leltárak és végrendeletek szövegének könyvekre vonatkozó adatait. Ezek és a hozzájuk fűzött jegyzetek első tekintetre meggyőzik az olvasót arról, hogy az egykori könyvtulajdonosokat az évszámok időbeli és a Duna két partján elterülő város helyi keretén túl egybekapcsolja az egyre formálódó közös kultúra is. A vizsgálódás eredményeként huszonhét régi könyv-inventáriumon keresztül bepillantunk a XVII. sz. végén és XVIII. században békességet élvező, ennek következtében vagyonosodó, tőkésedő pest-budai városi polgárnak életébe, érdekköreibe, ismeretvilágába, műveltségébe.

A magánkönyvtárakra vonatkozó adatokat elsősorban a Magyar Könyvszemle évfolyamaiban lelhetjük fel. Nem volna érdektelen hasonló összeállításban, hasonló metodikával, mely kerüli a meszesmenő és túl gyors általánosítást, a reformkori Pest-Buda polgárainak könyvkultúrájáról is olvassunk.

— o r —

E. H. Krause

AZ ATOM NYOMÁBAN

Táncsics, 1963. 274 old. 21,50 Ft (Ajánlott)

A mű nagyobb része az atom felfedezésének előzményeivel foglalkozik, felfedve a legkorábbi nyomokat is. Xenophanészról egészen Joliot-Curie-ig. Majd az atom fegyverre válásának körülményeit ismerteti a szerző, az Egyesült Államok és a hitleri Németország gigászi versenyt az atombomba előállításáért. A sokszor beharangozott „csodafegyver” gyártása nem sikerült a németeknek. Megtudjuk, hogy az Egyesült Államokban több mint öt évi erőfeszítés után készült el az első atombomba. 150 000 ember vett részt ebben a hatalmas munkában, közöttük 14 000 fizikus, kémikus és mérnök. A kiadások összege mintegy kétmilliárd dollárra rúgott. A könyv megválogottan szól az első atombomba ledobásáról és hatásáról. Az eltörlésre ítélt két japán városban több mint kétszáz ezer ember pusztult el, szenvedett súlyos égési sebeket vagy sugárbántalmat, amely csak hónapok múlva, számos esetben pedig csak évekkel később okozott halált.

Krause művének befejező részében az atomenergia békés felhasználásának lehetőségeivel foglalkozik, rámutat arra, hogy az atomreaktorok energiáját át fogja alakítani a jövő technikáját és gazdasági életét, a rádióaktív atomok sugárzó tulajdonságai is forradalmat jelentő fel-

ismeréseket és gyakorlati eredményeket ígérnek az élet majdnem minden területén. A termelés automatizálása, sivatagos területek megművelése, győzelem a rák felett, úrhajózás, a háború megszüntetése, mindezek már nem hiú álmok többé.

Az atomkutatás évezredes történetéről szóló illusztrált művet teljesebbé tette volna egy szerző- és tárgymutató.

E. H. Krause könyve nemcsak rendkívül tartalmas ismeretterjesztő mű, hanem egyben érdekesítő és szórakoztató olvasmány is. A könyvtáros bármilyen előképzettségű olvasónak ajánlhatja.

Batári Gyula

Nagy Czirok László

BUDARTÜZEK MELLETT

Gondolat, 299 old. 22 Ft (Törzsanyag)

„Nem voltam még tizennégy esztendő, amikor, ha lopva is, jegyezgettem, s kutató, néprajzi gyűjtő lett belőlem... írja magáról Nagy Czirok László. — Gyűjtő utaimon nemcsak az egész Kiskunságot, hanem az alföldi pusztákat is bejártam.” Leginkább mégis szeretett városának, Kiskunhalasnak népi hagyományai érdekelték; egész életét itt töltötte mint jegyző, anyakönyvvezető, s itt él ma is mint a Thorma János Múzeum munkatársa.

Első könyvében (Pásztorélet a Kiskunságon, 1959) megcsodálhattuk nagy tárgyismeretét; anyagát a népi világ iránt érzett szeretete rendezte költői szépségű néprajzi remekké. Új könyvének alcíme: Kiskunsági anekdoták és népi alakok. Apró adomás történeteket kapunk itt a tudós szerző hatalmas gyűjtéséből, néhány soros tréfákat, csattanós kiszólásokat a kiskunsági színhagyományból, parasztok, pásztorok, betyárok, régi jó céhbéliek, diákok, katonák, egyházi és világi előjárók sokat emlegetett, jellemző eseteit. Egyik-másik nevezetesebb népi alak személye körül egész legendakör formálódott; ezeket a könyv második felében külön csoportosítja közli a gyűjtő. Vidám, színjátszó tükre ez a régi népi életnek, de föltűnedeznek benne sötétebb vonások is: az egykori kizsákmányolás keserű emlékei, s a századvégi agrárszocialista mozgalmak szereplői.

A néprajztudomány számára értékes adatbánya Nagy Czirok László könyve, melyet sokat fognak idézni az epikus vándormotívumok elterjedésének kutatói. (A 177 lapon közölt adoma például nem más, mint az ófrancia farce, a Pathelin mester egyik ötlete.) Érdekelni fogja a könyv az irodalomtörténészeket is, akik az irodalmi anekdotáknak, Jókai,

Mikszáth, Móricz Zsigmond elbeszélő művészetének népi forrásait vizsgálják. És a kötet minden olvasóját kítőnően szórakoztatják a paraszti humornak ezek a válogatott gyöngyszemei.

Bevezetőül Nagy Czírok László röviden fölvezolja a Kiskunság történetét, a függelékben pedig megmagyarázza a ritkább tájszavakat. Innét értjük meg a könyv címét: „Budártúz — szőlőérés idején a szőlőpásztorok gyűjtotta máglya.”

— c s —

Fábián Ferenc

A CSENDES-ÓCEÁNTÓL AZ ADRIÁIG

Kossuth, 256 old. 30 Ft (Ajánlott)

„... gyönyörködve nézz arrafelé is, hol teremt naponta újuló csodát az emberi kéz”. Koszani Simpei, a legismertebb élő japán költő írta ezeket a sorokat azok ellen, akik „csak a fák, földek” és vizek lélekzetét lesik.

Fábián Ferenc szemlélete nemigen különbözik a költőtől, bárhol is jár, mindenütt az alkotó, teremtő embert figyeli, mindenütt a mélyre ás, a felszín ezernyi látszata mögül igyekszik kibontani a jellemzőt, a lényegest.

A Népszabadság tudósítójaként több esztendő telt Távol-Kelet országai-ban, többször is megfordult Hongkong-ban, Japánban és Koreában, beutazta Kína legtávolabb eső vidékeit is. Az első fejezetekben már a világ legnagyobb városában, a kétarcú Tokióban járunk. A város egyik arca az amerikai életformára jellemző külsőségeket, a tíz-tizenöt emeletes hipermodern üvegpalotákat, a reklámok fénycsöveinek káprázatos csillogását, a másik arca a sikátorokkal, az egészségtelen tömeglakásokkal, a japán kisemberek gondjaival ismertet meg. A város szívverése gyors ritmusú, több mint félmillió autó túlköl állandóan az utcákon, a balesetek száma napsütéses időben is kétszáz fölé emelkedik naponta.

Az ország gazdasági élete ellentmondásos, a nagyszerűen szervezett gyáróriások mellett zegzugos kis műhelyek ezrei-ben készülnek a világhírűvé vált tranzistoros rádiók, magnetofonok és más japán nevezetességek. Az ipari erőforrások kimeríthetetleneknek látszanak, a termelékenység mégsem emelkedik ennek arányában, mert a fejlődést erősen korlátozzák az amerikai érdekeltségek.

Az író a japán filméletről külön fejezetben számol be. A filmgyártást hat tröszt tartja a kezében, filmjeik többsége az igényes japánokat nem elégíti ki. Azokat a filmeket, amelyek a japán film-

művészetet világszerte ismertté tették, nem a trösztök, hanem a jószándékú kisemberek készítették, a legszélesebb tömegek anyagi támogatásával. Az egyik film költségeit például, amely a japán parasztasszonyok életét viszi a vászonra, hárommillió ember 10—10 jenes (egy tójás ára 10 jen) anyagi támogatásából fedezték.

Japánból Koreába és Kínába vezet bennünket az író. A fejlődés ezekben az országokban összehasonlíthatatlanul zavartalanabb, a felszabadult népi erők teremtő lendülete nap, mint nap új alkotásokban mutatkozik meg. A sokat szenvedett koreai nép optimista életigenléséről, szövetkezeteinek, iparának fejlődéséről szeretettel ír, nem titkolja örömét afölött, hogy azt az anyagi támogatást, amelyet a többi szocialista ország mellett hazánk is adott, virágzó termelőszövetkezetekben, korszerű üzemekben és a messzeföldön híres „magyar kórház”-ban látta viszont.

Érdekes fordulatokban bővelkedik az a hosszú tengeri út, amit az író a Csendes-óceántól az Adriáig tett meg. Útja során olyan gyarmati sorban élő népeket érint, akiknél az elmaradottság és a nyomor szavakkal alig érzékeltethető.

Fábián Ferenc útijegyzetei a legszélesebb olvasóközönség érdeklődésére tarthatnak számot, azoknak is, akik sokat olvastak Távol-Kelet országairól, sok izgalmas meglepetést tartogatnak.

Bácskai B. Sándor

Könyvtári szakirodalom

Szentmihályi János—Vértesy Miklós

ÜTMUTATÓ A TUDOMÁNYOS MUNKA MAGYAR ÉS NEMZETKÖZI IRODALMÁHOZ

Gondolat, 730 old. 297 Ft

A másodfokú bibliográfiák tartalmi körük megvonására két alapvető felfogás között választhatnak: az egyik típus kizárólag, vagy csaknem kizárólag a bibliográfiai forrásokról ad számot, a másik a tájékoztatási segédletekről kíván áttekintést nyújtani, ezért a bibliográfiák mellett az enciklopédiák, biográfiák, adattárak, szótárak címanyagát is tartalmazza. A Szentmihályi János és Vértesy Miklós szerkesztésében most napvilágot látott Útmutató nagyon helyesen az utóbbi megoldást választotta. Ez a felfogás azért is szerencsésebb, mert könyvük valóban hiányt pótol. Eddig ugyanis

csak egyetlen egyetemes, másodfokú bibliográfiánk volt, Gulyás Pál munkája (A bibliográfia kézikönyve), amely azonban tartalmában már meghaladott, és egyébként is csak bibliográfiákat regisztrál.

Nem túlzás azt állítani, hogy az új másodfokú bibliográfia méltó párja a hasonló, klasszikusnak számító külföldi összeállításoknak, például Malclès aszszony bibliográfiáinak, Winchell Kalauzának. Különösen Malclès szisztémájával érezhetjük rokonságát.

A szakrendi összeállításban a tételek nagy részénél annotációk találhatók, ezenkívül a fejezetek elejére tömör, rövid bevezetők kerültek. A magyarázó jegyzeteket nemcsak azért kell megemlíteni, mert általuk az Útmutató korszerű módszertani követelményeknek tesz eleget, hanem azért is, mert ezekben az apróbetűs ismertetésekben helyenként értékes művelődéstörténeti adalékokat lehet találni.

Az összeállítás természetesen szelektív, s az anyag súlypontosását ezen felül a kötet tipografizálása is érzékelteti. S itt álljunk meg egy pillanatra. A bibliográfiai sikeres volta nagymértékben múlik azon, hogy a válogatás elvei milyenek, milyen az a mélység, amelyben a bibliográfia anyagát feltárni akarja, s hogyan alakulnak az egyes fejezetek, részek arányai. Teljesen jogos a szerkesztők elképzelése, hogy a magyar tájékoztatói segédletek teljesebben szerepeljenek az útmutatóban, hiszen ezekről összefoglaló forrásunk nincsen. Az egyes tudományok standard szakirodalmának, bevezető műveinek ismertetésénél azonban „jobb híján” olyan magyar anyag, könyvek, egyetemi jegyzetek is bekerültek a bibliográfiába, amelyeket mellőzni lehetett volna. A regisztrált anyag így tartalmi értékében heterogén, s a használat gyakran csalódás érheti. Ugyanilyen okokból néhány kifejezetten elavult segédkönyv is becsúszott az összeállításba. (Pl. Csuday Jenő könyvecskéje a történelmi helynevek földrajzi fekvésének meghatározására csak a századforduló gimnáziumi tankönyveiben szereplő városneveket veszi fel.) A tartalmi egység hiánya legszembetűnőbb A szellemi munka technikája című fejezetben. Ugyanígy feleslegesnek tűnik a készülő segédletekből mintaként megjelent részletek leírása és a készülő művek problematikájával foglalkozó szakirodalom is, helyettük elég lett volna utalni a folyamatban levő munkálatokra.

A bibliográfia lapozgatása során gyakran találkozunk ismétlődő tételekkel. Szakrendi beosztás esetén természetesen elkerülhetetlen, hogy bizonyos anyag ne kívánkozzék több helyre. Ezt azonban utalásokkal is meg lehetett volna oldani.

Hogy az ismétlés milyen mértékű, azt — kellő mutatók hiányában — sajnos nehezen lehet megállapítani, mivel a kötetnek csak tárgymutatója van, noha a szakrendi összeállítás név- és címmutatót is megkívánt volna. A közölt tárgymutató elnevezése egyébként sem egészen találó, hiszen alig több, mint a tartalomjegyzék részletes bontása tárgyi betűrendbe rendezve, s így nem ad mást, mint a fő rendező elv.

A bibliográfia számos érdekes kérdést vet fel. Mindenekelőtt azt, hogy mi a teendő akkor, ha valamely szakterület viszonylag sok egyforma tájékoztató értékű, azonos típusú segédlettel rendelkezik. Terjedelmi korlátok miatt nyilván mindegyik nem vehető fel. Mi a feltétele annak, hogy az ezek közül kiválasztott néhány mű ne keltse az esetlegesség látzatát? Melyek a válogatás szempontjai ilyenkor? (Ld. a dokumentációról szóló fejezetnél.)

A másik probléma az, hogy valamely szakrendszer kiépítésének egységes logikáját szabad-e más metszetben kapott ismeretágak csoportjaival kombinálni? Az összeállításban a *Bibliológia Könyvtártudomány* fejezet kétségtelenül ezt a kérdést veti fel. A kérdéses fejezetben ugyanis csaknem kizárólag művelődéstörténeti ágazatok kapnak helyet, s jogosan érezzük, hogy az itt szerepeltetett segédleteknek részben a történettudományban, részben az általános bibliográfiák között volna a helyük. Hiszen kétségtelen túlzás például a paleográfiát kiemelni a történeti segéd tudományok közül és ide helyezni. Ha a bibliológia önálló tudomány, akkor miért nem szerepel a II. részben a szaktudományok között?

Ezek és ehhez hasonló apró hibák úgyszólván elkerülhetetlenek ilyen nagyméretű, hatalmas vállalkozásnál. A szerkesztők valóban példátlanul gondos, körültekintően válogatott anyagú művel ajánlékozták meg könyvtárainkat és a kutató szakembereket. Munkájuk kétségtelenül egyedülálló alkotást eredményezett a magyar bibliográfiák között.

Annál inkább érthetetlen számunkra az a hosszas kiadói huzavona, amely a könyv megjelenését megelőzte. Sajnálatos ez azért is, mert a *Gondolat* hivatalosan is a bibliográfiák gondozója a kiadók között. Ennek a lassúságnak a következménye, hogy az Útmutató anyagát nem tudta kellően naprakészen tartani megjelenése pillanatában, a több éves (!) nyomdai átfutási idő nem kedvezett az összeállításnak.

S ha a kiadó egyszer már elhatározta, hogy a művet megjelenteti, akkor miért adta ki csak 1000 példányban? Így legálább drága, és kevés van belőle?

Horváth Tibor

Gombocz István

**A MAGYAR KÖNYVTÁRAK
NEMZETKÖZI KIADVÁNY-
CSERÉJE**

Országos Könyvtárügyi és Dokumentációs Tanács. 70 old.

A magyar könyvtárak és tudományos intézetek külfölddel folytatott kiadvány-cseréjével a magyar könyvtári szakirodalom aránylag keveset foglalkozott. A kérdés áttekintésére viszont több szempontból is szükség volt: egyrészt szüntelenül fokozódik a nemzetek közötti kulturális és tudományos együttműködés, másrészt a kiadványtermés növekvő áradatában a könyvtárak egyre inkább igénybe veszik

a külföldi cserét. Ma már semmiféle tudományos kutatás nem képzelhető el a külföldi eredmények ismerete nélkül, ezekről pedig gyakran a kiadványcsere útján lehet a leggyorsabban tájékozódni.

Gombocz István munkájának első részében áttekintést ad a kiadványcsere történetéről, majd ismerteti a kiadvány-cseréről szóló miniszteri rendeletet. A továbbiakban részletesen foglalkozik a külföldi cserét folytató magyar könyvtárak és intézmények cseretevékenységével. A mű célja elsősorban a figyelemfelkeltés, a jelenlegi helyzet vázolója, ami kiinduló pont lehet a későbbi fejlesztés terveihez. A füzet „Az Országos Könyvtárügyi és Dokumentációs Tanács kiadványai” c. sorozat 16. darabjaként jelent meg. (—)

ESEMÉNYNAPTÁR

1953. DECEMBER 1-ÉN (10 ÉVE) HALT MEG LACZKÓ GÉZA

Scy Tamás levelei (regény) Kultúra, 1922. 102 old. Szent Iván tüze (regény) Athenaeum, 1932. 368 old. Királyhágó (regény) Grill, 1938. 400 old. Az őstehetség (regény) Budapest, 1944. 236 old. Német maszlak, Török áfium (regény) Dante, 1947. 290 old. Rákóczi (regény) Szépirodalmi, 1955. Mártír és rabszolga (elbeszélések) Magvető, 1957. 524 old. Noémi fia (regény) Szépirodalmi, 1957. 347 old. Szerelem és halál árnyékában (válogatott tárcanovellák) Magvető, 1959. 471 old. Nyári feleség (válogatott elbeszélések) Magvető, 1963. 494 old.

1863. DECEMBER 7-ÉN (100 ÉVE) SZÜLETETT PIETRO MASCAGNI OLASZ ZENE-SZERZŐ

1883. DECEMBER 16-ÁN (80 ÉVE) SZÜLETETT KÓS KÁROLY

Régi Kalotászeg Athenaeum, 1911. 58 old. Erdély (Kulturttörténeti vázlat) Erdélyi Szépművészeti Társaság Athenaeum, 1911. 58 old. Erdély (regény) Minerva, 1930. 108 old. Kalotászeg (tanulmányok, elbeszélések) Révai, 1938. 278 old. Az országépítő (történelmi regény) Révai, 1944. 438 old. A székely népi építészet Mérnök Továbbképző Intézet, 1944. 36 old. Falusi építészeti Hasznos Könyvtár (Kolozsvár). 1945. 91 old. Budai Nagy Antal históriája; Varjúnemzettség (Krónika) Új Magyar, 1955. 274 old. Mezőgazdasági építészeti Bukarest, 1957. 171 old.

1863. DECEMBER 24-ÉN (100 ÉVE) HALT MEG WILLIAM M. THACKERAY. A BÉKE VILÁGTANÁCS KIJELÖLT EMLÉKÉVFORDULÓJA

Nemes Barry Lyndon úr emlékiratai (regény) Európa, 1957. 396 old. A nagy Hoggarty gyémánt (regény) Szépirodalmi, 1961. 237 old. Hiúság vására (regény) Helikon, 1962. 889 old. (Helikon klasszikusok) Henry Esmond (regény) Európa, 1961. 532 old. (A világirodalom klasszikusai) A virgíniai testvérek (regény) Európa, 1962. I–II. köt. Ungvári Tamás: — Gondolat, 1962. 187 old. (Irodalomtörténeti kiskönyvtár)

1938. DECEMBER 25-ÉN (25 ÉVE) HALT MEG KAREL ČAPEK

Rólam van szó (mesék) Csehszlovákiai Magyar, 1955. 100 old. Az első csapat (regény) Új Magyar, 1956. 194 old. Aranykagylótól az éjfél napig (útirajzok) Magvető, 1957. 590 old. Történelmi görbe tükör (satírák) Európa, 1957. 169 old. Hordubal (regény) Európa, 1958. 177 old. Az anya (színmű) Európa, 1959. 89 old. Betörők, bírák, bűvészek és társaik (történetek) Szépirodalmi, 1959. 299 old. Harc a szalamandrakkal (regény) Szépirodalmi, 1961. 307 old. Meteor (regény) Európa, 1962. 189 old. Egyszerű élet (regény) Szlovákiai Szépirodalmi — Európa, 1963. 169 old. Dobossy László: — Gondolat, 1961. 98 old. (Irodalomtörténeti kiskönyvtár)

1923. DECEMBER 28-ÁN (40 ÉVE) HALT MEG ALEXANDRE GUSTAVE EIFFEL FRANCIA MÉRNÖK, A VASSZERKEZETEK TERVEZÉSÉNEK ÉS ÉPÍTÉSÉNEK ÚTTÖRŐJE

1938. DECEMBER 30-ÁN (25 ÉVE) HALT MEG MARTOS FLÓRA, AZ ILLEGÁLIS KMP HARCOSA

Hírek

JAVULT Szolnok megye könyvellátottsága. 1962. év végén a megye tanácsi könyvtárának 406 649 könyve volt, így ezer lakosra 880 kötet jutott. Lapunk f. évi 5. számában erre vonatkozóan téves adatot közöltünk. Az idén az első fél év végéig a kötetek száma 453 256-ra emelkedett, így az ezer lakosra jutó kötetek száma már 960. Remélik, hogy az év végére elérik az 1000 kötetes könyvellátottságot.

*

A KISKUNFÉLEGY-HÁZI járásban egy év alatt 43-ról 48-ra nőtt a könyvtárak száma. A könyvvállomány négy és félezzer kötettel, az olvasók száma két és félezerrel, tehát több mint egyharmadával növekedett. Az olvasók és a kölcsönzések számának növekedésében nagy szerepet játszott a művelődési autó is, melynek segítségével 17 tanyai kölcsönző állomást látnak el könyvekkel. (—)

*

A NŐK AKADEMIÁJA hallgatóinak számára „Mit olvassunk?” címmel adott ki ajánló bibliográfiát a Veszprémi Megyei Könyvtár. A kiadvány célszerű csoportosításban 210 mű címét közli, köztük az ismeretterjesztő műveket jó annotációkkal kiegészítve. Az 56 oldalas, tetszetős füzet végéről nem maradt el a betűrendes név- és címmutató sem. A jól sikerült ajánló bibliográfiát Bánó Zsuzsa állította össze. (—)

*

HANGLEMEZT is kölcsönöznek Szabolcs megyében a könyvtárak. Nyíregyházán a megyei könyvtárban, négy városi fiókkönyvtárban, a megyeszékhelyen kívül pedig a járási könyvtárakban hanglemezeket is hazavihetnek az olvasók. A népszerű klasszikus zeneművek lemezeinek kölcsönzése a könyvkölcsönzéshez hasonlóan díjtalanul történik. (—)

A CSEPEL Vas és Fém-művek központi szakszervezeti könyvtára „Érdemes elolvasni...” címmel ajánló bibliográfiát állított össze. A füzet eléggé rapszodikus, de az érdeklődés felkeltésére alkalmas csoportosításban, annotáció nélkül sorol fel mintegy 350 könyvcímet. (—)

PRO PRAXI címmel jelenik meg kéthavonta a keszthelyi városi kórház kiadványa, amely a körorvosok számára közöl ismertetéseket a magyar és egyes külföldi orvosi szakfolyóiratok cikkeiről. Szerkesztője Réthelyi Jenő dr. a kórház könyvtárának orvostanácsadója. A sokszorosított kiadványban szereplő cikkeket a kórház könyvtára kívánságra elküldi az érdeklődőknek. Az első szám még csak a keszthelyi, sümegi és tapolcai járás orvosai számára készült, a második szám azonban már eljutott a megye minden orvosához. E fontos kezdeményezéshez a Veszprémi Megyei Tanács egészségügyi osztálya nyújtott anyagi támogatást. (T. A.)

*

A FILMEK széles tömegekre kiterjedő irodalomnépszerűsítő hatását jól használja fel a tatabányai József Attila Megyei Könyvtár „Világhírű regények filmen” című ajánló bibliográfiája. A füzet a megyében most játszott filmek rövid ismertetésével párhuzamosan tájékoztat a szerző egyéb műveiről, vagy a témával foglalkozó más irodalmi alkotásokról, és feltünteti a megyei könyvtár, a járási és városi könyvtárak címét, kölcsönzési idejét is. (—)

Az „ORSZÁGGYÜLESI KÖNYVTÁR a jogászai munka segítője” című kiadvány a jogászok figyelmét hívja fel azokra a lehetőségekre, melyeket a szakismeretek bővítése és elmélyítése érdekében a parlamenti könyvtár nyújthat. Ismerteti a könyvtár jogtudományi szakszolgáltatásait, katalógusait, kiadványait, a könyvtár használatával kapcsolatos tudnivalókat, és közli a könyvtárban megtalálható törvénytarak, jogszabálygyűjtemények, hivatalos lapok, magyar nyelvű szakfolyóiratok, a legfontosabb bibliográfiák, lexikonok, enciklopédiák jegyzékét is. A kiadvány Takács József és Veredy Katalin munkája. (—)

*

SZÜLŐK számára, szerény eszközökkel, kis ajánló katalógust állított össze gyermekneveléssel foglalkozó könyvnyagából a Celldömölki Járási Könyvtár. A hasznos füzetecskét örömmel fogadták a szülők.

JELENTKEZÜNK címmel folyóiratot indítottak a Szombathelyi Tanítóképző Intézet hallgatói. A lapot Csikós József népművelő-könyvtáros szakos hallgató szerkeszti, a cikkek szerzői is az intézet tanítóképzős, valamint népművelő-könyvtáros szakos hallgatói közül kerülnek ki. A legutóbbi számban Varga Mária Borbála a jövőendő tanítók, népművelők zenei műveltségének hiányosságairól, Palkó Gyöngyi Ják község művelődési és közművelési problémáiról írt berevedélyes tanulmányt. Berecz György tollából Órsi Ferenc: Láthatatlan szerelem című drámájáról olvashatunk kritikát. Néhány szépirodalmi szöveg között Csikós József verse és Daniél Katalin novellája tűnik ki. (u)

ИЗ СОДЕРЖАНИЯ

БЕЗЕРЕДИ Иштван: Сегедской Библиотеке им. Шомоди 80 лет (633);
ПАЧАИ Ласло: Сотрудничество библиотек в комитате Толна (640);
КЕЛЛНЕР Бела — ЛИПТАК Пал: Обмен опытом в библиотеках Запада (642);

БАГИ Янош: Опыт по повышению квалификации библиотечных кадров в комитате Пешт (656);
НАДЬ Эрне: О проблемах классификации художественной литературы (662).

FROM THE CONTENTS

István Bezerédy: 80th Anniversary of the „Somogyi” Library of Szeged (633);
László Pacsai: Library Co-Operation in the Tolna County (640);
Béla Kellner—Pál Lipták: A Study Tour

Among Western Libraries II. (642);
János Bagi: Experiences of Extension Training in the Pest County (656);
Ernő Nagy: Classification Problems of Fiction (662).

AUS DEM INHALT

István Bezerédy: 80 Jahre Stadtbibliothek Somogyi von Szeged (633);
László Pacsai: Zusammenarbeit der Bibliotheken im Komitat Tolna (640);
Béla Kellner—Pál Lipták: Auf einer Studienreise in westlichen Bibliotheken II. (642);

János Bagi: Über einige Erfahrungen der Weiterbildung der Bibliothekare im Komitat Pest (656).
Ernő Nagy: Klassifikationsprobleme der Belletrie (662).

KÖNYVTÁRI SZAKCIKKEINK SZERZŐI

Bagi János, a Pest Megyei Könyvtár munkatársa; **Bezerédy István**, a szegedi Városi Somogyi Könyvtár igazgatója; **B. Fazekas István**, a szegedi Egyetemi Könyvtár munkatársa; **Fischer István**, a bácsalmási ált. leányiskola igazgatója; **Havrilla János** községi könyvtáros. **Perkáta (Fejér m.)**; **Kellner Béla**, a kaposvári Megyei Könyvtár igazgatója; **Kuntár Lajos**, a Vas megyei Népművelési Tanácsadó vezetője;

Lipták Pál, a Békéscsabai Megyei Könyvtár igazgatója; **Lukácsy Sándor** irodalomtörténész; **Nagy Ernő**, a miskolci Nehézipari Műszaki Egyetem Központi Könyvtárának munkatársa; **Pacsai László**, a Tolna megyei SZMT könyvtár vezetője; **Pelejtei Tibor**, a Könyvtár-tudományi és Módszertani Központ munkatársa; **Maróti Andor** egyetemi adjunktus.

Ára: 4,— Ft

Freihandbücherei Stadtmitt

A Dortmund-i (Német Szövetségi Köztársaság) városi könyvtár szabadpolcos kölcsönzője

Részlet a Västerås-i (Svédország) könyvtárból. (Tervezte Sven Ahlbom)